

Nationalspråksstrategi Kansalliskielistrategia

Statsrådets principbeslut | Valtioneuvoston periaatepäätös

STATSRÅDETS PUBLIKATIONER
VALTIONEUVESTON JULKAISUJA 2021:87

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Nationalspråksstrategi Kansalliskielistrategia

Statsrådets principbeslut
Valtioneuvoston periaatepäätös

Nationalspråksstrategins styrgrupp och styrgruppens sekretariat
Kansalliskielistrategian ohjausryhmä ja ohjausryhmän sihteeristö

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

Valtioneuvoston julkaisuarkisto Valto

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

Valtioneuvoston verkkokirjakauppa

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Statsrådet/Valtioneuvosto

© 2021 justitieministeriet/oikeusministeriö

ISBN pdf: 978-952-383-967-0

ISSN pdf: 2490-0966

ISBN painettu: 978-952-383-955-7

ISSN painettu: 2490-0613

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsingfors 2021

Tryckeri/paino: PunaMusta Oy, 2021

Nationalspråkstrategin

Statsrådets principbeslut

Statsrådets publikationer 2021:87

Utgivare	Statsrådet		
Utarbetad av	Nationalspråksstrategins styrgrupp och styrgruppens sekretariat		
Språk	finska och svenska	Sidantal	152

Referat

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Marins regering har det utarbetats en ny nationalspråksstrategi som ska trygga allas rätt att få service på nationalspråken och förbättra språkklimatet. Den 14 januari 2021 tillsatte statsrådet en styrgrupp med uppgift att dra upp riktlinjer för beredningen av strategin.

Strategin gäller nationalspråken, finska och svenska, och den är regeringens språkpolitiska viljeyttring som utstakar riktlinjerna för nationalspråken över flera regeringsperioder. Målet för strategin är att säkerställa att det även i fortsättningen finns två levande nationalspråk i Finland. För det finska språkets del är det huvudsakliga målet att förhindra att språkets användningsområde blir mer begränsat. För svenskans del är målet att trygga tillgången till svenskspråkig service och se till att servicen fungerar samt att stärka språkgemenskapens livskraft.

För att förverkliga visionen i strategin har det utarbetats riktlinjer och mål samt bestämts konkreta åtgärder. Riktlinjerna har utarbetats utifrån en inkluderande beredningsprocess där sakkunniga, intressentgrupper och medborgare har hörts på bred front. Riktlinjerna är 1) rätt till service på det egna språket, 2) tryggnad av nationalspråkets ställning och 3) levande tvåspråkighet. Genom strategin strävar man också efter att främja integrationen av invandrare på båda nationalspråken.

Ansvar för genomförandet av strategin fördelas mellan flera aktörer och det allmänna ansvaret för uppföljningen av strategin ligger hos justitieministeriet. Uppföljningen genomförs via statsrådets nationalspråksnätverk. Under nästa regeringsperiod görs en utvärdering av genomförandet och effekterna av strategin.

Nyckelord nationalspråk, regeringsprogram, finska, svenska, strategier

ISBN PDF	978-952-383-967-0	ISSN PDF	2490-0966
ISBN tryckt	978-952-383-955-7	ISSN tryckt	2490-0613

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0>

Kansalliskielistrategia

Valtioneuvoston periaatepäätös

Valtioneuvoston julkaisu 2021:87**Julkaisija** Valtioneuvosto**Yhteisötekijä** Kansalliskielistrategian ohjausryhmä ja ohjausryhmän sihteeristö**Kieli** suomi ja ruotsi**Sivumäärä**

152

Tiivistelmä

Pääministeri Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti on laadittu uudistettu kansalliskielistrategia, joka turvaa kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä ja parantaa kieli-ilmapiiiriä. Valtioneuvosto asetti 14.1.2021 ohjausryhmän linjaamaan strategian valmistelua.

Strategia koskee kansalliskieliä, suomea ja ruotsia, ja se on hallituksen kielipoliittinen tahdonilmaisu, joka viitoittaa kansalliskieliä koskevaa politiikkaa yli hallituskausien. Strategian tavoitteena on turvata, että Suomessa on jatkossakin kaksi elävää kansalliskieltä. Suomen kielen osalta päätavoitteena on kielen käyttöalan kaventumisen estäminen. Ruotsin kielen osalta tavoitteena on ruotsinkielisten palvelujen toimivuuden ja saatavuuden turvaaminen sekä kieliyhteisön elinvoimaisuuden vahvistaminen.

Strategian vision toteuttamiseksi on laadittu suuntaviivat ja päämäärät sekä asetettu konkreettisia toimenpiteitä. Suuntaviivat on työstetty osallistavan valmisteluprosessin pohjalta, jossa on kuultu laajasti asiantuntijoita, sidosryhmiä ja kansalaisia. Suuntaviivat ovat: 1) Oikeus palveluihin omalla kielellä, 2) Kansalliskielten aseman turvaaminen ja 3) Elävä kaksikielisyys. Strategialla pyritään myös edistämään maahanmuuttajien kotoutumista molemmilla kansalliskielillä.

Vastuu strategian täytäntöönpanosta jakautuu usealle toimijalle ja yleisvastuu strategian seurannasta on oikeusministeriöllä. Seuranta toteutetaan valtioneuvoston kansalliskieliverkoston kautta. Seuraavan hallituskauden aikana laaditaan evaluointi strategian toimeenpanosta ja vaikutuksista.

Asiasanat kansalliskielet, hallitusohjelmat, suomen kieli, ruotsin kieli, strategiat**ISBN PDF** 978-952-383-967-0**ISSN PDF** 2490-0966**ISBN painettu** 978-952-383-955-7**ISSN painettu** 2490-0613**Julkaisun osoite** <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0>

Strategy for the National Languages of Finland Government Resolution

Publications of the Finnish Government 2021:87

Publisher	Finnish Government		
Group author	Steering group and secretariat for the Strategy for the National Languages of Finland		
Language	Finnish and Swedish	Pages	152

Abstract

In line with the Programme of Prime Minister Marin's Government, a revised Strategy for the National Languages of Finland has been drawn up to ensure that everyone has the right to receive services in the national languages and to improve the language climate. On 14 January 2021, the Government appointed a steering group to guide the preparation of the strategy.

The strategy concerns the national languages of Finland, Finnish and Swedish, and is a declaration of the Government's intent with regard to language policy that will guide policy on the national languages over several government terms. The aim of the strategy is to ensure that Finland continues to have two viable national languages. With regard to the Finnish language, the main objective is to prevent the narrowing of the field of use of the language. With regard to Swedish, the aim is to ensure the functionality and availability of services in Swedish and to strengthen the vitality of the language community.

Guidelines and goals have been set and concrete measures have been established in order to implement the vision of the strategy. The guidelines have been drawn up through an inclusive preparation process involving extensive consultation with experts, interest groups and citizens. The guidelines are: 1) Right to services in one's own language, 2) Safeguarding the status of the national languages, and 3) Living bilingualism. The strategy also aims to promote the integration of immigrants in both national languages.

Responsibility for the implementation of the strategy has been assigned to several operators, while the overall responsibility rests with the Ministry of Justice. The Government's network of contact persons for the national languages is responsible for monitoring of the strategy. An assessment of the implementation and impacts of the strategy will be drawn up during the next government term.

Keywords national languages, government programmes, Finnish language, Swedish language, strategies

ISBN PDF	978-952-383-967-0	ISSN PDF	2490-0966
ISBN printed	978-952-383-955-7	ISSN printed	2490-0613

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0>

Innehåll – Sisältö

1	Inledning	8
1	Johdanto	81
1.1	Den nya nationalspråksstrategin.....	8
1.1	Uudistettu kansalliskielistrategia.....	81
1.2	Språkpolitik	9
1.2	Kielipolitiikka	82
1.3	Nationalspråksstrategin 2012	11
1.3	Kansalliskielistrategia 2012	84
1.4	Beredningen av den nya nationalspråksstrategin.....	13
1.4.1	Beredningens juridiska referensram.....	13
1.4.2	Beredningsprocessen	15
1.4	Uuden kansalliskielistrategian valmistelu	86
1.4.1	Valmistelun oikeudellinen viitekehys.....	86
1.4.2	Valmisteluprosessi	87
2	Språk och språkgrupper i Finland	17
2	Kielet ja kieliryhmät Suomessa	90
2.1	De finsk- och svenskspråkiga	17
2.1	Suomen- ja ruotsinkieliset	90
2.2	Ålands särställning.....	19
2.2	Ahvenanmaan erityisasema.....	92
2.3	Samiska språken	21
2.3	Saamen kielet	94
2.4	Andra språk och språkgrupper	21
2.4	Muut kielet ja kieliryhmät	94
2.5	Lätt språk	23
2.5	Selkokieli	96
3	Nationalspråkens nuläge och utmaningar	24
3	Kansalliskielten nykytila ja haasteet	97
3.1	Utmaningar för det finska och svenska språket.....	24
3.1	Suomen ja ruotsin kielen haasteet	97
3.2	Tillgång till service på båda nationalspråken	27
3.2	Palveluiden saatavuus molemmilla kansalliskielillä	100

3.3	Nationalspråken i utbildningen – från småbarnspedagogiken till högskolan	29
3.3	Kansalliskielet koulutuksessa – varhaiskasvatuksesta korkeakouluun	102
3.4	Digitalisering och språkliga rättigheter	33
3.4	Digitalisaatio ja kielelliset oikeudet	105
3.5	Samhällelig säkerhet och nationalspråken.....	36
3.5	Yhteiskunnallinen turvallisuus ja kansalliskielet.....	108
3.6	Språkklimatet och nationalspråkens synlighet i samhället.....	38
3.6	Kieli-ilmapiiri ja kansalliskielten näkyvyys yhteiskunnassa.....	110
3.7	Flerspråkighet och möjlighet att integreras i språkgemenskapen.....	41
3.7	Monikielisyys ja pääsy kieliyhteisön jäseneksi.....	112
4	Nationalspråkens framtid	44
4	Kansalliskielten tulevaisuus	116
4.1	Visionen i den nya nationalspråksstrategin.....	44
4.1	Uuden kansalliskielistrategian visio.....	116
5	Riktlinjer för nationalspråksstrategin – hur genomförs visionen?	46
5	Kansalliskielistrategian suuntaviivat – miten visio toteutetaan?	118
5.1	Riktlinje 1 – Rätt till service på eget språk.....	48
5.1	Suuntaviiva 1 – Oikeus palveluihin omalla kielellä.....	120
5.2	Riktlinje 2 – Trygga nationalspråkens ställning.....	58
5.2	Suuntaviiva 2 – Kansalliskielten aseman turvaaminen.....	130
5.3	Riktlinje 3 – Levande tvåspråkighet.....	64
5.3	Suuntaviiva 3 – Elävä kaksikielisyys	136
5.4	Tillträde till språkgemenskapen	73
5.4	Pääsy kieliyhteisön jäseneksi.....	145
6	Genomförande och uppföljning av strategin	76
6	Strategian toimeenpano ja seuranta	148
	Källor	78
	Lähteet	150

1 Inledning

Finlands nationalspråk, dvs. de officiella språken, är finska och svenska. Finland har en lång och förtjänstfull historia som ett land vars identitet inte bygger på enbart ett språk. Oavsett sitt modersmål bör varje finländare få känna sig värdefull.

Statsmakten måste ha förmågan att förutse de förändringstryck som den samhälleliga utvecklingen medför i fråga om de språkliga rättigheterna. I framtiden behövs nya lösningar och strukturer för att trygga nationalspråkens livskraft och de grundläggande språkliga rättigheterna. En förutsättning för det faktiska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna är också ett gott språkklimat och allmänhetens möjlighet att påverka detta.

Statsmakten måste bära ansvar för nationalspråken och för att de som använder finska och svenska kan leva ett fullödigt liv på sitt eget språk. Finland bör också vara ett föregångarland när det gäller tillgodoseendet och främjandet av de språkliga rättigheterna. Språkliga rättigheter försvagas om de inte kontinuerligt främjas. Tryggandet av de språkliga rättigheterna kräver ett långsiktigt arbete som omfattar lagstiftningsåtgärder, strategiarbete, aktivt informerande samt praktiska främjande och stödjande åtgärder.

1.1 Den nya nationalspråksstrategin

I enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering utarbetas det en ny nationalspråksstrategi som ska trygga allas rätt att få service på nationalspråken och förbättra språkklimatet. Strategin svarar på Institutet för de inhemska språkens oro för nationalspråkens ställning i en föränderlig språkmiljö.¹ Den nya nationalspråksstrategin är en del av statsminister Marins regerings språkpolitiska reformer, vilka även omfattar regeringens språkpolitiska program samt åtgärder som syftar till att förbättra språkklimatet.

1 Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. *Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle*. Statsrådets publikationer 2019:32. Helsingfors: Statsrådet.

Målet för nationalspråksstrategiarbetet är att dra upp riktlinjer för Finlands språkpolitik. Nationalspråksstrategin är regeringens språkpolitiska viljeyttring, som stakar ut språkpolitiken för det finska och svenska språket i framtiden, över regeringsperioderna.

Målet för nationalspråksstrategin är att säkerställa att det i Finland även i fortsättningen finns två levande nationalspråk. För det finska språkets del är det huvudsakliga målet att förhindra att språkets användningsområde blir mer begränsat. För svenskans del är målet att trygga tillgången till svenskspråkig service och se till att den fungerar samt att stärka språkgemenskapens livskraft. Genom strategin strävar man också efter att främja invandrarnas möjligheter att lära sig nationalspråken.

Nationalspråksstrategin gäller det finska och svenska språket. Trots detta har nationalspråksstrategins riktlinjer, mål och åtgärder återverkningar även på andra språks och språkgruppers ställning i Finland, bland annat i fråga om språkklimatet. Ett gott språkklimat gagnar alla språkgrupper. Avsikten är att de andra språken som talas i Finland, i synnerhet de samiska språken, romani, karelska och teckenspråken, ska behandlas mer detaljerat i regeringens språkpolitiska program. Det språkpolitiska programmet syftar till att bemöta de utmaningar som de olika språken står inför, såsom språkens livskraft och tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna samt möjligheterna att använda de olika språken. För att säkerställa enhetligheten i språkpolitiken behandlar styrgruppen för nationalspråksstrategin även det språkpolitiska programmet.

Den nya nationalspråksstrategin ges i form av statsrådets principbeslut.

1.2 Språkpolitik

Med språkpolitik avses enligt Institutet för de inhemska språken medvetna och systematiska åtgärder som påverkar språkets eller språkens ställning och användningsområde i ett samhälle. Språkpolitiken kan indelas i fyra delar: 1. Planering av språkets ställning eller status, 2. Utveckling av språket, dvs. korpusplanering, 3. Språkutbildningspolitik och 4. Språkteknologi.

Språkens ställning påverkas av hur de har definierats i lagstiftningen. Språk kan definieras som exempelvis officiella språk, minoritetsspråk eller regionala språk. I Finland är finska och svenska språket nationalspråk och de övriga språkens ställning påverkas bland annat av om de nämns i grundlagen, såsom samiska, romani och teckenspråk, och om en egen lagstiftning har utarbetats för språket, såsom i fråga om samiska och teckenspråk. Vår språklagstiftning behandlar över huvud taget inte det engelska språket, men trots detta är engelskans användningsområde så brett att språket ibland kallas det tredje inhemska

språket. Ett språks juridiska ställning och användningsområde är alltså inte nödvändigtvis beroende av varandra, trots att de i allmänhet hänger ihop.²

Det första skedet av språkutveckling och korpusplanering innebär att grammatiken dokumenteras och ett skriftsystem skapas för ett språk som enbart eller i första hand har använts som ett talat språk.³ I grund och botten har det till exempel kunnat vara fråga om vilken av ett språks dialekter som kodifieras som språkets skriftliga form. För finskans och svenskans del förs ingen sådan debatt, men till exempel i fråga om det norska språket finns det två olika skrivsätt, bokmål och nynorska, och det pågår ännu en debatt om användningen av dessa. En väsentlig del av utvecklingen av det finska språket utgörs av språkvård. Frågan ses i allmänhet inte som särskilt politisk, men exempelvis planeringen av namnbeståndet, som är en del av språkutvecklingen, ger tidvis upphov till samhällelig debatt.

Språkutbildningspolitiken kan definieras som planering av språkundervisningen, dvs. på vilka språk man kan studera och vilka språk som studeras. Också det att man möjliggör modersmålsundervisning för dem vars modersmål eller hemspråk är något annat än skol-språket är ett språkpolitiskt val. I Finland är undervisningen i det andra inhemska språket och exempelvis möjligheten att avlägga universitetsexamen på andra språk än national-språken frågor som anknyter till språkutbildningspolitiken.

Språkteknologin, tidigare datalingvistik, är en mångvetenskaplig disciplin. Den granskar tekniska verktyg och metoder med vilka mänskligt genererade språk – tal och skrift – kan struktureras i format som kan behandlas med datorer. Några välkända språkteknologiska applikationer är automatisk stavningskontroll och korrigerings av grammatiken samt automatisk taligenkänning.⁴

Vid statsrådet är det flera olika ministerier som bedriver språkpolitik och drar upp språkpolitiska riktlinjer. Exempelvis ansvarar justitieministeriet för språklagstiftningen och främjandet av de språkliga rättigheterna, undervisnings- och kulturministeriet för språkutbildningspolitiken och arbets- och näringsministeriet för språkfrågor relaterade till arbetskraftsinvandring och integration.

2 Räsänen, M. (2019). *Kielipolitiikan vuosi 2018*. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

3 Institutet för de inhemska språken: *Kielipolitiikka*: <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka>.

4 Helsingfors universitet: *Språkteknologi*: <https://www2.helsinki.fi/sv/humanistiska-fakulteten/forskning/vetenskapsomraden/digital-humaniora/sprakteknologi>.

1.3 Nationalspråksstrategin 2012

Den gällande nationalspråksstrategin är från 2012.⁵ Grunden till nationalspråksstrategin från 2012 lades i och med ett handlingsprogram som utarbetats under ledning av president Martti Ahtisaari 2010. Utarbetandet av en nationell språkstrategi uppställdes som ett mål i regeringsprogrammet för statsminister Jyrki Katainens regering 2011.

Den första nationalspråksstrategin godkändes som ett principbeslut av statsrådet i december 2012 och är statsrådets första språkstrategi. Nationalspråksstrategin 2012 är en strategi som omfattar två livskraftiga nationalspråk och som syftar till att hjälpa myndigheterna tillgodose de språkliga rättigheterna och bättre iakttä språklagstiftningen. Strategin innefattar 27 åtgärder och sex rekommendationer av statsrådet. Ansvaret för att genomföra åtgärderna fördelades mellan flera ministerier, men huvuddelen av rekommendationerna riktades till justitieministeriet, arbets- och näringsministeriet samt undervisnings- och kulturministeriet. Statsrådets rekommendationer riktades till kommunerna, högskolorna och dem som upphandlar integrationsutbildning. Det allmänna ansvaret för uppföljningen ålades justitieministeriet, som också har ansvar för att främja och följa upp verkställigheten av språklagstiftningen.

Nationalspråksstrategin 2012 är indelad i två delar: ett långsiktigt strategidokument och statsrådets åtgärder för regeringsperioden 2011–2015. I verkställandet av strategin under regeringsperioden 2011–2015 låg fokus på att genomföra regeringens åtgärder, öka tjänstemännens kunskap om språklagens tillämpning, sprida god praxis samt på att etablera permanenta strukturer. Justitieministeriet publicerade 2015 en mellanrapport om genomförandet av nationalspråksstrategin.⁶ Mellanrapporten är en uppföljningsrapport som granskar statsrådets åtgärder för regeringsperioden 2011–2015 i syfte att uppnå nationalspråksstrategins målsättningar. Av mellanrapporten framgick att i synnerhet de långsiktiga åtgärderna inte hade genomförts under regeringsperioden 2011–2015, varför genomförandet av dessa måste fortsätta.

Nationalspråksstrategin fortsatte vara i kraft och verkställas under regeringsperioden 2015–2019. Statsrådet beslutade vid sitt allmänna sammanträde 30.12.2015 om de strategier och program som godkänts på statsrådsnivå av föregående regeringar, och som fortfarande skulle vara i kraft vad beträffar riktlinjerna. Nationalspråksstrategin var en av de

5 Tallroth, P. (2012). *Nationalspråksstrategi – Principbeslut av statsrådet*. Statsrådets kansli publikationer 4/2012. Helsingfors: Statsrådets kansli.

6 Tammenmaa, C. & Soininen, M. (2015). *Nationalspråksstrategins mellanrapport. Uppföljningen av nationalspråksstrategin samt förverkligandet av regeringens åtgärder 2011–2015*. Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 34/2015. Helsingfors, Justitieministeriet.

strategier vars riktlinjer fortsatte vara i kraft. Inom ramen för detta publicerade justitieministeriet 2017 en Handlingsplan för nationalspråksstrategin, som innehöll konkreta åtgärder för att uppnå de långsiktiga målen för nationalspråksstrategin.⁷ Handlingsplanen bestod av åtta delområden och innehöll åtgärder från flera förvaltningsområden. Åtgärderna syftade bland annat till att öka myndigheternas medvetenhet om de språkliga rättigheterna och de skyldigheter som uppkommer till följd av dessa, se till att de språkliga rättigheterna bättre beaktas i lagberedningen, förbättra tillgången till svenskspråkig service och se till att de språkliga rättigheterna beaktas när service ordnas.

I maj 2019 publicerades en Slutrapport om handlingsplanen för nationalspråksstrategin, där de ansvariga ministerierna kort beskrev hur målen och åtgärderna hade genomförts.⁸ Största delen av åtgärderna hade genomförts framgångsrikt. Endast i fråga om några åtgärder bedömde ministerierna att utfallet hade varit måttligt.

Av uppföljnings- och slutrapporterna om nationalspråksstrategin 2012 framgår att största delen av strategins åtgärder har genomförts. Det är dock svårt att få en helhetsbild av vilken effekt de genomförda åtgärderna har haft. Att uppnå målen i nationalspråksstrategin är mycket mer än att genomföra de enskilda åtgärderna. När man mäter hur verkningsfull strategin har varit kan man inte bara stödja sig på huruvida ministerierna har verkställt åtgärderna i strategin. Centralt för att lyckas är att myndigheterna har en genuin vilja att använda och främja båda nationalspråken och att det i samhället råder en positiv inställning till båda nationalspråken. Dessa framgångar och deras verkningsfullhet är dock betydligt svårare att mäta.

Lägesbilden i och målen för nationalspråksstrategin 2012 är delvis fortfarande aktuella. Det är dock viktigt att strategin förnyas med tanke på nutiden och att den beaktar den samhälleliga utvecklingen under de senare åren och i synnerhet utvecklingens effekt på språkförhållandena i vårt land.

7 Tammenmaa, C. & Lunabba, V. (2017). *Handlingsplan för nationalspråksstrategin*. Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 13/2017. Helsingfors, Justitieministeriet.

8 Lunabba, V. (2019). *Slutrapport om handlingsplanen för nationalspråksstrategin 2015–2019*. Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 2019:17. Helsingfors, Justitieministeriet.

1.4 Beredningen av den nya nationalspråksstrategin

1.4.1 Beredningens juridiska referensram

Finlands grundlag, språklagstiftningen, inklusive bestämmelserna om språket i självstyrelselagen för Åland, samt de internationella fördrag som Finland ratificerat anger ramarna och skapar grunden för beredningen av den nya nationalspråksstrategin.

I Finland har individens språkliga rättigheter tryggats i grundlagen. Enligt 17 § i grundlagen har finska och svenska en likvärdig ställning som Finlands nationalspråk och vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk ska tryggas genom lag.⁹ Enligt grundlagen ska det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällliga behov enligt lika grunder. Det här innebär inte bara en formell utan en faktisk likabehandling. De språkliga rättigheterna är således grundläggande rättigheter, vars tillgodoseende ofta är en förutsättning för att de andra grundläggande fri- och rättigheterna ska kunna förverkligas. Som exempel på detta kan nämnas tillgodoseendet av rättsskyddet, de kulturella rättigheterna, rätten till deltagande samt de sociala rättigheterna.

Närmare bestämmelser om de i grundlagen reglerade språkliga rättigheterna finns i språklagen.¹⁰ Språklagen gäller finska och svenska språket och är en allmän lag som förpliktar hela förvaltningen och som innehåller bestämmelser om enskildas språkliga rättigheter när de utträtt är ärenden hos myndigheter och övriga aktörer som utövar offentlig makt. Målet med språklagen är att individens språkliga rättigheter tillgodoses utan att han eller hon särskilt behöver begära det. Enligt språklagen indelas myndigheterna i enspråkiga och tvåspråkiga myndigheter. Indelningen påverkar såväl individens språkliga rättigheter som myndighetens språkliga skyldigheter. Tvåspråkiga myndigheter har en mer omfattande skyldighet att ge service på båda språken än en enspråkig myndighet. På motsvarande sätt ska en tvåspråkig myndighet betjäna allmänheten på finska och svenska samt informera på båda språken.

Många speciallagar innehåller också språkbestämmelser som styr finska och svenska språkets ställning och användning. Sådana är till exempel lagstiftningen om utbildning, där det bland annat föreskrivs om undervisnings- och examensspråket vid läroanstalterna samt om språket som läroämne, samt lagstiftningen om social- och hälsovården, som innehåller bestämmelser om språkliga rättigheter för en patient och en klient inom

9 Grundlagen (731/1999)

10 Språklagen (423/2003)

socialvården. Det finns även särskilda specialbestämmelser om vilket behandlingsspråk som ska användas i ett ärende vid förundersökning, rättegång och utmätning.

På den nationella språkpolitiken och språklagstiftningen inverkar också internationella överenskommelser som är bindande för Finland. Skyldigheter i anslutning till de språkliga rättigheterna finns i FN:s och Europarådets konventioner och i nordiska konventioner.

Europarådets viktigaste människorättskonventioner när det gäller språk är den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk¹¹ och ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter¹². Europarådet har i sina slutsatser som gäller Finland under senare år flera gånger fäst uppmärksamhet vid det svenska språkets ställning. Rådet har 2016 påskyndat genomförandeplanen för nationalspråksstrategin 2012, för att man ska kunna garantera att kunskaperna i svenska och språkets synlighet och användning bevaras i utbildningen, förvaltningen, inom arbetskraften och bland hela folket. I sina slutsatser 2020 har rådet bland annat ansett att myndigheterna ska säkerställa att det råder en samhällelig konsensus om Finlands tvåspråkighet, genom att man på högsta politiska nivå visar ett medvetet och tydligt engagemang i frågan och för en öppen dialog med den svenskspråkiga befolkningen för att garantera en fungerande offentlig service. Rådet har också fäst särskild uppmärksamhet vid att de svenskspråkiga social- och hälsovårdstjänsterna ska vara fungerande och att intersektionell diskriminering mot svenskspråkiga barn, äldre och personer med funktionsnedsättning måste bekämpas.

Finland är också bundet av den så kallade nordiska språkkonventionen.¹³ Genom den nordiska språkkonventionen strävar man efter att nordiska medborgare vid behov ska få använda sitt eget språk i kontakten med myndigheter i de övriga nordiska länderna exempelvis i fråga om hälso- och sjukvård och i polis- och domstolsärenden.

11 Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998) syftar till att stärka de nationella minoritetsspråkens ställning. Stadgan erkänner minoritetsspråken som en del av det europeiska kulturarvet och strävar efter att främja deras ställning bland de europeiska huvudspråken.

12 Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (FördrS 1 och 2/1998) specificerar de principer som förpliktar konventionsstaterna att på sitt eget territorium skydda nationella minoriteter och stödja minoritetskulturernas fortbestånd och utveckling.

13 Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (FördrS 11/1987).

1.4.2 Beredningsprocessen

Statsrådet tillsatte i januari 2021 en styrgrupp för att dra upp riktlinjer för beredningen av en ny nationalspråksstrategi.¹⁴ Ordförande för styrgruppen är statsminister Sanna Marin. Första vice ordförande är justitieminister Anna-Maja Henriksson och andra vice ordförande statssekreterare Henrik Haapajarvi. Till styrgruppen har utnämmts ett antal permanenta sakkunniga med erfarenhet av språkfrågor inom olika samhällsområden.

Till beredningen av nationalspråksstrategin har justitieministeriet kallat experter och intressentgrupper, men också i stor utsträckning allmänheten. På grund av coronaviruspandemin ändrades arbetets karaktär och distansdeltagandet fick en större roll än i den ursprungliga planen.

I det inledande skedet av den inkluderande beredningsprocessen genomfördes en idéstorm på nätet för att samla in synpunkter på vardagliga utmaningar i användningen av finska och svenska och för att fundera över lösningsalternativ och -förslag till de mest centrala utmaningarna. Idéstormen på nätet ordnades 25.5–30.6.2020 och i den deltog totalt 1 300 personer, varav 693 på finska och 607 på svenska.

De centrala temana behandlades vidare på ett nationalspråksseminarium som ordnades 16.6.2020. Arbetet fortsatte under hösten 2020 i form av sju strategiska dialoger med olika intressentgrupper.¹⁵ Målet med dialogerna var att stödja beredningen av nationalspråksstrategins fokusområden och riktlinjer genom att dra nytta av den expertis respektive grupp har att erbjuda. Temana för diskussionerna varierade mellan grupperna och utkristalliserades i takt med att beredningsarbetet framskred.

¹⁴ Statsrådets allmänna sammanträde 14.1.2021, tillsättande av arbetsgrupp OM/2020/177.

¹⁵ Strategiska dialoger 2.9–3.12.2020 och de huvudteman som behandlats: 2.9 Folktinget: Service på eget språk, ökat samarbete, digitala tjänster på svenska och förbättrat språkklimat, 17.9 Finlands Svenska Socialdemokrater (FSD): Service på eget språk, förbättrat språkklimat, övriga centrala teman i nationalspråksstrategin, 18.9 Institutet för de inhemska språken och Finska språknämnden: Förhindra att finska språkets användningsområde inskränks, förhindra att behärskandet av allmänspråket försämras, underlätta upptagning i språkgemenskapen, förbättra språkklimatet, 22.9 Språkambassadörerna: Förbättrat språkklimat, motivation för studier i det andra nationalspråket, ökat samarbete, 22.10 SFP:s partistyrrelse: Synpunkter på de teman som beretts som en helhet, samt preciserat per tema: tryggheten av service på det egna språket, en levande tvåspråkighet, nationalspråkens ställning och integration, 3.11 Kommunförbundets nationalspråksnätverk: Synpunkter på de teman som beretts som en helhet, kommunernas samarbete i nationalspråksfrågor, 3.12 Universiteten: Synpunkter på de teman som beretts som en helhet, universitetens roll med tanke på nationalspråkens ställning.

I alla skeden av beredningen lyftes följande teman fram som viktiga helheter att beakta i nationalspråksstrategin:¹⁶

Tillgång till service på det egna språket, i synnerhet men inte uteslutande i fråga om social- och hälsovårdstjänster.

Förhindrade av att nationalspråkens användningsområde inskränks, i synnerhet inom vetenskapens, näringslivet och kulturens områden. Samexistens med i synnerhet engelskan.

Utbildningens centrala betydelse för nationalspråkens ställning på alla utbildningsnivåer, de olika utbildningsnivåernas egna prioriteringar.

Vikten av språkklimatet och uppmuntran till språkanvändning och möten i en levande tvåspråkighet. Ökat samarbete och de båda nationalspråkens möten i vardagen. Också attitydförändringen är synnerligen viktig. För att rätten att använda sitt eget modersmål ska realiseras förutsätts en positiv inställning till att var och en använder sitt eget språk.

Att ta mod till sig och använda det för en själv mera främmande nationalspråket: språkkunskapen behöver inte vara fullkomlig för att man ska kunna använda språket och göra sig förstådd. Till tillgängligt språkbruk hör också ett begripligt uttrycks sätt, vid behov lätt språk.

Utökande av de digitala tjänsterna, utnyttjande av digitaliseringen för utvecklandet av tillgängliga tjänster på nationalspråken.

Stärkande av det nordiska samarbetet sågs som en viktig del av nationalspråksstrategin.

Något som på ett allmänt plan lyftes fram som viktigt i flera olika inlägg under beredningsarbetet var att nationalspråksstrategin ska bli en levande, begriplig och konkret helhet som också genomförs. Strategin borde göras mer känd och få större tyngd i den offentliga debatten. Under strategiarbetet framkom också en del spänningar relaterade till språkpolitiska frågor och nationalspråkens ställning generellt.

16 Ett sammandrag över beredningen av nationalspråksstrategin och strategiproessen finns på projektsidan för Nationalspråksstrategin som upprätthålls av justitieministeriet.

2 Språk och språkgrupper i Finland

2.1 De finsk- och svenskspråkiga

I slutet av 2020 uppgick folkmängden i Finland till 5 533 793 personer. Av dem var 4 811 067 personer finskspråkiga (86,9 procent av befolkningen) och 287 871 svenskspråkiga (5,2 procent av befolkningen). Andelen personer i Finland med ett främmande språk som modersmål uppgick 2020 till 7,8 procent.¹⁷ Siffrorna baserar sig på det modersmål som personerna (eller barnens vårdnadshavare) uppgett till befolkningsdatasystemet, vilket blir personens registrerade modersmål. I befolkningsdatasystemet kan man dock bara uppge ett modersmål, vilket innebär att de funktionellt två- eller flerspråkiga inte identifieras. Utöver modersmålet uppges kontaktspråk, om personens modersmål är något annat än finska eller svenska.¹⁸

Tabell 1. Finlands befolkning enligt språkgrupper, år 2017–2020¹⁹

	2017	2018	2019	2020
Hela landets befolkning	5 513 130	5 517 919	5 525 292	5 533 793
finskspråkiga	4 848 761 (87,9%)	4 835 778 (87,6%)	4 822 690 (87,3%)	4 811 067 (86,9%)
svenskspråkiga	289 052 (5,2%)	288 400 (5,2%)	287 954 (5,2%)	287 871 (5,2%)
samiskspråkiga	1 992 (0,04%)	1 995 (0,04%)	2 004 (0,04%)	2 008 (0,04%)
personer med ett främmande språk som modersmål	373 325 (6,8%)	391 746 (7,1%)	412 644 (7,5%)	432 847 (7,8%)

17 Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen.

18 Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata: *Blanketter och anvisningar*: <https://dvv.fi/sv/blanketter>.

19 Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen.

De som talar finska som modersmål utgör en klar majoritet i Finland och finskspråkiga bor överallt i Finland. Sedan 2014 har den finskspråkiga befolkningen minskat. Mellan 2019 och 2020 sjönk andelen finskspråkiga med cirka 11 600 personer och för närvarande är de finskspråkigas andel 86,9 procent av befolkningen. År 2000 var de finskspråkigas andel av hela befolkningen 92,4 procent.²⁰

De svenskspråkiga i Finland, dvs. finlandssvenskarna, är de invånare i Finland som talar svenska som sitt modersmål. Den svenska som talas i Finland (s.k. finlandssvenska) är inte ett självständigt språk, utan ses som en regional variant av svenska språket. Största delen av de svenskspråkiga i Finland bor i Nyland, i Österbotten, i Egentliga Finland och på Åland. I slutet av 2020 hade 287 871 personer uppgett sig som svenskspråkiga, vilket motsvarar 5,2 procent av Finlands befolkning.

Antalet svenskspråkiga finländare har i princip sjunkit hela tiden sedan 1950-talet. Minskningen blev dock långsammare i början av 2000-talet och 2008 började de svenskspråkigas andel av befolkningen öka. Ökningen berodde på en ökning av antalet tvåspråkiga familjer och att dessa allt oftare beslutade sig för att registrera sina barn som svenskspråkiga. Den här utvecklingstrenden bröts dock 2012 och sedan dess har de svenskspråkigas andel igen minskat.²¹ Uppskattningen är att den svenskspråkiga befolkningen kan förväntas öka med några tusen personer i hela landet fram till 2040. Till skillnad från situationen för de finskspråkiga och dem med något annat modersmål än finska och svenska är förändringen dock inte särskilt betydande. På vissa mindre orter där den svenskspråkiga befolkningen historiskt har varit dominerande minskar befolkningmängden.²²

År 2020 fanns det 310 kommuner i Finland, varav 49 var tvåspråkiga eller svenskspråkiga. Statsrådet har genom en förordning fastställt kommunernas språkliga ställning för perioden 2013–2022.²³ Det finns 16 enspråkigt svenska kommuner och de ligger alla på Åland. Av de 33 tvåspråkiga kommunerna i Finland är svenska majoritetsspråk i 15 och finska majoritetsspråk i 18 kommuner. En kommun är tvåspråkig om minst 8 procent av invånarna eller totalt 3 000 invånare talar minoritetsspråket som sitt modersmål. I de tvåspråkiga kommunerna bor sammanlagt cirka 1,75 miljoner invånare, dvs. ungefär var tredje finländare. Cirka 140 000 svenskspråkiga personer bor i en kommun där majoritetsspråket

20 Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation], Tabellbilaga 2. Befolkningen efter språk 1980–2020. Helsingfors: Statistikcentralen.

21 Leidenius, K. (2019). *Finlandssvenskarna blir inte fler*. Kommuntoget 14.1.2019.

22 Saarela, J. (2020). *Den svenskspråkiga befolkningen i Finland 1990–2040*. Tankesmedjan Magma och Svenska Finlands Folkting.

23 Statsrådets förordning om kommunernas språkliga status åren 2013–2022 (53/2012)

är finska och cirka 44 000 finskspråkiga personer bor i en kommun där majoritetsspråket är svenska.²⁴

Dessutom finns det 15 så kallade språköar i Finland. En språkö är en ort som juridiskt sett är enspråkigt finsk, men där det bor en betydande svenskspråkig minoritet. I minimikraven för en språkö ingår att det på orten ska finnas en svenskspråkig skola. En del av språköarna har en lång historia och ett utbildningssystem som sträcker sig från småbarnspedagogik till gymnasium. Andra språköar är yngre och har ett mer begränsat utbildningsnätverk, som omfattar småbarnspedagogik och klasserna 1–6 i den grundläggande utbildningen.

Trots att såväl de svenskspråkiga som de finskspråkiga minskar har befolkningsökningen i Finland under de senaste åren varit i storleksklassen cirka en halv procent. Under 2000-talet har det utländska inflyttningsöverskottet ökat och sedan 2007 har nettoimmigrationen stått för en större del av befolkningsökningen i Finland än födelseöverskottet. Antalet invånare med något annat modersmål än svenska eller finska har sedan 2000 ökat från 1,9 procent (knappt 100 000 personer) till 7,8 procent (drygt 430 000 personer). Enligt befolkningsprognosen kommer Finlands befolkningsökning i framtiden att mattas av och fortsätta enbart tack vare nettoimmigrationen.²⁵

2.2 Ålands särställning

Till Finland hör det självstyrande landskapet Åland. Åland är en självstyrd, demilitariserad och svenskspråkig del av Finland. Landskapets självstyrelse och bestämmelserna i självstyrelselagen baserar sig på Nationernas Förbunds beslut av den 24 juni 1921 och Ålandsöverenskommelsen som ingicks mellan Finland och Sverige den 27 juni 1921. Ålands språkliga ställning bygger på dessa folkrättsliga instrument. Enligt punkt 1 i Ålandsöverenskommelsen måste Finland garantera "Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess svenska språk, kultur och lokala sedvänjor". Ålands folkrättsliga särställning har bekräftats bl.a. i samband med EU-inträdet via inledningssatsen (preamble) till det s.k. Ålandsprotokollet i Finlands anslutningsfördrag.

²⁴ Kommunförbundet 2.11.2020. Tvåspråkiga kommuner: <https://www.kommunforbundet.fi/kommuner-och-samkommuner/tvasprakiga-kommuner>

²⁵ Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen.

De språkliga rättigheter och skyldigheter som gäller landskapet Åland regleras inte i språklagen, utan språkbestämmelserna finns i självstyrelselagen för Åland.²⁶ Självstyrelselagen för Åland är en lag av grundlagsnatur som enbart kan ändras i grundlagsenlig ordning av riksdagen med Ålands lagtings bifall. I självstyrelselagen föreskrivs att landskapet är enspråkigt svenskt och att ämbetsspråket i landskapets stats-, landskaps- och kommunalförvaltning är svenska. Självstyrelselagen innehåller ett krav på att skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan å ena sidan landskapsmyndigheterna inklusive de åländska kommunerna samt statliga myndigheter på Åland och å andra sidan statens myndigheter i riket ska avfattas på svenska. En finsk medborgare har dock rätt att i egen sak inför domstol och andra statsmyndigheter i landskapet använda finska. Undervisningsspråket i skolor som bekostas med allmänna medel och får understöd av sådana är svenska, om inte något annat stadgas genom landskapslag.

Trots att det rättsliga skyddet för Ålands enspråkighet är starkt är det viktigt att statsmakten i Finland också i praktiken klarar av att uppfylla självstyrelselagens krav på att dialogen och växelverkan med myndigheterna och enskilda på Åland ska föras på svenska. Självstyrelsesystemets systematik och funktion utgår från att Finland är ett tvåspråkigt land och att det finländska samhället fungerar även på svenska. Eftersom myndigheterna i riket måste använda svenska i sin korrespondens och övriga kontakt med myndigheterna i landskapet Åland förutsätts tjänsteinnehavarna vid ministerierna och statliga myndigheter också i praktiken behärska svenska. Det här är ytterligare ett skäl att upprätthålla och förbättra svenskkunskaperna hos tjänstekåren inom den offentliga förvaltningen. Vid förvaltningen ska det finnas tillräckligt med tjänsteinnehavare som har kunskaper i svenska för att kontakten med Åland ska löpa problemfritt. Därtill är det viktigt att de digitala system och -tjänster som rikets myndigheter skapar och använder finns tillgängliga även på svenska, inte bara för enskilda utan även för myndigheterna själva, eftersom statens myndigheter på Åland samt i vissa fall landskapsmyndigheterna och kommunerna ska kunna använda och synkronisera med desamma.

För Ålands del är det väsentligt att man i nationalspråksstrategin tryggar möjligheten att bo på Åland och arbeta inom både offentlig och privat verksamhet samt att tillgodogöra sig offentliga tjänster på Åland utan kunskaper i finska. Finska staten har en skyldighet att kunna tillgodose den enspråkigt svenska befolkningens behov såväl i landskapet Åland som på annat håll i Finland, på samma sätt som för den enspråkigt finska befolkningen som inte kan svenska. Det här är viktigt med tanke på rättssäkerheten.

Trots att Åland är ett samhälle i Finland som genuint fungerar på svenska är landskapet, liksom riket, också flerspråkigt. År 2020 var 86,2 procent av befolkningen på Åland

26 Självstyrelselag för Åland (1144/1991)

svenskspråkiga (25 986 personer), 4,7 procent finskspråkiga (1 405 personer) och 9,1 procent hade något annat språk som modersmål (2 738 personer).²⁷

Ålands 100-åriga självstyrelse kan ses som en utmärkt språklig resurs för alla som lever i riket och i synnerhet för den offentliga förvaltningen i riket och dess tjänstekår. Samarbetet mellan förvaltningarna på Åland och i riket bör utvecklas även i detta avseende.

2.3 Samiska språken

Utöver nationalspråken finska och svenska nämns i grundlagen även urfolket samernas språk, med vilket man i Finland avser nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska, samt romani och teckenspråk.

Enligt grundlagen har samerna som urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Rätten att använda samiska språket regleras framför allt i samiska språklagen, som innehåller bestämmelser om samernas rätt att använda sitt eget språk i domstolar och vid andra myndigheter och om myndigheternas skyldighet att tillgodose och främja samernas språkliga rättigheter.²⁸ Samerna har inom sitt hembygdsområde självstyrelse i fråga om sitt språk och sin kultur och samernas språkliga rättigheter är mer omfattande i hembygdsområdet. Samer har alltid rätt att inom samernas hembygdsområde i sådan kontakt med myndigheterna som avses i den samiska språklagen efter eget val använda finska eller samiska. Ett barn som talar samiska som modersmål har rätt att delta i småbarnspedagogik på samiska i hela landet. Inom samernas hembygdsområde har de samisktalande rätt till grundläggande utbildning på samiska och alla samer har rätt till undervisning i sitt eget modersmål inom hembygdsområdet. Undervisning i samiska språket som modersmål kan också ges utanför hembygdsområdet, såväl inom den grundläggande utbildningen som i gymnasieutbildningen. I Finland finns cirka 10 000 samer, varav 60 procent bor utanför hembygdsområdet. Det är svårt att uppskatta antalet samiskspråkiga, eftersom många inte har uppgett samiska som modersmål i befolkningsdatasystemet.

2.4 Andra språk och språkgrupper

Finland har alltid varit ett flerspråkigt land. Flerspråkigheten är inget finländskt särdrag, men att de språkliga rättigheterna tryggades på en så hög nivå redan i samband med att

²⁷ Ålands statistik- och utredningsbyrå, Befolkning efter språk 2000-2020.

²⁸ Samiska språklagen (1086/2003)

nationen uppstod är speciellt för just Finland. Finlands lag innehåller ingen definition på minoritetsspråk.

De teckenspråkigas språkliga rättigheter har tryggats i grundlagen. Teckenspråklagen som trädde i kraft 2015 ålägger myndigheterna att främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk.²⁹ Genom teckenspråklagen strävar man också efter att öka myndigheternas medvetenhet om teckenspråk och om de teckenspråkiga som språklig och kulturell grupp. De traditionella teckenspråken i Finland är det finska och det finlandssvenska teckenspråket. Enligt De dövas förbund finns det omkring 5 500 personer som har finskt teckenspråk som modersmål, varav omkring 3 000 är döva. Det finlandssvenska teckenspråket används av cirka 100 döva, som huvudsakligen bor i södra Finland och i Österbotten.³⁰

Andra autoktona språk som använts länge i Finland är romani, tatariska, jiddisch och kareliska. Enligt grundlagen har romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

Trots att man i Finland i flera hundra år också talat andra språk utöver nationalspråken har det skett stora förändringar i det finländska språklandskapet under de senaste decennierna. I och med internationaliseringen och den globala migrationen har antalet människor med utländsk bakgrund och som talar ett främmande språk ökat i Finland. Antalet personer med utländsk bakgrund i Finland har ökat i jämn takt under de senaste två decennierna. I slutet av 2020 fanns det 432 847 fast bosatta i Finland som hade ett främmande språk som sitt modersmål. Andelen personer med främmande språk som modersmål uppgår alltså till cirka åtta procent av hela befolkningen. Till dem med främmande språk som modersmål räknas de personer som talar något annat språk än finska, svenska eller samiska. Ryska är det klart vanligaste främmande språket som talas i Finland. År 2020 fanns det cirka 84 000 personer som talade ryska som sitt modersmål. Det näst vanligaste språket är estniska, som talades av nästan 50 000 personer. De närmast största språkgrupperna är arabiska, engelska och somaliska.³¹

Enligt grundlagen har alla språkgrupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om rätten att använda andra språk än finska, svenska eller samiska vid myndigheter finns till exempel i förvaltningslagen samt i lagarna om rättegång samt social- och hälsovården. Huvudprincipen är dock att myndigheten inte har någon skyldighet att använda andra språk, utan den kan förlita sig på tolkning eller översättning till ett språk som kunden förstår.

29 Teckenspråklagen (359/2015)

30 De dövas förbund, Teckenspråkiga: <https://kuurojenliitto.fi/sv/teckensprakiga/>.

31 Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen.

2.5 Lätt språk

Lätt språk, även kallat lättläst, är en version av finska eller svenska språket som till innehåll, ordval och uppbyggnad har gjorts mer läsbar och begriplig än standardspråket. Lätt språk är riktat till människor som har svårt att läsa eller förstå standardspråk. Enligt Selkokeskus bedömning är cirka 650 000–750 000 personer, dvs. mer än tio procent av befolkningen, i behov av lätt språk.³² Behovet av lätt språk har ökat på senare år. Det här beror bland annat på att antalet äldre personer, invandrare och personer med svag läsförmåga ökar i samhället.

Finlands lagstiftning innehåller inga bestämmelser om lätt språk. Eftersom lätt språk inte är ett språk i sig, utan en version av finska eller svenska, gäller språklagstiftningen inte lätt språk. Lätt språk innebär inte heller samma sak som klarspråk, vilket syftar till ett klart och begripligt språk och om vilket det har föreskrivits i lag. Enligt 9 § i förvaltningslagen ska en myndighet använda ett sakligt, klart och begripligt språk.³³ Detta innebär att myndigheterna måste uttrycka sig så att en kund i förvaltningen kan förmodas entydigt förstå ärendets innebörd och få information som är tillräcklig med hänsyn till ärendets art.

Ett av de fyra delområdena i strategin för öppen förvaltning 2030 är att den öppna förvaltningen ska främja allas rätt att förstå och bli förstådd.³⁴ Strategin syftar till en systematisk och proaktiv ökning av kunskaperna i lätt språk och mängden material på lätt finska och svenska i organisationer inom den offentliga sektorn. En höjning av förvaltningens kunskapsnivå när det gäller lätt språk har skrivits in som ett mål i den nuvarande handlingsplanen för öppen förvaltning.³⁵ I handlingsplanen konstateras bland annat att förutom kunskaper i klarspråk är även mer information om och större kunskaper i lätt språk viktigt inom förvaltningen.

32 Juusola, M. (2019). *Selkokielen tarvearvio 2019*. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry.

33 Förvaltningslagen (434/2003)

34 Den av finansministeriet publicerade strategin för öppen förvaltning: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2021/03/FM_Oppen_forvaltning_Strategi2030.pdf

35 Handlingsplan för den öppna förvaltningen 2019–2023: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2019/09/TERUOTSI_Avoin-hallinto_IV_toimintaohjelma_LOPULLINEN_240919_SV_hf-1.pdf

3 Nationalspråkens nuläge och utmaningar

3.1 Utmaningar för det finska och svenska språket

Såsom redan tidigare har nämnts är den lägesbild som finns i nationalspråksstrategin 2012 i fråga om finska och svenska på många ställen fortsättningsvis aktuell. Det är dock viktigt att de förändringar som på senare år skett i Finlands språkförhållanden och förändringarnas inverkan på nationalspråkets ställning uppmärksammas i den nya nationalspråksstrategin.

Inga betydande ändringar har gjorts i den språklagstiftning som gäller finska och svenska språket sedan nationalspråksstrategin 2012. Den gällande språklagstiftningen för finska och svenska språket är huvudsakligen bra och tidsenlig. Lagstiftningen innehåller formella bestämmelser om tryggheten av såväl de finsk- som svenskspråkigas språkliga rättigheter. Utmaningen är de brister som framgår i iakttagandet och tillämpningen av språklagen i praktiska situationer. Bristerna i det praktiska tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna har lyfts fram i regeringens berättelser till riksdagen om tillämpningen av språklagstiftningen samt i de rapporter som Finland ger till de internationella organ som följer språkliga rättigheter.

Den bristfälliga tillämpningen av språklagstiftningen påverkar finsk- och svenskspråkiga på olika sätt. De finskspråkiga kan i regel lita på att deras språkliga rättigheter tillgodoses och att de får den service som språklagen förutsätter av myndigheterna på sitt eget språk. De svenskspråkiga kan däremot inte i lika stor utsträckning lita på att få sina språkliga rättigheter tillgodosedda och har inte heller lika ofta möjlighet att använda sitt eget språk i sina kontakter med myndigheter.³⁶

I det ställningstagande från Finska språknämnden som nämns i regeringsprogrammet lyfte språknämnden fram följande orosmoment som gällde nationalspråken: nationalspråkets användningsområde blir mer begränsat, allmänspråket behärskas sämre vilket försvårar samhällets funktion, tröskeln för att upptas som medlem i den finländska

36 Detta framgår bland annat av den nyaste språkbarometerundersökningen 2020. Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

språkgemenskapen och undervisningen i minoritetsspråk och i de språk som människor som flyttat till Finland talar som sina modersmål.³⁷ I beredningen av nationalspråkstrategin och hörandet av intressentgrupperna var oron för att nationalspråkens användningsområden blir mer begränsade något som starkt betonades. I ställningstagandena uttrycktes oro för bägge nationalspråkens ställning som språk inom i synnerhet utbildning, forskning och näringsliv med anledning av engelskans allt starkare ställning.

Det finska språket mår fortsättningsvis synnerligen väl betraktat ur många perspektiv. Finska är det dominerande språket i vårt samhälle och används inom alla områden av samhället. Finska är huvudspråk i skolor och vid universitet, en stor mängd skön- och facklitteratur publiceras på finska och största delen av kommunikationskanalerna i vårt land fungerar på finska. Även om situationen ytligt sett förefaller vara oförändrad har finska språkets användningsområde på senare år blivit mer begränsat inom många områden, i synnerhet inom vetenskapen och näringslivet. Att få service på finska i ett finländskt företag är inte längre en självklarhet. Att finska språkets användningsområde inskränkts beror framför allt på internationaliseringen, som medfört att man i många sammanhang övergår till att i allt större utsträckning använda engelska.

I Finska språknämndens ställningstagande konstateras bland annat att den syn som rått under de senaste årtiondena, och enligt vilken de främmande språken generellt sett inte utgör ett hot mot finska språket, håller på att förändras. I ställningstagandet konstateras att den allt snabbare inskränkningen av finska språkets användningsområde hotar omintetgöra århundraden av arbete för att etablera finska som ett språk som används och fungerar inom alla samhällsområden. Många andra experter har också uttryckt sin oro över det finska språkets ställning och det finska språkets livskraft har diskuterats mycket i offentligheten.

För att det finska språket också i framtiden ska betjäna alla livsområden måste dessa förändringar uppmärksammas och det finska språket stödjas. Det finska språket kan inte anses vara hotat, men dess ställning i samhället hotas dock av en viss försvagning. Finskan är ett officiellt språk enbart i Finland och detta ålägger statsmakten ett särskilt ansvar att värna om vårt lands majoritetsspråks utveckling och framtid.

För svenska språkets del är utmaningarna till stor del liknande som när nationalspråkstrategin 2012 tillkom. Det svenska språkets ställning är på många håll i praktiken hotad i Finland. I Finska språknämndens ställningstagande konstateras att det svenska språkets ställning i det finländska samhället redan tidigare är marginell och kringkårs

37 Finska språknämndens ställningstagande 26.10.2018.

kontinuerligt.³⁸ Utmaningarna för svenskan i Finland gäller framför allt svenska språkets livskraft, samhälleliga ställning och de språkliga rättigheterna för dem som talar svenska som sitt modersmål i Finland. Svenskan är officiellt språk även i Sverige och därför finns det också en annan stat som bär ansvar för svenska språkets utveckling och upprätthållande.

De huvudsakliga utmaningarna för dem som använder svenska språket i Finland är att de språkliga rättigheterna förverkligas varierande på olika områden och att de miljöer där det är naturligt att tala svenska minskar. Det här försätter svenskspråkiga i en ojämlik situation både i relation till varandra och till finskspråkiga.

De svenskspråkigas utmaningar hänför sig ofta till svårigheten att få service på det egna språket. De svenskspråkiga är ofta minoritetsspråkgrupp inom en viss myndighets tjänsteområde, vilket ställer dem i en mer ofördelaktig position när det gäller tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och den språkliga tillgången till tjänster. En väsentlig faktor för hur de språkliga rättigheterna realiserar i praktiken är den språkliga minoritetens relativa andel av befolkningen i regionen. Man känner till att när regionernas storlek ökar och den språkliga minoritetens relativa andel minskar så leder detta till att de språkliga rättigheterna i praktiken försvagas, såvida man inte särskilt säkerställer att de språkliga rättigheterna tillgodoses. Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i praktiken i regioner där den språkliga minoritetens relativa andel är liten kräver särskild planering och att minoritetsspråkgruppens behov beaktas i ett tidigt skede. Ett tillgodoseende av de språkliga rättigheterna på lika grunder kan förutsätta speciallösningar eller extra åtgärder om de språkliga rättigheterna inte annars tillgodoses. Styrning och övervakning har också en central roll för att trygga de språkliga rättigheterna.

En stor utmaning är också det faktum att svenska språket håller på att bli ett försvinnande språk inom förvaltningen. Av statens tjänsteinnehavare hade 95,2 procent (68 648) finska och 3,8 procent (2 758) svenska som modersmål 2017.³⁹ De svenskspråkigas andel av hela befolkningen var vid motsvarande tidpunkt 5,3 procent. Något som också har bidragit till att svenska språket har försvagats inom förvaltningen är de förvaltningsreformer som har lett till att majoritetsspråket vid alla statliga myndigheter är finska. En minskad användning av svenskan och försämrade kunskaper i svenska språket inom förvaltningen inverkar direkt på vilken språklig service myndigheterna kan ge de svenskspråkiga.

Fortsättningsvis förekommer negativa attityder och fördomar gentemot svenska språket och Finlands tvåspråkighet, vilket inverkar på språkklimatet och inställningen till den

38 Finska språknämndens ställningstagande 26.10.2018.

39 Uppgifterna har erhållits per e-post från finansministeriet 22.4.2021.

andra språkgruppen. Svenskspråkiga som lever som en språkminoritet i kommunen är den grupp som på senare år upplevt att språkklimatet försämrats mest. Svenskspråkiga upplever också fortfarande oftare än finskspråkiga trakasserier och fördomar på grund av språket.⁴⁰

Statsmakten måste se till att det i Finland mindre används språket, dvs. svenskan, bibehåller sin livskraft i landet samt värna om de språkliga rättigheterna för dem som talar svenska.

3.2 Tillgång till service på båda nationalspråken

Man vet att enskilda personer ger upp sina språkliga rättigheter om de upplever att en myndighet inte vill betjäna dem på deras eget språk. Att på så sätt avstå från de språkliga rättigheterna är problematiskt, eftersom det kan leda till att kontakterna med myndigheterna försåras och att en person på grund av bristande språkkunskaper får felaktig information av myndigheten eller att myndighetens beslut baserar sig på oriktiga fakta.⁴¹

Myndigheterna ska tillgodose individens språkliga rättigheter utan att han eller hon särskilt behöver begära det. Med andra ord ska en tvåspråkig myndighet på eget initiativ genom sitt agerande visa att den betjänar allmänheten på finska och svenska. Att myndigheten på eget initiativ tillgodoser språkliga rättigheter motsvarar också kravet på god förvaltning.

Myndigheten ska betjäna en person utifrån personens eget språkval och får inte be personen att byta språk. Service på eget språk innebär att den betjänande myndigheten använder personens språk, finska eller svenska, och att båda språken syns i myndighetens verksamhet. Finsk- och svenskspråkiga ska också behandlas lika när de erbjuds service. Det här förutsätter inte att service alltid ordnas på samma sätt, utan att de finsk- och svensk-språkiga faktiskt sett befinner sig i en likställd position.⁴²

40 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

41 Motiveringarna till 2 § i språklagen, RP 92/2002 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den.

42 Förutom en formellt jämlik behandling av språken förutsätter grundlagens 17 § också att den faktiska jämlikheten mellan den finsk- och svenskspråkiga befolkningen tryggas bland annat vid ordnandet av samhällsservice. RP 309/1993 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna. Detta kan i praktiken kräva särlösningar av språkliga skäl.

De finskspråkiga anser huvudsakligen fortfarande att det är en självklarhet att finska används i olika situationer och tjänster. De finskspråkiga är också avsevärt nöjdare med hur statens service fungerar ur ett språkperspektiv än de svenskspråkiga.⁴³ Cirka en tredjedel av den finskspråkiga minoriteten i tvåspråkiga kommuner upplever att möjligheten att få service på finska klart har förbättrats på senare tid.⁴⁴

Statens svenskspråkiga service fungerar bättre i de tvåspråkiga kommuner där majoritetsspråket är svenska. De svenskspråkiga uppger sig vara mest missnöjda med den svenskspråkiga servicen inom den offentliga förvaltningen, såsom nödcentralen, polisen, posten och VR. Statens elektroniska tjänster och bibliotekstjänsterna verkar däremot fungera bra på båda språken. Svenskspråkig service är i praktiken svårare att få om man bor i en kommun där svenska är minoritetsspråk. Nästan en fjärdedel av den svenskspråkiga minoriteten i tvåspråkiga kommuner upplever att deras möjligheter att få service på svenska har försämrats. Inom vissa områden fungerar de svenskspråkiga kommunala tjänsterna riktigt bra, exempelvis inom småbarnspedagogiken, mödra- och barnrådgivningen samt inom äldreomsorgen. Däremot inom tandvården, jouren och på sjukhusen har det skett en försämring ifråga om den språkliga tillgången till service.⁴⁵

Tillgången till service på eget språk var ett starkt tema som framkom under beredningen av nationalspråksstrategin. I synnerhet tillgången till social- och hälsovårdstjänster på det egna språket upplevdes som viktigt, men det ska också vara möjligt att uträtta andra ärenden vid myndigheter på det egna språket. Rätten till social- och hälsovårdstjänster på det egna språket dominerar också i svaren på andra enkäter som fokuserar på språkliga rättigheter.⁴⁶ Som patienter i hälso- och sjukvården eller klienter hos socialvården är människor i en särskilt sårbar ställning, och behovet av att få tydlig information på det egna språket

43 För regeringens språkberättelse 2017 strävade man på olika sätt att reda ut hur de finskspråkiga upplever förändringarna i språkmiljön inom den offentliga servicen. Som bakgrundsfakta användes språkbarometerundersökningarna och justitieministeriet gjorde också en öppen enkät i tjänsten *dinäsikt.fi*, där man bland annat frågade om språkklimatet och möjligheterna att använda det egna språket. Statsrådets kansli (2017). *Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017*. Regeringens publikationsserie 9/2017. Helsingfors: Statsrådets kansli.

44 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

45 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

46 Bl.a. Lindell, M. (2016). *Språkbarometern 2004–2016. Forskningsrapport*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 52/2016. Helsingfors: Justitieministeriet. Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet. Herberts, K. & Suominen, A. (2019). *Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll*. Helsingfors: Tankesmedjan Agenda.

blir extra viktigt. I dessa situationer är det viktigt att förstå och bli förstådd och personalens bristfälliga språkkunskaper ökar känslan av osäkerhet och otrygghet.⁴⁷ I tvåspråkiga kommuner är den finskspråkiga minoriteten i allmänhet nöjdare med de språkliga aspekterna av kommunens social- och hälsovårdstjänster än den svenskspråkiga minoriteten. Mest nöjda med servicen är de svenskspråkiga i lokal majoritetsställning, och man kan konstatera att de svenskspråkiga social- och hälsovårdstjänsterna fungerar synnerligen bra i tvåspråkiga kommuner där svenskan är majoritetsspråk.⁴⁸

Informations- och kunskapsbaserad ledning är väsentligt när det gäller att ordna service på både finska och svenska. För att tjänsterna ska fungera på båda nationalspråken, bör informations- och kunskapsbaserad ledning vara utgångspunkten även vid planeringen av svenskspråkiga tjänster. Det är särskilt viktigt att denna ledning tas i bruk på svenska inom social- och hälsovården. För att tjänsterna ska vara jämlika krävs det ofta en särskild servicestig på svenska. Utan information, statistik och data om språkgrupperna kan inte tjänsterna dimensioneras och planeras rätt.⁴⁹

3.3 Nationalspråken i utbildningen – från småbarnspedagogiken till högskolan

Ett mål för Finlands utbildningspolitik är att möjliggöra mångsidiga språkval för barn, unga och vuxna och goda kunskaper i båda nationalspråken. Målet är också att stödja en levande tvåspråkighet och ett positivt språkklimat i Finland. Den utbildningspolitiska redogörelse som färdigställdes 2021 innehåller flera omnämmanden relaterade till språk, språkkunskap och språkets betydelse och den syftar till att främja nationalspråken, stödja arbetskraftsinvandringen och stärka kunskaperna i finska och svenska som andra språk samt språkmedvetenheten.⁵⁰

I beredningen av den nya nationalspråksstrategin poängterades kraftigt utbildningens centrala betydelse för nationalspråkens ställning inom alla utbildningsstadier. I en internationell värld, i det finländska samhället och i arbetslivet behövs mångsidiga

47 Herberts, K. & Suominen, A. (2019). *Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll*. Helsingfors: Tankesmedjan Agenda.

48 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

49 VPS-arbetsgruppen (2021). *Stödmaterial för beredningen av de tvåspråkiga välfärdsområdena*. Svenska Finlands folkting och Finlands Kommunförbunds svenska enhet.

50 Statsrådet (2021). *Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse*. Statsrådets publikationer 2021:25. Helsingfors: Statsrådet.

språkfärdigheter och kunskaper i språk. En levande tvåspråkighet och parallellspråkighet förutsätter goda kunskaper i nationalspråken, målinriktad undervisning och meningsfullt lärande.

Det har länge varit ett nationellt mål att barns och ungas språkval ska vara mångsidiga och att språkstudierna ska inledas i ett så tidigt skede som möjligt. I utvecklingen av språkundervisningen och språkutbildningspolitiken är det viktigt att granska hela språkinlärningscykeln över de olika utbildningsstadierna, från småbarnspedagogiken till högskoleutbildningen. Också lärarnas kompetens och stöd och utvecklingsbehoven inom lärarutbildningen ska beaktas.

Utgångspunkten för språkundervisningen är en mångsidig användning av språket i olika situationer. En funktionell tvåspråkighet och flerspråkighet utvecklas bäst i naturliga och autentiska läro- och språkanvändningsmiljöer. Skillnaderna i kunskaper och attityder utvecklas ofta redan före skolåldern. Därför är språkbad ett utmärkt sätt att stärka kunskaperna i det andra inhemska språket och stödja i synnerhet undervisningen i A- och B-språket. Småbarnspedagogikens och den grundläggande utbildningens mål, innehåll och undervisningsmetoder är av stor betydelse för att bygga en bra grund för båda nationalspråken och utveckla språkfärdigheten. En annan viktig fråga är det ökande behovet av att utbilda lärare i finska eller svenska som andraspråk (S2-undervisning), vilket bör beaktas bättre i lärarutbildningen. I synnerhet den svenskspråkiga S2-utbildningen bör utvecklas, eftersom det för närvarande inte finns någon svenskspråkig utbildning för lärare i svenska som andraspråk.

En omfattande utredning av språkundervisningens situation i Finland finns bland annat i Riitta Pyykkös rapport 2017.⁵¹ Utredningen omfattade hela utbildningssystemet och innehöll en mängd åtgärdsförslag, utifrån vilka finländarnas språkkunskaper kan utvecklas så att de motsvarar framtidens behov. I flera olika sammanhang har man uttryckt oro över att Finlands språkreserv och språkkunskaperna minskar, också i fråga om kunskaperna i nationalspråken finska och svenska, samt att man i skolorna studerar allt färre språk.

51 Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte i februari 2017 professor Riitta Pyykkö för att utarbeta en utredning om den finska språkreservens tillstånd och nivå samt om utvecklingsbehoven. Nätverket för språkutbildningspolitik vid Jyväskylän universitet publicerade i februari 2021 en utredning (Kielivaranto Nyt –utredningen) som granskar utvecklingen av språkutbildningen och språkutbildningspolitiken. I utredningen behandlas genomförandet av rekommendationerna i professor Riitta Pyykkös utredning. Pyykkö, R. (2017). *Flerspråkighet som resurs. Utredning angående läget för och nivån på språkreserven i Finland*. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:51. Helsingfors, Undervisnings- och kulturministeriet. Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E. & Karppinen, S. (2021). *Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta*. Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Samtidigt har engelska språkets roll och ställning stärkts inom alla utbildningsstadier och det internationella samarbetet ställer nya krav på språkkunskaperna. Å andra sidan har språkundervisningen på senare år gått framåt och utvecklats i en positiv riktning. Språkmedvetenheten har inkluderats i grunderna för läroplanerna för alla utbildningsstadier och även i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen beaktas språkmedvetenheten bättre än tidigare.

Flera utvecklings- och reformprojekt som gäller språkundervisningen har inletts efter nationalspråksstrategin 2012. Sedan hösten 2020 har språkundervisningen inletts i första klass.⁵² För de finskspråkiga eleverna har svenska varit ett av de språk man kunnat välja. Något som visat sig vara en utmaning är att ett mer omfattande språkutbud bara realiseras i ett fåtal kommuner. Vårdnadshavarna väljer fortsättningsvis ofta engelska som första främmande språk, även om rekommendationen i regel är att man väljer något annat än engelska som A1-språk. De svenskspråkiga eleverna väljer fortsättningsvis oftast finska som A1-språk.

En annan central förändring i den grundläggande utbildningens timfördelning var att tidpunkten för inledande av B-språket flyttades till årskurs 6 istället för som tidigare årskurs 7. I finskspråkiga skolor innebar detta att tidpunkten för när man börjar lära sig svenska tidigarelades. Denna tidigareläggning trädde i kraft 2016, men ingen ökning av antalet timmar gjordes i timfördelningen 2012, vilket har lett till att antalet veckotimmar har minskat i svenskundervisningen, eftersom undervisningstimmarna nu fördelas över fyra årskurser.⁵³

Inkluderandet av det andra inhemska språket i studentexamen har varit frivilligt sedan 2007. I nationalspråksstrategin 2012 har man beskrivit situationen efter denna ändring och konstaterat att det år för år är allt färre finskspråkiga elever som väljer att avlägga provet i svenska i studentexamen. Tendensen har varit sjunkande även därefter, men under de senaste några åren har man sett en svag ökning i antalet som skriver medellång svenska. Till språkstudierna i gymnasiet anknyter också den omdebatterade reformen av högskolornas studerandeurval som trädde i kraft 2020 och som innebär att cirka hälften av de studerande antas direkt till högskolorna enbart på basis av studentexamensbetyg. Lång matematik ger fler poäng än något annat ämne i antagningarna till alla fortsatta

52 Den tidigarelagda språkundervisningen var ett av spetsprojekten för statsminister Juha Sipiläs regering.

53 Genomförandet av den grundläggande utbildningen styrs av statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen, de nationella grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen från 2014 samt de lokala läroplanerna som togs i bruk 2016.

studier. Det här har lett till en situation där det på grund av poängsättningen i betygsurvalet lönar sig att skriva lång matematik även för en elev som är intresserad av att studera exempelvis språk eller samhällsvetenskaper. Många yrkespersoner inom utbildningssektorn har lyft fram hur den här reformen påverkar gymnasiets allmänbildande karaktär och uttryckt sin oro över att bredden på språkstudierna minskar. Om man i Finland vill slå vakt om språkreserven och kunskaper i båda nationalspråken måste även språken beaktas när högskolornas studerandeurval utvecklas.

I enlighet med vad som skrivits in i regeringsprogrammet för statsminister Marins regering tillsatte undervisnings- och kulturministeriet en utredare för att utreda den svenskspråkiga småbarnspedagogikens och utbildningens nuläge och utvecklingsbehov.⁵⁴ Av utredningen framgår att kraven på språkkunskaper hos den svenskspråkiga språkminoriteten i studier, arbete och vardag är högre än hos den finskspråkiga befolkningen. Det verkar inte som om timfördelningen och undervisningens uppbyggnad i fråga om det finska språket⁵⁵ i tillräcklig utsträckning beaktar de svenskspråkiga elevernas språkliga utgångspunkter och behov av att lära sig språket. I praktiken har de svenskspråkiga till exempel inte möjlighet att välja mer än ett långt främmande språk, eftersom finska oftast väljs som första långa språk. Större uppmärksamhet bör också fästas vid den språkkunskap som ska inhämtas och erbjuds i den svenskspråkiga yrkesutbildningen.

Högskolorna ska tillhandahålla högklassig och mångsidig utbildning och möjligheter att forska på båda nationalspråken. I högskoleutbildningen är tillgodoseendet av de studerandes språkliga rättigheter förknippat med praktiska problem, till exempel i fråga om möjligheten att avlägga tentamina och skriva lärdomsprov på det egna modersmålet. Högskoleutbildningen och utbildningen på andra stadiet ska också garantera att det finns ett tillräckligt antal sakkunniga och yrkespersoner som behärskar båda nationalspråken i de mest centrala uppgifterna i samhället. Det finns också behov att stärka det nordiska högskolesamarbetet.⁵⁶

54 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet.

55 Fastställt i förordningen om grundläggande utbildning (852/1998)

56 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet.

Jyväskylän yliopisto teki vuonna 2016 tutkimuksen yliopistojen kielistrategioista ja kansainvälisten opiskelijoiden kielitutoroinnista suomen- ja ruotsinkielisille opiskelijoille.⁵⁷ Tällainen tutkimus on hyödyllistä, jotta voidaan saada ajantasainen kuva. Se olisi myös välttämätöntä tutkia, millä tasolla kielitiedot suomen- ja ruotsinkielisillä opiskelijoilla, jotka ovat muuttaneet taustaan, ovat Suomessa, kun he ovat suorittaneet yliopistotutkinnon Suomessa.

Tulevaisuudessa on tärkeää varmistaa jatkuvasti kielitaito molempien kansalliskielten, alkuopetukselta yliopistokoulutukseen. Kielten oppimisen menetelmät kehittyvät ja muuttuvat, ja on tärkeää, että opetus ja kielikoulutus perustuu uusimpiin tutkimuksiin. Monikielisyys ja bilingvialisyys ovat hyviä lähtökohdista myös, kun otetaan huomioon kansalliskielten kehitys ja todellisuus nykyisessä yhteiskunnassa. Täällä on syytä kiinnittää huomiota, kun otetaan huomioon kielipolitiikan suuntaviivat.

3.4 Digitalisointi ja kieliset oikeudet

Digitalisointi on tärkeä rooli, jota palvelut, jotka ovat sekä julkiset että yksityiset palvelut tarjoavat. Suomessa on maailmanlaajuisesti ottaen kielitaito julkisissa digitaalisissa palveluissa ja suomalaiset ovat maailmanlaajuisesti ottaen kielitaito digitaalisissa palveluissa EU:ssa.

Tämä jatkuvasti ja epäselvillä muutoksilla oleva siirtyminen julkisiin digitaalisiin ja automatisoituun yhteiskuntaan edellyttää erityistä huomiota kielisille oikeuksille. Digitalisointi voi edesauttaa kielitaito, josta on laajempaa ja parempaa palvelua ja kielitaito, josta on laajempaa ja parempaa palvelua. On myös digitaalinen pedagogiikka ja kieliteknologia, josta on laajempaa ja parempaa palvelua, josta on laajempaa ja parempaa palvelua, josta on laajempaa ja parempaa palvelua.

Kun otetaan huomioon siirtyminen julkisiin digitaalisiin yhteiskuntaan, on tärkeää, että julkisten digitaalisten palveluiden toiminta molempien kansalliskielten. Keskusohjelmassa, jota on johtanut Sanna Marinin hallitus, on kirjattu, että laajempaa digitaalisen kielitaiton projektin toteutusta on välttämätöntä, että kieliset oikeudet toteutetaan.⁵⁸ Samanaikaisesti, kun digitalisointi tarjoaa mahdollisuuksia, josta on laajempaa ja parempaa palvelua, josta on laajempaa ja parempaa palvelua, josta on laajempaa ja parempaa palvelua.

57 Saarinen, T., Vaarala, H., Haapakangas, E. & Kyckling, E. (2016). *Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille korkeakouluopiskelijoille*. Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

58 Keskusohjelmassa, jota on johtanut Sanna Marinin hallitus, on kirjattu, että laajempaa digitaalisen kielitaiton projektin toteutusta on välttämätöntä, että kieliset oikeudet toteutetaan. *Statsrådets publikationer 2019:32*. Helsingfors: Statsrådet.

kommer att finnas personer som inte har digitalt kunnande eller som annars inte har möjlighet att använda digitala tjänster. I beredningen av nationalspråksstrategin betonades starkt digitaliseringens betydelse när det gäller att förbättra den språkliga tillgången till tjänster. Även om digitaliseringen i mångt och mycket sågs som ett sätt att stödja den språkliga tillgängligheten till tjänster, uttryckte många av dem som deltog i beredningen också sin oro över att man med hjälp av digitala tjänster i alltför hög grad försöker ersätta den personliga kontakten.

Forskningsresultaten visar att finskspråkiga är nöjdare än svenskspråkiga med de digitala tjänsterna och att de finskspråkiga har haft avsevärt mindre problem i användningen av tjänsterna än de svenskspråkiga.⁵⁹ Bland de vanligaste praktiska problemen för svenskspråkiga är att tjänsten finns på svenska, men att översättningarna är bristfälliga och att länkar till svenskspråkig information fattas. Det kan också handla om att webbplatsens hela servicekedja inte finns att tillgå på svenska, utan att man när man klickar sig vidare på sidan kommer till information som bara finns tillgänglig på finska. Ofta nämns också att de s.k. chattbotarna bara talar finska.

Handlingsplanen för programmet för främjande av digitalisering 2020–2023 har som mål att höja den offentliga sektorns tekniska kompetens och digitaliseringsfärdigheter samt att utveckla samarbetet mellan den offentliga sektorn och den privata sektorn.⁶⁰ Programmet för främjande av digitalisering har byggts upp och genomförs för att nå dessa mål. Programmet stöder och uppmuntrar myndigheter att göra sina tjänster tillgängliga för allmänheten och företagen i digital form senast 2023. I programmet ingår även regeringsprogrammets omnämmanden av att man ska förbättra de digitala offentliga tjänsternas tillgänglighet och se till att det finns tillräckligt med stöd för användningen av dem så att likabehandlingen av medborgarna säkerställs.

Begriplig kommunikation är en viktig del av tillgängligheten. Tjänsterna och funktioner är tillgängliga och jämlika när alla kan använda dem på lika villkor. I strategin för den offentliga förvaltningen från 2020 vill man stärka god förvaltning i hela landet på båda nationalspråken, utveckla den digitala tillgängligheten och bredda användningen av ett klart myndighetsspråk.⁶¹ Strategins riktlinjer för verksamheten beskriver hur förvaltningen

59 Lindell, M. (2016). *Språkbarometern 2004–2016. Forskningsrapport*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 52/2016. Helsingfors: Justitieministeriet. Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

60 Finansministeriet, Programmet för främjande av digitalisering: <https://vm.fi/sv/programmet-for-framjande-av-digitalisering>

61 Finansministeriet, Strategin för den offentliga förvaltningen: <https://forvaltningsstrategin.fi/>

förnyas i praktiken. En riktlinje gäller löftet att utveckla tjänsterna tillsammans med kunderna genom att identifiera olika livsstigar, -stilar och -situationer och beakta de språkliga rättigheterna.

Som ett led i tryggheten av jämlika digitala tjänster ska tjänsterna utvecklas parallellt på finska och svenska. Att de språkliga rättigheterna tillgodoses är en förutsättning för att alla grupper ska kunna dra nytta av digitaliseringen fullt ut. Centralt när de digitala tjänsterna byggs upp är att den språkliga tillgängligheten beaktas redan från början. På så sätt säkerställs ett jämbördigt bemötande av språkgrupperna och exempelvis det att tjänsterna kan tas i bruk på båda språken samtidigt. Risken för att bli tvungen att använda sig av dyra speciallösningar ökar också om inte de olika språken beaktas redan i planeringskedet.

Detsamma gäller även när AI-lösningar utvecklas. I fråga om artificiell intelligens ställs finska och svenska som små språk inför samma utmaningar och är i behov av liknande lösningar. De flesta AI-lösningar bygger på stora mängder information och dessutom olika språktekniska lösningar. Därför sker den mesta utvecklingen inom branschen i USA och Kina, där befolkningens mängden är stor, största delen av befolkningen fortfarande talar ett av några majoritetsspråk (kinesiska, spanska, engelska) och den digitala användningsgraden är hög. När AI-lösningar för den finländska marknaden utvecklas på engelska, kan ett litet språk som finska rentav vara mer sårbart än svenska.

Finland är på många sätt en föregångare när det kommer till artificiell intelligens, men språken glöms lätt bort i nationella utredningar och projekt som gäller artificiell intelligens. De flesta statliga AI-projekt utgår enbart från finska. I motiveringarna konstateras ofta att teknologin är språkoberoende, men samtidigt bygger många AI-tillämpningar på språktekniska lösningar, varvid båda nationalspråken måste beaktas. Också här finns det en risk för att det inte finns möjlighet eller resurser för att senare lägga till svenska i tillämpningen.⁶²

Lagstiftningen om språk bör beaktas i myndigheternas verksamhet även när omvärlden förändras och när tjänsterna och informationen tar sig nya former. När myndigheternas verksamhet blir alltmer digital måste man komma ihåg att trygga såväl de finsk- som de svenskspråkigas språkliga rättigheter. Behovet av att få tillräckligt med information på eget språk måste också tryggas för båda språkgrupperna. Det behövs medvetenhet om att de språkliga rättigheterna även gäller i fråga om digitala tjänster, och statsförvaltningen samt kommunerna bör aktivt utveckla digitala tjänster på båda språken.

62 Mannila, L. (2019). *AI och svenskan i Finland*. Tankesmedjan Magma 4/2019.

När informationssystem byggs upp är det viktigt att uppmärksamma termarbetet, dvs. att man utvecklar och använder sig av en tydligt definierad begreppsapparat och termrekommendationer på finska och svenska. När man förenhetligar och utvecklar den gemensamma terminologin måste man komma ihåg att utveckla både den finska och den svenska terminologin parallellt från första början, så att tjänsterna på de olika språken blir klara samtidigt. När det digitala materialet och utbudet av nätbaserade tjänster ökar, ökar även behovet av översättningstjänster. Språkteknologi kan erbjuda mer effektiva verktyg för att hantera det översättningsbehov som uppbyggnaden av en tvåspråkig service kräver och undanröja de hinder som de språkliga utmaningarna ställer.

3.5 Samhällelig säkerhet och nationalspråken

Finland är världens tryggaste land och säkerhetsmyndigheterna befinner sig i en central ställning när olyckor, störningar och brott inträffar. Genom säkerhetsmyndigheternas verksamhet säkerställs att allmänheten kan lita på samhällets hjälp i de allra mest allvarliga situationerna.⁶³ I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering finns inskrivet att utbildning och personalrekrytering ska borgen för att säkerhetsmyndigheterna har faktisk beredskap att betjäna allmänheten på finska och svenska (i synnerhet polisen och nödcentralverksamheten).⁶⁴

Det är viktigt att säkerhetsmyndigheternas tjänster organiseras så att människor i hela landet tryggas tillräcklig hjälp på lika grunder. Säkerhetsmyndigheterna ska kunna nås och hjälpen måste kunna fås på båda nationalspråken, finska och svenska. När säkerhetsmyndigheterna kontaktas är det ofta fråga om en nödsituation, där en människas liv, hälsa eller personliga säkerhet hotas, varför personen kan anses befinna sig i en särskilt sårbar ställning. Utredandet av olika situationer, i synnerhet brott, på ett sätt som garanterar alla parter rättsskydd förutsätter att interaktionen i samband med myndighetskontakten lyckas. I sådana situationer blir behovet av att få uträtta sitt ärende och bli förstörd på sitt eget modersmål extra viktigt.

När säkerhetsmyndigheterna utvecklar sina tjänster samt vid rekrytering, personalpolitiska åtgärder och vid anordnandet av yrkesutbildning ska man se till att personalen har tillräckliga språkkunskaper för att sköta uppgifterna. De oväntade och snabbt föränderliga situationer som säkerhetsmyndigheterna möter i sitt arbete förutsätter en beredskap att vid

63 Inrikesministeriet (2021). *Statsrådets redogörelse för den inre säkerheten*. Statsrådets publikationer 2021:49. Helsingfors: Statsrådet.

64 Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. *Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle*. Statsrådets publikationer 2019:32. Helsingfors: Statsrådet.

behov betjäna på båda nationalspråken, varför det är viktigt att se till att upprätthålla tillräckliga språkkunskaper också efter att studierna slutförts och under hela tjänstekarriären.

De finsk- och svenskspråkiga upplever stora skillnader i säkerhetsmyndigheternas service på det egna språket. I fråga om dem som lever som en lokal minoritet i kommunen finns det stora skillnader mellan den finskspråkiga och den svenskspråkiga minoritetens betyg när nödcentralverksamhetens och polisens service utvärderas. Det är oroande att dessa tjänster får dåligt betyg av den svenskspråkiga minoriteten, eftersom det i situationer som gäller liv och hälsa är synnerligen viktigt att servicen fungerar på båda språken. Problemet är bristen på svenskspråkig service och en negativ inställning till att ge svensk service. De svenskspråkiga har särskilt beskrivit språkrelaterade utmaningar i kommunikationen med polisen, dvs. att de trots begäran inte får tala svenska med polisen, att polisen har en dålig attityd gentemot svenskspråkiga och att detta ger upphov till en känsla av sårbarhet och otrygghet.⁶⁵

En orsak till problemen med tillgången till och kvaliteten på svenskspråkiga tjänster som beskrivs ovan är bristen på personal med kunskaper i svenska inom polis- och räddningsväsendet. Räddningsmannautbildning har senast ordnats på svenska år 2012. Att ordna utbildning i Kuopio (Räddningsinstitutet) eller på andra finskspråkiga orter lockar inte heller dem som talar svenska som modersmål (inklusive ålänningar) att söka sig till utbildningen. Det vore viktigt att främja tillgången till svensk service såväl som en del av yrkesutbildningen för säkerhetsmyndigheterna som i form av vidareutbildning och kompletterande utbildning. För att kunna trygga tillgången till säkerhetstjänster på båda nationalspråken bör svenskspråkig polisutbildning, utbildning för räddningsmanskap och gränsbevakarutbildning samt utbildning för nödcentraloperatörer ordnas regelbundet och om möjligt bör en del av utbildningen ordnas på en tvåspråkig ort. Tillräckliga resurser för utbildningarna ska också garanteras.

Vid Polisyrkeshögskolan har man särskilt satsat på att genomföra en svenskspråkig examensutbildning och vidareutbildning.⁶⁶ En strävan efter mångfald har skrivits in i Polisyrkeshögskolans resultatavtal för åren 2018–2022. Ett av målen som uppställts där är att trygga en tillräcklig mängd goda sökande med beaktande av att polisen återspeglar hela det finländska samhället, bland annat med avseende på nationalspråken. Polisyrkeshögskolans mål är dessutom en kundorienterad utveckling av polisernas fortbildning så att man också kan svara på utmaningarna i anslutning till ordnandet av svenskspråkig

65 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

66 Examina som gäller befälsexamen för räddningsbranschen (YH) beviljas av Polisyrkeshögskolan och de studerande är studerande vid Polisyrkeshögskolan, trots att det är Räddningsinstitutet som ordnar examensutbildningen.

utbildning. Via räddningsväsendets och nödcentralsverksamhetens utbildningssystem och utvecklandet av dem ser man till att Nödcentralsverket samt för sin del räddningsväsendets myndigheter har en reell förmåga att betjäna på finska och svenska.

Det är viktigt att säkerställa tillgången till säkerhetsmyndigheternas tjänster på båda nationalspråken och att utveckla tjänsterna också på andra sätt. De här målen kan främjas till exempel via digitala tjänster. Nödcentralsdatasystemet Erica togs i bruk 2019 och gör det möjligt att inom Nödcentralsverkets nätverksbaserade verksamhetsmodell dra nytta av de samlade språkkunskaperna hos alla de svenskspråkiga nödcentralsoperatörer som arbetar under skiftet. Tack vare det nya nödcentralsdatasystemet har man kunnat förbättra den svenskspråkiga servicen som planerat.

I säkerhetsmyndigheternas kommunikation och information är det dessutom av central vikt att se till att den information som allmänheten behöver finns att tillgå i rätt tid och på båda nationalspråken. Gränsbevakningsväsendets och räddningsväsendets tvåspråkiga kommunikation och information på båda nationalspråken har utvecklats på senare år. Under de senaste åren har man också i polisens kommunikation uppmärksammat att innehållet ska vara tillgängligt på båda nationalspråken, polisens webbtjänster har genomförts på båda nationalspråken och man har tagit i bruk en riksomfattande rådgivningstjänst som ger råd på båda nationalspråken.

3.6 Språkklimatet och nationalspråkens synlighet i samhället

Under beredningen av den nya nationalspråksstrategin betonades kraftigt teman som anknyter till respekt, attityder och samarbete mellan språkgrupperna. Ett tydligt budskap som kan utläsas av beredningsmaterialet är att det behövs mer samarbete och mindre hinder språkgrupperna emellan. Det som många upplevde som viktigt är att det behövs en förändring i fråga om attityder och kultur: det borde vara naturligt att använda båda nationalspråken tillsammans och separat, och valet att använda det ena eller det andra i olika situationer borde inte ses som något negativt. Dessutom efterlystes en positiv attityd, så att alla skulle våga tala även det andra nationalspråket.

Språkklimatet spelar en central roll för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna, exempelvis huruvida en person vågar använda sitt eget språk i kontakten med myndigheter. Enligt språklagen ska en tvåspråkig myndighet på eget initiativ genom sitt agerande visa att den betjäna allmänheten på finska och svenska. Om myndigheterna inte tillräckligt väl känner till de språkliga rättigheterna och inte visar någon beredskap att använda båda nationalspråken kan kunden känna sig osäker på sina rättigheter.

Myndigheterna har inte bara ansvar för att följa språklagen, utan också för att planera kundsituationerna så att minoritetspråkstalarnas perspektiv beaktas. Att en tjänsteinnehavare försöker tala kundens språk främjar ett positivt klimat, även om man inte skulle tala språket flytande. Rätten till tjänster på det egna språket bör betonas, men istället är i synnerhet svenskspråkiga ofta beredda att vara flexibla och använda finska. I det här avseendet behövs tolerans i bägge riktningarna, dvs. att man också accepterar att få service på ett språk som inte är perfekt. Många i praktiken tvåspråkiga svenskspråkiga byter lätt språk i en sådan situation och låter således inte tjänsteinnehavaren få möjlighet att tala och träna på sin svenska.

Den tydliga försämring av språkklimatet som noterades åren 2012–2016 verkar ha avmattats.⁶⁷ Trots detta har vi i Finland ännu utmaningar i fråga om språkklimatet och fördomar gentemot olika språkgrupper. Grundlagsutskottet har framfört sin oro över det hårdnade språkklimatet och efterlyst åtgärder för att ingripa i detta.⁶⁸

Det finns vissa skillnader mellan de finskspråkigas och de svenskspråkigas upplevelser av språkklimatet. Den finskspråkiga minoriteten i en tvåspråkig kommun upplever språkklimatet i sin hemkommun som sämre än de svenskspråkiga. Den svenskspråkiga minoriteten upplever i sin tur att det språkliga klimatet har försämrats allra mest. De yngsta och de äldsta inom både de svensk- och de finskspråkiga språkgrupperna upplever språkklimatet som allra sämst. De regionala skillnaderna är små, men såväl svensk- som finskspråkiga är nöjdast med språkklimatet i Nyland. Mest missnöjd är man i Österbotten.⁶⁹

De svenskspråkiga upplever att inställningen till andra språkgrupper har blivit sämre i medierna, sociala medier och i rikspolitiken. Största delen har inte upplevt trakasserier, diskriminering eller fördomar på grund av språk under det senaste året, men svenskspråkiga upplever fördomar och trakasserier oftare än finskspråkiga. Trakasserier anses ofta inträffa i stadsområden och sent på natten: i taxiköer, på restauranger och i kollektivtrafiken, mer sällan i vardagslivet. Både svensk- och finskspråkiga uppger att de ibland känner sig illa behandlade av dem som talar majoritetsspråket på arbetsplatsen. Kunder har klagat över svensk brytning och tvåspråkig service och arbetskamrater och chefer har varit oförstående. Svenskspråkiga finländare får ofta tampas med negativa attityder och fördomar. Samtidigt visar många attitydmätningar bland finskspråkiga att majoriteten

67 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

68 GrUB 2/2018 rd, Grundlagsutskottets betänkande, Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017.

69 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

upplever landets tvåspråkighet och svenska språkets ställning som en naturlig del av Finland.⁷⁰

Språkklimatet påverkas av att människorna är medvetna om Finlands språkgrupper, språkliga rättigheter samt av språkkunskaperna. Ju bättre kunskaper i det andra inhemska språket, desto mer positivt upplevs språkklimatet. Möten och interaktion mellan språkgrupperna från tidig ålder och att riva skiljemurarna mellan dem som pratar svenska respektive finska som sitt hemspråk sågs under beredningen av nationalspråksstrategin som de centrala åtgärderna för att förbättra språkklimatet. Även forskningen stöder detta. Kontakt mellan grupperna samt olika metoder för kunskapsmässig påverkan har konstaterats vara de mest effektiva sätten att påverka attityderna. När man studerat attityder i anslutning till grupprelationer har man noterat att människor som har goda erfarenheter av interaktion med andra grupper också förhåller sig mer positiva gentemot medlemmarna av dessa grupper.⁷¹

Att nationalspråken syns i det offentliga rummet och att de används inom samhällets alla delområden, från vetenskap till kultur, påverkar hur människorna upplever språkklimatet. Att språken syns är en förutsättning för att de ska kunna utvecklas och vara livskraftiga. I synnerhet användningen av och synligheten för det svenska språket har under de senaste åren varit föremål för debatt och den minskade användningen av svenska i offentligheten har bedömts leda till att dess ställning försvagas avsevärt på vissa områden. Samtidigt verkar det fortsättningsvis finnas förutsättningar och resurser för det svenska språkets synlighet och mångsidiga användning, även om den regionala variationen är stor.⁷² Finska språket är som majoritetsspråket i vårt land av naturliga skäl i en mycket synlig position i det offentliga rummet och det används inom alla livsområden. Såsom tidigare konstaterats blir det finska språkets användningsområde dock mer begränsat inom vissa samhällssektorer. Till följd av att samhället blir mer mångspråkigt och internationellt befinner sig det finska språket i det offentliga rummet, såsom inom reklam och populärkultur, i en förändring.

70 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet. Herberts, K. & Suominen, A. (2019). *Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll*. Helsingfors: Tankesmedjan Agenda.

71 Mäkinen, V. & Nortio, E. (2020). *Tutkimuskatsaus myönteisten ryhmäsuhteiden edistämiskeinoista*. Policy Brief 4, Syrjäntä Suomessa, 2020. Helsinki: Oikeusministeriö.

72 Herberts, K. & Suominen, A. (2019). *Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll*. Helsingfors: Tankesmedjan Agenda.

3.7 Flerspråkighet och möjlighet att integreras i språkgemenskapen

Finland är inte bara officiellt tvåspråkigt, utan i praktiken ett flerspråkigt land där alla språkgrupper med stöd av grundlagen har rätt att bevara och utveckla sitt eget språk. Tvåspråkighet och flerspråkighet är närbesläktade begrepp och används ofta synonymt. Tvåspråkighet är en form av flerspråkighet och syftar på personer som talar två olika språk.

I det finländska befolkningsdatasystemet registreras som modersmål det språk som personen uppgett. Om det i befolkningsdatasystemet registrerade modersmålet är något annat än finska eller svenska, kan personen uppge finska eller svenska som sitt kontaktspråk. Eftersom man bara kan uppge ett modersmål framgår de två- eller flerspråkiga inte av statistiken. Dessutom uppger många som är födda i Finland finska som sitt modersmål, även om till exempel föräldrarna har främmande språk som modersmål. Därför ger statistiken inte en verklig bild av språkläget i Finland.⁷³ Det är också svårt att fastställa en individs språkliga identitet, eftersom var och en har sin egen uppfattning om sin språkliga och kulturella identitet. Därför definierar var och en själv sin två- eller flerspråkighet och definitionerna kan vara olika.

Numera kommer nästan hälften av de barn, elever och studerande som deltar i den svenskspråkiga utbildningen i Finland från tvåspråkiga hem. Den regionala variationen är dock stor: I Nyland är andelen tvåspråkiga cirka 51 procent, i huvudstadsregionen cirka 61 procent och i Österbottens landsortskommuner cirka 23 procent. Exakta uppgifter om de tvåspråkiga (finska/svenska) barnens andel i de finskspråkiga skolorna finns inte att få eftersom det aldrig har undersökts.⁷⁴

Flerspråkigheten i det finländska samhället ökar och blir mer vardaglig. Det finns ändå ingen tillförlitlig statistik över antalet flerspråkiga finländare, även om man vet att antalet ökar i takt med att antalet personer med utländsk bakgrund och personer som talar andra språk ökar. Även antalet flerspråkiga elever och studerande ökar hela tiden och enligt befolkningsprognosen kommer andelen barn med utländsk bakgrund i småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen i huvudstadsregionen snart att stiga till över 25 procent. Under de senaste åren har också antalet studerande med främmande modersmål och invandrarbakgrund ökat vid yrkesläroanstalterna, gymnasierna och

73 Tammenmaa, C. (red.) (2020). *Utredning om antecknande av flera språk i befolkningsdatasystemet*. Justitieministeriets publikationer, utredningar och anvisningar 2020:9. Helsingfors: Justitieministeriet.

74 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet.

högskolorna.⁷⁵ Det här ställer nya krav dels på undervisningen i nationalspråken som andra språk, dels på förfarandena för att identifiera och erkänna invandrarnas kunskaper i övriga språk. Eftersom allt fler elever har en flerspråkig bakgrund är det mycket viktigt att var och en känner sig bekräftad i fråga om sin egen språkliga bakgrund och språkkunskap. I en språkmedveten undervisning ses flerspråkighet som en resurs. Elevernas kunskaper i och kännedom om andra språk beaktas och stöds aktivt i skolorna, samtidigt som deras undervisningsspråk stärks.

Att invandrarna lär sig finska eller svenska är en central integrationsfrämjande faktor. Finlands officiella tvåspråkighet måste beaktas även i invandrings- och integrationspolitiken. I beredningen av den nya nationalspråksstrategin framhövdes behovet av att underlätta invandrarnas tillträde till språkgemenskapen och deras möjligheter att lära sig svenska och integreras på svenska. Med hänsyn till befolkningsprognoserna, enligt vilka befolkningstillväxten från år 2040 till stor del vilar på invandrarna, och problemen med tillgången till svenskkunnig arbetskraft, behövs metoder för att integrera invandrare också på svenska.

Andelen barn med något annat hemspråk än finska eller svenska är alltså avsevärt mindre i de svenskspråkiga skolorna än i de finskspråkiga.⁷⁶ I den övergripande utredningen av den svenskspråkiga småbarnspedagogiken och utbildningen framgick behovet av integrationsutbildning på svenska och starkare utbildningsvägar för barn i två- och flerspråkiga familjer.⁷⁷ Den svenskspråkiga utbildningen bör vara ett attraktivt alternativ för flerspråkiga familjer och det är ändamålsenligt att barn och unga med invandrarbakgrund som flyttar till tvåspråkiga regioner i Finland också erbjuds fungerande svenskspråkig utbildningsväg.⁷⁸

Ur samhällets synvinkel tillför de som talar andra språk än nationalspråken resurser i vår språkreserv. Flerspråkighet ska identifieras, erkännas och ses som en resurs. Stödet för flerspråkigheten i samhället innebär att språken kan existera separat sida vid sida och att

75 Statsrådet (2021). *Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse*. Statsrådets publikationer 2021:25. Helsingfors: Statsrådet.

76 Enligt Utbildningsstyrelsen är andelen flerspråkiga barn i den svenskspråkiga grundläggande utbildningen i Finland cirka 4 procent (år 1998 var andelen cirka 2 procent), medan andelen elever med något annat hemspråk än finska eller svenska i hela landets grundläggande utbildning var 7,8 procent 2019. Utbildningsstyrelsen, Lägesöversikt, Elevernas språkliga bakgrund: <https://www.oph.fi/sv/statistik/den-grundlaggande-utbildningen>

77 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet.

78 Statsrådet (2021). *Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse*. Statsrådets publikationer 2021:25. Helsingfors: Statsrådet.

personer kan använda alla sina språkkunskaper flexibelt. När man lär sig modersmålet och nationalspråken innebär det inte att inläringen av andra språk blir lidande, utan skapar tvärtom förutsättningar för den, och målen för språkinläringen är inte sinsemellan motstridiga.⁷⁹ Samtidigt som invandrarnas möjligheter att lära sig finska och svenska och deras insyn i den finländska kulturen främjas är det också viktigt att hjälpa dem bevara sina egna modersmål och ursprungskulturer.

Globaliseringen och internationaliseringen förutsätter allt mer mångsidiga och bättre språkkunskaper av finländarna, i synnerhet i arbetslivet. Trots att behovet av mångsidiga språkkunskaper ökar har språkstudierna i synnerhet i den grundläggande utbildningen och andra stadiet blivit ensidigare och de flesta studerar bara engelska utöver de inhemska språken.⁸⁰ Engelskans starka ställning har väckt oro för finländarnas språkreserv. Kunskaper i engelska är numera ett krav på arbetsmarknaden och i och med att engelskan allt oftare används som bland annat vetenskapens och näringslivets språk har kunskaperna och studierna i och användningen av andra främmande språk minskat i Finland. Förutom att stärka livskraften hos nationalspråken behöver man också värna om undervisningen i andra språk och en mångsidigare språkreserv.

Även om Finland är ett tvåspråkigt land och finländarnas flerspråkighet ökar ska var och en ha rätt att leva i Finland på sitt eget språk, antingen finska eller svenska. I Finland ska man kunna delta fullvärdigt i samhällets verksamhet på båda språken och de offentliga tjänsterna ska vara tillgängliga för alla, även för dem som bara talar ett av Finlands nationalspråk.

79 Pyykkö, R. (2017). *Flerspråkighet som resurs. Utredning angående läget för och nivån på språkreserven i Finland*. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:51. Helsingfors, Undervisnings- och kulturministeriet.

80 Pyykkö, R. (2017). *Flerspråkighet som resurs. Utredning angående läget för och nivån på språkreserven i Finland*. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:51. Helsingfors, Undervisnings- och kulturministeriet.

4 Nationalspråkens framtid

Finland är ett öppet och internationellt land som tack vare de två nationalspråken, finska och svenska, är en stark del av den nordiska gemenskapen.⁸¹ I kärnan av vår språkpolitik ligger bevarandet av nationalspråkens livskraft så att var och en fullödig kan leva i samhället och ta del av samhällets verksamhet och utbud på finska eller svenska.

Framtidens språkpolitik förutsätter att båda nationalspråken upprätthålls och utvecklas. Därför behövs en kontinuerlig process för att uppnå målen i nationalspråksstrategin. I samhället ska det på lång sikt finnas reella möjligheter att använda och utveckla båda nationalspråken. Det innebär att båda nationalspråken ska tas med i all framtidsplanering.

4.1 Visionen i den nya nationalspråksstrategin

I den nya nationalspråksstrategins vision tryggas nationalspråkens ställning i den föränderliga omvärlden och det säkerställs att nationalspråken i framtiden används på bred basis inom alla samhällssektorer. Utgångspunkten är att nationalspråken och andra språk inte ställs mot varandra.

1. **Välmående nationalspråk är grundpelare i det finländska samhället och den finländska kulturen. Vi är stolta över den finländska kulturen och identiteten och över de språk som talas i Finland.**

Statsmakten bär ansvar för livskraften hos Finlands nationalspråk och för att de som använder finska och svenska ska kunna leva ett fullödigt liv på sitt eget språk. Bevarandet av finskans och svenskans ställning som samhällets gemensamma språk förutsätter att de också utvecklas som språk inom vetenskapen, näringslivet och snabbt växande branscher såsom IT.

2. **Nationalspråken syns, hörs och erkänns i samhället och de används inom samhällets alla segment.**

81 Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. *Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle*. Statsrådets publikationer 2019:32. Helsingfors: Statsrådet.

När finska och svenska används offentligt och är synliga i samhället visar det på erkänsla för språken och deras användare. Det ökar förtroendet för den offentliga verksamheten och medmänskorna och även känslan av trygghet och samhörighet. Finskan och svenskan utvecklas målmedvetet inom alla samhällssektorer och båda språken syns i medierna och kulturen.

- 3. Var och en har möjlighet att leva och verka i Finland på sitt eget språk, antingen finska eller svenska, och alla tryggas rätten att lära sig vårt lands nationalspråk.**

I Finland kan man delta fullödigt i den samhälleliga verksamheten på båda språken. Servicen är tillgänglig för alla, även dem som har svaga kunskaper i det egna språket. Alla som bor i Finland har rätt att lära sig finska eller svenska så bra att de kan arbeta, anlita tjänster och delta i den samhälleliga verksamheten likvärdigt med andra.

- 4. Finland välkomnar alla språk, och alla språkgrupper har rätt att bevara och utveckla sitt eget språk. Språken ställs inte mot varandra och Finlands språkreserv tas medvetet tillvara.**

I Finland tas den långa erfarenheten av samexistens mellan flera språk tillvara. Starka kunskaper i det egna språket stöder också inläringen av finska och svenska. Engelska används mer genomtänkt utan att glömma att engelskan inte betjänar alla.

- 5. Finland tar hänsyn till minoritetsspråkgruppens språkliga rättigheter.**

I Finland läggs särskild vikt vid att minoritetsspråkgruppens språkliga rättigheter tryggas i praktiken. Det kan kräva särskilda lösningar, språkbaserad planering eller andra extra åtgärder för att trygga de språkliga rättigheterna. Statsmakten lägger särskild vikt vid tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i regioner där språkminoritetens relativa andel är liten.

5 Riktlinjer för nationalspråksstrategin – hur genomförs visionen?

Det behövs tydliga riktlinjer och mål samt konkreta åtgärder för att visionen i den nya nationalspråksstrategin ska bli verklighet. Riktlinjerna för nationalspråksstrategin har utarbetats med grund i strategiberedningsprocessen, som inkluderade samråd på bred basis med olika sektors experter, intressentgrupper och allmänheten. Riktlinjerna för nationalspråksstrategin är:

1. Rätt till service på eget språk
2. Trygga nationalspråkens ställning
3. Levande tvåspråkighet

Dessutom granskar strategin metoder för att underlätta invandrarnas tillträde till språkgemenskapen.

Genomförandet av nationalspråksstrategins vision förutsätter konkreta mål som statsrådet förbinder sig vid. Under strategimålen anges konkreta åtgärder för att nå målen. Ansvaret för genomförandet av åtgärderna åläggs ministerierna. Strategin innehåller också statsrådets rekommendationer för olika aktörer såsom kommunerna och högskolorna.

Riktlinjerna, målen och de praktiska åtgärderna i nationalspråksstrategin inverkar också på andra språks och språkgruppers ställning i Finland. De konkreta målen för strategin kan även i tillämpliga delar fungera som exempel särskilt när det gäller att stödja och stärka de samiska språkens ställning.

RIKTLINJE 1: RÄTT TILL SERVICE PÅ EGET SPRÅK

Mål:

- 1.1. Tillgången till språkkunnig arbetskraft på båda nationalspråken säkerställs
- 1.2. Miljöer där det är naturligt att uträtta ärenden på finska och svenska skapas och upprätthålls
- 1.3. De språkliga rättigheterna tryggas i social- och hälsovårdsreformen
- 1.4. Båda nationalspråken används aktivt inom den offentliga förvaltningen
- 1.5. Digitaliseringen stöder tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och tillgången till tjänster på båda nationalspråken

RIKTLINJE 2: TRYGGA NATIONALSPRÅKENS STÄLLNING

Mål:

- 2.1. Användningen av nationalspråken som vetenskapsspråk urholkas inte och betydelsen av terminologiarbete ökar
- 2.2. Nationalspråken lever sida vid sida med engelskan
- 2.3. Det finska språkets livskraft stärks
- 2.4. Nationalspråkens ställning och de språkliga rättigheterna tryggas i stora administrativa reformer
- 2.5. Behovet av lätt språk beaktas som en del av tillgängligheten

RIKTLINJE 3: LEVANDE TVÅSPRÅKIGHET

Mål:

- 3.1. Kunskaperna i modersmålet stärks, vilket också stöder studier i andra språk
- 3.2. Var och en har möjlighet att lära sig nationalspråken
- 3.3. Båda nationalspråken syns och hörs i samhället
- 3.4. Språkklimatet i Finland är tolerant och fördomsfritt och det finns ett naturligt umgänge mellan språkgrupperna
- 3.5. Tack vare våra nationalspråk har Finland starka band till Norden

5.1 Riktlinje 1 – Rätt till service på eget språk

Mål 1.1. Tillgången till språkkunnig arbetskraft på båda nationalspråken säkerställs

Utmaning: Tillgången till och rekryteringen av språkkunnig, särskilt svenskkunnig, personal.

Åtgärder:

1. Tillgången till svenskspråkig personal bedöms regelbundet genom en arbetsgivarenkät som tar upp utmaningarna kring tillgången till och rekryteringen av svenskspråkig arbetskraft. Även andra prognostiseringsuppgifter samlas in. (Ansvar: arbets- och näringsministeriet)
2. Prognostiseringsuppgifterna används för planeringen av den svenskspråkiga utbildningen. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
3. En lägesbild skapas och högskolornas utbildningsansvar granskas i tvåspråkiga regioner. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
4. Tillgången till språkkunnig personal säkerställs inom de sektorer där behovet redan identifierats. Den branschvisa, regionala och språkliga tillgången beaktas vid fördelning av utbildningen. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet, inrikesministeriet och social- och hälsovårdsministeriet)

5. Anordnarna av yrkesutbildning stöder den språkkunskap i de inhemska språken som behövs i arbetsuppgifterna bl.a. inom servicebranschen genom att i mån av möjlighet ordna undervisning också på andra språk än de undervisnings- och examensspråk som anges i anordnartillståndet och genom att erbjuda studerandena ökade möjligheter att studera nationalspråken också som valfria studier. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)

Tillgången till svenskkunnig personal är viktig för att säkerställa lika tillgång till service på svenska och finska. I många branscher råder det brist på svenskkunnig arbetskraft, men det finns ingen övergripande lägesbild. Därför upptäcks bristen på kunnig arbetskraft ofta för sent, när den i praktiken redan inverkar på tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.

I olika branscher och yrken uppföljs framtidsutsikterna och det framtida kompetensbehovet⁸², men prognoserna beaktar inte den språkliga synvinkeln. En utmaning är att det finns branscher där det inte råder brist på arbetskraft, men där det saknas svenskkunnig arbetskraft. Den senaste övergripande prognosen över behovet av svenskspråkig arbetskraft, yrkesutbildning och högskoleutbildning gjordes 2012.⁸³ För att tillgången till svenskspråkig arbetskraft i olika branscher ska kunna prognostiseras finns ett behov av att skapa mekanismer för regelbunden uppföljning av utvecklingsutsikterna för den svenskspråkiga arbetskraften. Med hjälp av de här uppföljningsuppgifterna och andra prognosuppgifter kan man skapa en övergripande lägesbild. Uppgifterna kan användas för planeringen av behovet av och utbudet på svenskspråkig utbildning och de kvantitativa urvalsmålen. I tillägg är målet att förnya processen för beviljandet av högskolornas utbildningsansvar. I samband med detta granskas även utbildningsansvaret för de svenskspråkiga högskolorna.

För närvarande har bristen på svenskkunnig personal identifierats i synnerhet inom social- och hälsovården, undervisningen, småbarnspedagogiken samt polis- och räddningsväsendet. Det är känt att det behövs fler svenskspråkiga sjukskötare, läkare, tandläkare,

82 Till exempel med hjälp av yrkesbarometern två gånger om året: <https://www.ammatti-barometri.fi/?kieli=sv>.

83 Backman, H. & Englund, K. (2012). YRKE 2025, *En prognos över behovet av svenskspråkig arbetskraft och yrkes- och högskoleutbildning för svenskspråkiga*, Utbildningsstyrelsens rapporter och utredningar 2012:1.

psykologer, skolkuratorer, ämnes- och speciallärare, personal inom småbarnspedagogiken och polis- och räddningsväsendet samt lantmätare.⁸⁴

Orsaken till personalbristen kan vara att det finns få svenskspråkiga studieplatser eller att söktrycket är svagt och antalet sökande är lågt. Det finns branscher som helt saknar utbildning på svenska eller som inte ordnar regelbunden utbildning på svenska. En utmaning för de unga som söker sig till en utbildning kan också vara att det enda svenskspråkiga studiealternativet ligger långt borta eller att utbildningen ordnas i en region dit svenskspråkiga inte söker sig för att studera. För att göra de utbildningsområden som lider av brist på sökande mer attraktiva behövs många olika åtgärder, långsiktighet och klar planering samt samarbete mellan olika aktörer. Förutsättningarna för den svenskspråkiga utbildningen av yrkespersoner behöver ses över och stärkas inom många utbildningsområden.⁸⁵

Antalet personer som talar svenska som modersmål eller som fått utbildning på svenska är inte tillräckligt för att garantera tillgång till service på svenska inom alla samhällssektorer. För att rätten till service på båda nationalspråken ska kunna tryggas i framtiden är det viktigt att säkerställa också finskspråkiga elevers och studerandes möjligheter och motivation att studera svenska.

84 Bl.a. Laurent, L. (2020). *En inblick i bristen på behörig personal inom den svenska småbarnspedagogiken i huvudstadsregionen*. Tankesmedjan Magma, 5/2020. Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet. Kajander, S. (2020). *Vart försvinner den svenskspråkiga vårdpersonalen?* Svenska Finlands folkting.

85 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet.

Mål 1.2. Miljöer där det är naturligt att utträta ärenden på finska och svenska skapas och upprätthålls

Utmaning: De språkliga rättigheterna tillgodoses i varierande omfattning på svenska och de miljöer där det är naturligt att tala svenska minskar.

Åtgärd: Ett försök med svenskspråkiga servicemiljöer inleds vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. I försöket görs språkbaserad planering, skapas svenskspråkiga servicestigar och utreds hur åtgärderna inverkar på myndigheten och kundnöjdheten. (Ansvar: justitieministeriet, finansministeriet och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata)

Myndigheterna ska ordna sin service så att kunderna får den på det språk de väljer, finska eller svenska, utan att de särskilt behöver be om det och i synnerhet inte kräva det. Tryggheten av service på det lokala eller regionala minoritetsspråket kan kräva särskilda lösningar eller extra åtgärder om de språkliga rättigheterna annars inte kan tillgodoses.

Fungerande service på båda nationalspråken kräver att myndigheterna på olika sätt främjar en språkligt högklassig verksamhet i sina organisationer. Det här kan ske med hjälp av personalpolitiska åtgärder, exempelvis genom att lägga vikt vid de anställningssökandes faktiska språkkunskaper och ordna språkutbildning. Hela personalen behöver inte kunna båda nationalspråken om servicen har planerats utifrån kundernas språkliga behov. Det är känt att de som hör till en lokal eller regional minoritetsspråkgrupp är nöjdast med service som ordnats på språkliga grunder, såsom småbarnspedagogiken, skolorna och rådgivningsbyråerna.⁸⁶ Myndigheterna kan tillhandahålla service på minoritetsspråket när strukturerna som stöder språket fungerar. Det är ändå inte alltid möjligt att helt och hållet separera tjänster på språkliga grunder. Då kan myndigheten planera sina verksamhetsstrukturer och servicekedjor så att de anställda som talar minoritetsspråket möter de kunder som talar det.

Modeller för språkbaserad planering samt god praxis bör utvecklas vid statsförvaltningens myndigheter. Med hjälp av dem skapas och upprätthålls servicemiljöer på båda nationalspråken och rätten till service på eget språk tryggas för dem som hör till den lokala eller regionala minoritetsspråkgruppen.

⁸⁶ Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

Mål 1.3. De språkliga rättigheterna tryggas i social- och hälsovårdsreformen

Utmaning: Att använda sitt eget språk i social- och hälsovårdstjänsterna upplevs som särskilt viktigt för individen, men det finns brister i tillgången till tjänster på minoritetsspråket och tjänsteproducenterna vet inte var i servicekedjan det är särskilt viktigt att kunden får service på sitt eget språk.

Åtgärder:

1. De tvåspråkiga välfärdsområdena tar i samband med genomförandet av social- och hälsovårdsreformen i bruk de verktyg som beretts av Finlands Kommunförbund och Folktinget för tryggandet av de språkliga rättigheterna i de tjänster som välfärdsområdena producerar.⁸⁷ (Ansvar: social- och hälsovårdsministeriet)
2. Ett pilotprojekt med sex (6) dialoger mellan myndigheter och kunder genomförs med målet att öka förståelsen för språkets betydelse när det gäller att trygga servicekvaliteten. I pilotprojektet deltar myndigheter inom social- och hälsovården och räddningsväsendet. (Ansvar: justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och inrikesministeriet)

Språket och kundens behov av att bli förstådd är viktiga för patientsäkerheten.⁸⁸ Som patienter i sjukvården eller klienter i socialvården är människor i en särskilt utsatt ställning, och då accentueras behovet av att få tydlig information på det egna språket. Att de språkliga rättigheterna tillgodoses i sådana situationer är också en förutsättning för att de andra rättigheterna såsom självbestämmanderätten och rätten att få upplysningar tillgodoses.

Serviceproducenten bör fastställa i vilka skeden av servicekedjan det är särskilt viktigt att kunna hänvisa kunden direkt till en anställd som behärskar kundens språk väl. Inom hälso- och sjukvården finns det kritiska skeden då det är särskilt viktigt att få service på sitt eget språk.

⁸⁷ VPS-arbetsgruppen (2021). *Stödmaterial för beredningen av de tvåspråkiga välfärdsområdena*. Svenska Finlands folkting och Finlands Kommunförbunds svenska enhet.

⁸⁸ GrUU 63/2016 rd, Grundlagsutskottets utlåtande, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av hälso- och sjukvårdslagen och av socialvårdslagen.

Det har visat sig vara svårt att tillgodose de språkliga rättigheterna i praktiken inom social- och hälsovården. För dem som bor i en kommun där svenskan är minoritetsspråk är det svårare att få social- och hälsovårdstjänster på svenska. Skillnaden förefaller vara störst inom tandvården, mentalvården, sjukhusvården och jouten på svenska och finska. Den finskspråkiga minoriteten är vanligen nöjdare med social- och hälsovårdstjänsterna ur språklig synvinkel än den svenskspråkiga. Men också den finskspråkiga minoriteten har haft problem med att få service på sitt eget språk.⁸⁹

Utgångspunkten för social- och hälsovårdsreformen har varit att trygga de nuvarande språkliga rättigheterna. Det har varit målet på lagstiftningsnivå, så att de lagstadgade språkliga rättigheterna inte försvagas när uppgifterna övergår från kommunerna till välfärdsområdena. Tryggandet av de språkliga rättigheterna beror ändå inte bara på lagstiftningen utan också på hur servicen ordnas och genomförs. Det centrala för kunderna inom social- och hälsovården är hur de språkliga rättigheterna tillgodoses i praktiken.

För att de språkliga rättigheterna ska tillgodoses i social- och hälsovårdsreformen ska de tvåspråkiga välfärdsområdena anslå nödvändiga resurser för planeringen och genomförandet av tjänster på områdets minoritetsspråk. Det är särskilt viktigt att de tvåspråkiga välfärdsområdena deltar aktivt i samarbetet och stöder verksamhetsmodeller som tagits fram för minoritetsspråkgruppens deltagande och påverkansmöjligheter. Dessutom ska man beakta att Lapplands välfärdsområde har en skyldighet att ordna social- och hälsovårdstjänster på samiska.

Mål 1.4. Båda nationalspråken används aktivt inom den offentliga förvaltningen

Utmaning: Svenskan håller på att försvinna som språk i förvaltningen.

Åtgärder:

1. Det fastställs vilka statliga myndigheter som ska tillämpa omvända krav på språkkunskaper, så att man för en del av tjänsterna som behörighetsvillkor har utmärkta kunskaper i svenska och nöjaktiga kunskaper i finska.
(Ansvar: justitieministeriet och alla ministerier)

89 Lindell, M. (2021). *Språkbarometern 2020*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet.

2. Det fastställs vilka statliga myndigheter som ska tillämpa anpassade krav på språkkunskaper, så att man för en del av tjänsterna som behörighetsvillkor har goda kunskaper i finska och i svenska. (Ansvar: justitieministeriet och alla ministerier)
3. Möjligheten att avlägga språkexamina som gäller utmärkta kunskaper i finska och svenska som en del av universitetsstudierna granskas. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen samt rekommendation till universiteten)
4. Möjligheten att sänka priset på språkexamina som gäller utmärkta kunskaper i finska och svenska granskas. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen)
5. I karriärtänkandet integreras ett mål om att uppfylla språkkunskapskraven under tjänsteförhållandet. (Ansvar: alla ministerier)
6. Ministerierna och de statliga myndigheterna kartlägger årligen, till exempel i samband med utvecklingssamtalen, personalens faktiska kunskaper i nationalspråken och riktar språkutbildning till de funktioner där utbildning behövs. (Ansvar: alla ministerier)
7. En utredning inleds för att kartlägga kunskaperna i nationalspråken och andra språk vid ministerierna och de statliga myndigheterna (Ansvar: justitieministeriet)
8. Regeringen framträder i offentligheten på båda nationalspråken. Ministeriernas tjänstemän uppmanas att använda båda nationalspråken i ministeriernas interna kommunikation och möten så att var och en om han eller hon så önskar kan använda sitt eget modersmål. (Ansvar: alla ministerier)
9. Det uppmanas till tjänstemannautbyte med Åland. (Ansvar: finansministeriet och Utbildningsstyrelsen)

Att användningen av svenska minskat och kunskaperna i svenska försvagats inom förvaltningen, inverkar direkt på den språkliga service som myndigheterna har möjlighet att erbjuda svenskspråkiga. Andelen svenskspråkiga inom statsförvaltningen motsvarar procentuellt sett inte andelen svenskspråkiga av hela befolkningen. Enligt en utredning från 2017 hade 95,2 procent av statens tjänsteinnehavare finska som modersmål och 3,8 procent svenska.⁹⁰ De svenskspråkigas andel av hela befolkningen var 5,3 procent vid

⁹⁰ Uppgifterna har erhållits per e-post från finansministeriet 22.4.2021.

samma tidpunkt. Försämringen av kunskaperna i svenska inom förvaltningen kan i praktiken leda till situationer där en svenskspråkig måste avstå från sin rätt att använda sitt eget modersmål hos myndigheterna.

Administrativa reformer som lett till att alla statliga myndigheters majoritetsspråk är finska har påverkat att kunskaperna i svenska inom förvaltningen försämrats. Reformerna har lett till en situation där behörighetskravet för tjänster i regel är utmärkta kunskaper i finska och nöjaktiga kunskaper i svenska.⁹¹ Personer som fått sin utbildning på svenska måste när de söker offentliga tjänster styrka sina kunskaper i finska genom en separat examen som 2021 kostar 454 euro. På personer med finskspråkig utbildning ställs inget motsvarande krav om att avlägga en separat språkexamen, eftersom de kan styrka de i statsförvaltningen behövliga nöjaktiga kunskaperna i svenska genom sina universitetsstudier. Kravet på att avlägga en separat examen, samt examens svårighetsgrad och kostnad för den, försätter finskspråkiga och svenskspråkiga i en ojämlig ställning. Detta kan leda till att personer som har svenska som modersmål inte söker sig till den offentliga förvaltningens tjänster. En särskild risk är att avläggande av språkexamen utgör ett hinder för unga svenskspråkiga personer i början av karriären att söka sig till statsförvaltningen.

För att den offentliga förvaltningens service i framtiden ska kunna tryggas på båda nationalspråken och svenskspråkiga lockas att söka den offentliga förvaltningens tjänster bör man vid vissa myndigheter införa omvända eller anpassade krav på språkkunskaper. Omvända krav på språkkunskaper innebär att behörighetsvillkoret för en del tjänster är utmärkta kunskaper i svenska och nöjaktiga kunskaper i finska. För tjänster på vilka kraven på anpassade språkkunskaper tillämpas krävs inte utmärkta kunskaper i finska, utan det förutsätts goda kunskaper i finska och goda kunskaper i svenska. Tröskeln för nyutexaminerade svenskspråkiga att söka sig till tjänster inom statsförvaltningen kunde sänkas genom att erbjuda möjligheten att avlägga examen som gäller utmärkta kunskaper i finska och svenska som en del av universitetsstudierna. En annan möjlighet att öka jämlikheten är att sänka priset på examen. Eftersom språkkunskaperna utvecklas i arbetet ska de också kunna byggas på under karriärens gång. Uppfyllandet av kraven på språkkunskaper bör vara ett led i karriären.

Myndigheterna ska på olika sätt värna om personalens språkkunskaper och främja språkligt högklassig verksamhet i organisationen, så att regleringen om språkliga rättigheter förverkligas. Det kan ske med hjälp av personalpolitiska metoder, exempelvis genom att ordna språkutbildning och uppmuntra personalen att delta i utbildningen.

91 Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) och statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003).

Myndigheterna ska också lägga vikt vid de faktiska språkkunskaperna hos dem som rekryteras och vid utvecklingen av språkkunskaperna under pågående anställning. Större vikt bör läggas vid tjänstekårens kunskaper i svenska och vid behov finska.

Statsförvaltningen bör fungera som exempel på en arbetsgemenskap där tröskeln för att använda båda nationalspråken är låg. Ministerierna har en skyldighet att agera exemplariskt i språkfrågor och i synnerhet personer på ledande poster bör föregå med gott exempel. Statsrådet kan föregå med gott exempel genom att ministerierna och ministrarna i all sin externa kommunikation (informationsmöten och annan information, uppdateringar i sociala medier, yttranden och ställningstaganden) använder både finska och svenska.

En stark svenskspråkig förvaltning behövs också i relation till Åland och för att Finland ska kunna upprätthålla och utveckla sina relationer till de övriga nordiska länderna. Landskapet Åland är enspråkigt svenskt och svenska är ämbetsspråket i landskapets stats-, landskaps- och kommunalförvaltning. Självstyrelselagen för Åland innehåller ett krav på att skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheter och statsmyndigheter ska avfattas på svenska. Samarbetet med Åland bör utvecklas och landskapet ses som en språkresurs för tjänsteinnehavarna inom den offentliga förvaltningen.

Mål 1.5. Digitaliseringen stöder tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och tillgången till tjänster på båda nationalspråken

Utmaning: Språkperspektivet beaktas inte vid planeringen och genomförandet av digitala tjänster.

Åtgärder:

1. Behovet av att uppdatera lagstiftningen om digitala tjänster så att den inkluderar språkaspekten utreds. (Ansvar: finansministeriet)
2. Språkperspektivet inkluderas i tillämpningsanvisningen för lagstiftningen för dem som utvecklar digitala tjänster. (Ansvar: finansministeriet)
3. Det säkerställs att sakkunnigstöd för planering av digitala tjänster också kan sökas av svenskspråkiga aktörer. (Ansvar: finansministeriet och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata)
4. De digitala tjänsterna utvecklas från början parallellt på finska och svenska för att trygga att språkgrupperna behandlas lika. (Ansvar: alla ministerier)

5. Ett projekt startas i statsrådet för att inventera ministeriernas, ämbetsverkens och förvaltningsområdenas webbsidor ur språkperspektiv så att de följer justitieministeriets praktiska anvisningar om tillämpningen av språklagstiftningen i webbtjänster. Det rekommenderas att ett likadant projekt inleds i samarbete med Finlands Kommunförbund för tvåspråkiga kommuners och samkommuners webbsidor. (Ansvar: justitieministeriet och alla ministerier samt rekommendation till kommunerna)

Digitaliseringen kan möjliggöra språkligt mer omfattande och bättre myndighetsservice samt språklig tillgänglighet till tjänster. Som ett led i övergången till ett allt mer digitaliserat samhälle ska statsförvaltningen säkerställa att de olika språkgruppernas rättigheter beaktas i de offentliga digitala tjänsterna och att tjänsterna är tillgängliga och fungerar på olika språk.

Lagstiftningen om nationalspråken ska beaktas när nya digitala tjänster och system skapas. De digitala tjänsterna behöver från början utvecklas parallellt som olika språkversioner för att trygga att språkgrupperna behandlas lika. Det är också mer ekonomiskt och effektivt att beakta båda språkversionerna under planeringen av digitala tjänster och system än att uppdatera systemen i efterhand.

Lagstiftningen om digitala tjänster inkluderar inga bestämmelser om tjänsternas språk. När behoven av att utveckla lagstiftningen granskas bör också de språkliga rättigheterna behandlas.⁹² Det är också viktigt att tillämpnings- och åtgärdsanvisningarna om digitaliseringens principer inkluderar anvisningar om hur språklagens krav och språkgrupperna ska beaktas i tjänsterna.

Språklagen gäller all information som myndigheterna ger, oavsett medium eller informationskanal. Den finsk- och svenskspråkiga befolkningens rätt att få upplysningar som tryggas i språklagen måste också tryggas på nätet och i sociala medier. Informationsbehovet har tillgodosetts när all väsentlig information finns på webbplatsen på båda språken. Under den senaste tiden har det framkommit utmaningar i myndighetsinformationen på svenska till exempel i e-postkommunikationen, webbinformation och informationen i sociala medier.⁹³

92 Granskningen genomförs som ett led i arbetet i arbetsgruppen för tillämpning och främjande av lagstiftningen i programmet för främjande av digitalisering.

93 Justitieombudsmannens avgöranden: EOAK/2511/2019, EOAK/6208/2019, EOAK/4180/2017, EOAK/3402/2018 och EOAK/3785/2016.

5.2 Riktlinje 2 – Trygga nationalspråkens ställning

Mål 2.1. Användningen av nationalspråken som vetenskapsspråk urholkas inte och betydelsen av terminologiarbete ökar

Utmaning: Nationalspråkens ställning är på väg att försvagas särskilt inom näringslivet, vetenskapen och snabbt växande branscher (såsom IT).

Åtgärder:

1. Högskolorna rekommenderas att i sina språkprogram identifiera mekanismer för att trygga nationalspråkens ställning som språk inom vetenskapen och högskoleutbildningen.
2. Högskolorna rekommenderas att göra upp egna strategier för hur finskan och svenskan kan bevaras som språk inom högskoleutbildningen och forskningen och hur deras ställning kan stärkas.
3. Högskolorna rekommenderas att upprätthålla vetenskaplig publikationsverksamhet även på finska och svenska och att kommunicera om sin forskning och utveckla sin vetenskapskommunikation på nationalspråken.
4. Högskolorna rekommenderas att erbjuda studerande med främmande språk tillräckligt med möjligheter att studera nationalspråken. Stöd rekommenderas för undervisningen i finska och svenska som andraspråk (S2).

Ansvar: Rekommendationer till högskolorna som utbildnings- och kulturministeriet kan stärka genom högskolorna.

Universitetslagen fastställer universitetens undervisnings- och examensspråk, som är finska eller svenska eller bägge. Dessutom kan universiteten besluta om användningen av andra språk som undervisnings- och examensspråk och i studieprestationerna.⁹⁴ Internationaliseringen inom den akademiska världen under de senaste decennierna har lett till att engelska används i allt större utsträckning vid universiteten. Det här har väckt oro för nationalspråkens och i synnerhet finskans ställning som språk inom vetenskapen och

94 Universitetslagen 11 § (558/2009)

högskoleutbildningen. Finland är det enda landet i världen där finska används i vetenskapen och där högskoleutbildning erbjuds på finska. Svenskan möter inte samma utmaning eftersom vetenskaplig forskning bedrivs på svenska även i Sverige.

Universiteten och yrkeshögskolorna konkurrerar om både finansiering och studerande. För att vetenskapliga artiklar ska publiceras i renommerade publikationsserier skrivs de i huvudsak eller helt på engelska. Även om det är naturligt att man inom många vetenskapsgrenar verkar i huvudsak på engelska är det viktigt att publicera vetenskaplig forskning på nationalspråken, så att i synnerhet den finska vetenskapliga terminologin lever vidare och utvecklas. Det behövs metoder för att stödja publikationsverksamheten på nationalspråken och göra den lönsam med hjälp av finansieringsmodeller.

Dessutom behöver man beakta universitetens samhälleliga ansvar för att kommunicera om sin forskning. Om vetenskap inte publiceras på nationalspråken, är det ännu mer sannolikt att den inte når personer utanför forskarsamhället. I det här avseendet har universiteten ett särskilt ansvar för att upprätthålla och utveckla forskningskommunikationen så att den samhälleliga diskussionen om forskningsrönen kan föras på nationalspråken.

Då man vill locka forskare, undervisningspersonal och studerande från utlandet till Finland är det möjligt att undervisningsspråket inom allt fler områden byts till engelska. Högskolorna utbildar yrkespersoner för samhällets behov och majoriteten av de akademiskt utbildade arbetar efter examen i det finländska samhället, som i huvudsak fungerar på finska och svenska. När undervisningsspråket byts till engelska medför det en risk för att högskolorna utexaminerar yrkespersoner som inte kan kommunicera om sina egna områden på vårt lands nationalspråk.

Möjligheten för forskare, lärare och studerande som kommer från utlandet att lära sig nationalspråken ska också uppmärksammas. Om man vill att de här personerna fullödigt ska kunna delta i det finländska samhället och högskolornas arbetsgemenskap, och att de studerande ska få jobb i Finland, kräver det att de har kunskaper i finska eller svenska. I detta sammanhang är det viktigt att beakta det ökande behovet att utbilda lärare i finska eller svenska som andraspråk (S2-undervisning). För närvarande finns det t.ex. ingen utbildning i svenska som andraspråk för lärare.

För att kunna åtgärda ovan anförda utmaningar måste högskolorna ha uppdaterade språkpolitiska program eller strategier som beskriver nationalspråkens ställning i organisationen, bland annat de språkprinciper som organisationerna förbinder sig vid samt personalens och de studerandes språkliga rättigheter.

Mål 2.2. Nationalspråken lever sida vid sida med engelskan

Utmaning: Engelskan håller på att bli ett servicespråk vid sidan av nationalspråken, men det finns ingen heltäckande kunskapsbas om användningen av engelska och dess konsekvenser.

Åtgärd: En utredning om engelska som servicespråk inleds. Syftet är att utreda nuläget samt skapa en helhetsbild av användningen av engelska som servicespråk, i tjänsterna, vetenskapen och näringslivet och av hur språkets ställning inverkar på finskans och svenskans livskraft och användningsområde. (Ansvar: justitieministeriet, utbildnings- och kulturministeriet och arbets- och näringsministeriet)

Engelskan är världens *lingua franca* och det är inte möjligt att göra upp en språkstrategi i Finland utan att ta ställning till engelskans status.

Finland är ett internationellt land som gynnas av globaliseringen. I en global värld är internationella kontakter ett livsvillkor inom många branscher och kunskaper i engelska en förutsättning för karriärsframgång. Service på engelska kan bidra till att främja rekryteringen av internationella experter till Finland och göra Finland bättre känt ute i världen. Vissa myndigheter har tagit in engelskan som officiellt servicespråk vid sidan av nationalspråken. Engelska används också ofta i myndighetsverksamheten när det inte finns tillgång till en översättare eller tolk i det språk som kunden behärskar bäst. Vid sidan av internationaliseringen måste man ändå se till att de som använder finska och svenska ska kunna leva ett fullödigt liv på sitt eget språk. Inom alla områden, även vetenskapen och näringslivet, måste man kunna uttrycka sig också på nationalspråken.

Nationalspråksstrategin ställer inte språken mot varandra utan har som mål att ta tillvara den långa erfarenheten av språklig samexistens i vårt land. En utmaning för samexistensen är att nationalspråken hotas av urholkning och att tröskeln för att använda dem höjs till följd av engelskans stärkta ställning. Inom statsförvaltningen utarbetas riktlinjer för engelskan med olika utgångspunkter och det finns ingen täckande kunskapsbas om användningen av engelska och dess konsekvenser för nationalspråken eller andra språk.

För att man ska kunna bygga ramar för språkens samexistens och delvis också svara på de utmaningar som engelskans stärkta ställning medför måste man utreda och skapa en helhetsbild av användningen av engelska. Samtidigt bör man undersöka hur engelskans ställning påverkar finskans och svenskans livskraft och användningsområde, men också hur engelskan betjänar de i Finland bosatta personer som inte talar landets nationalspråk.

Mål 2.3. Det finska språkets livskraft stärks

Utmaning: Finskans ställning har förändrats under de senaste decennierna och de snabba förändringarna i språkmiljön påverkar användningen av finska.

Åtgärd: En politik skapas för att trygga finskans livskraft genom att utse en utredare för att kartlägga och fastställa finskans nuläge och utmaningar samt de språkpolitiska målen. (Ansvar: justitieministeriet)

Finland är det enda landet i världen där finska är ett officiellt språk. Det här ålägger statsmakten ett särskilt ansvar för att värna om språkets livskraft. Finskan har alltså en stark ställning i samhället och är inte utsatt för något radikalt hot. Trots det har finskans ställning förändrats under de senaste decennierna. Finskans ställning som ett språk som används inom alla samhällssektorer är inte längre självklar och språkets användningsområde har blivit mer begränsat bland annat inom vetenskapen och näringslivet samt i snabbt växande branscher såsom IT. Att finskans användningsområde inskränks beror framför allt på att engelskan börjat vinna terräng till följd av internationaliseringen.

Då man tidigare tänkt att finskan automatiskt bevarar sin ställning måste man nu inse det faktum att bevarandet av språket inom alla samhällssektorer kräver en medveten språkpolitik och planmässiga åtgärder av statsmakten i syfte att påverka finskans ställning och användningsområde i samhället. Utöver åtgärderna i nationalspråksstrategin är det viktigt att skapa en enhetlig bild av finskans nuläge och utmaningar och att ställa upp språkpolitiska mål som tryggar finskans livskraft. Måluppställningen ska beakta att språkpolitiken sträcker sig till samhällets alla delområden, inte bara utbildning och kultur. Som en del av språkpolitiken ska man också beakta hur språket lever genom språkbruket och hur språkmiljön förändras, till exempel den ökande fler- och parallellspråkigheten.

Mål 2.4. Nationalspråkens ställning och de språkliga rättigheterna tryggas i stora administrativa reformer

Utmaning: När administrativa reformer genomförs fästs inte tillräcklig uppmärksamhet vid hur de språkliga rättigheterna tillgodoses i praktiken.

Åtgärder:

1. I samband med genomförandet av administrativa reformer utarbetas en plan för att ordna tjänster och servicetigar på minoritetsspråk och för att samordna språktjänsterna vid myndigheterna. (Ansvar: alla ministerier)
2. En modell utvecklas för planering och samordning av språktjänster. (Ansvar: justitieministeriet)
3. När nya myndigheter inrättas ska de principer om myndigheters namnplanering som fastställts av Institutet för de inhemska språken iakttas. (Ansvar: alla ministerier)

Enligt språklagen ska tvåspråkiga myndigheter betjäna allmänheten på finska och svenska. Myndigheten ska både i sin service och i annan verksamhet utåt visa att den använder båda språken. Det här innebär att myndigheterna ska ordna sin service så att kunderna får den på det språk de väljer, finska eller svenska, utan att de särskilt behöver be om det och i synnerhet inte kräva det. Myndigheterna är skyldiga att följa språklagen och att planera kundsituationer med hänsyn till den språkgrupp som använder minoritetsspråket. Det kan kräva särskilda lösningar eller andra extra åtgärder för att trygga de språkliga rättigheterna.

I synnerhet när administrativa reformer genomförs eller nya myndigheter inrättas, eller när en befintlig organisation förnyas, är det viktigt att fundera över vad tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna kräver i praktiken. Det är viktigt att i samband med planeringen av genomförandet av administrativa reformer hitta lösningar för att ordna tjänster och servicetigar för dem som talar minoritetsspråket.

Språklagens och förvaltningslagens krav på sakligt, klart och begripligt språk gäller också myndigheternas namn och namnförkortningar. Ett bra myndighetsnamn berättar för kunden, dvs. allmänheten, vad myndighetens verksamhetsområde är, och ett finsk- och svenskspråkigt namn signalerar om rätten att få myndighetservice på båda nationalspråken. Namnen på offentliga myndigheter och producenter av offentliga tjänster ska alltid bildas på både finska och svenska. Det finsk- och svenskspråkiga namnet ska

planeras samtidigt så att namnet blir naturligt på båda språken. Den ökade användningen av engelska i samhället har lett till fall där en myndighets verksamhetsenhet endast fått ett engelskspråkigt namn. Ett sådant namn strider mot grundlagen, språklagen och förvaltningslagen.

Mål 2.5. Behovet av lätt språk beaktas som en del av tillgängligheten

Utmaning: Ett svårt språk hindrar många människor från att fungera som fullvärdiga medlemmar i det finländska samhället.

Åtgärd: Användningen av lätt finska och svenska ökas i verksamheten, kommunikationen och planeringen av olika evenemang vid ministerier och förvaltningsområden, likaså kompetensen i fråga om lätt språk och ett klart och tydligt allmänspråk. Visuellt uttryck utnyttjas vid sidan av det verbala uttrycket. (Ansvar: alla ministerier och rekommendation till kommunerna)

Lätt språk har en klar koppling till delaktighet och likabehandling och till förebyggandet av marginalisering. Språksvårigheter är ofta en gemensam nämnare för människor som av olika orsaker hotas av marginalisering, och i de här situationerna kan lätt språk fungera som en stödåtgärd som ökar jämlikheten och möjligheterna till ett självständigt liv och delaktighet. Antalet personer som behöver lätt språk har ökat under de senaste åren, och även därför är det viktigt att öka användningen av lätt finska och svenska i den offentliga förvaltningen.

För målgrupperna för lätt språk kan det vara mycket svårt att sköta ärenden hos myndigheter och språket kan bli ett hinder för att söka och få förmåner, stöd och service. Samtidigt är de här människorna ofta de som allra mest behöver stöd och tjänster. Det är viktigt att stärka kompetensen i lätt språk hos myndigheterna i synnerhet inom de förvaltningsområden som arbetar i direkt kontakt med kunder. Lätt språk är också viktigt när myndigheterna producerar olika administrativa texter för allmänheten, såsom beslut, blanketter och anvisningar.

Behovet av information och kommunikation på lätt språk accentueras i kris- och undantagssituationer som gäller hela landet och befolkningen. Myndigheterna ansvarar för att information som rör den egna hälsan och samhällets säkerhet meddelas i begriplig form och når alla.

5.3 Riktlinje 3 – Levande tvåspråkighet

Mål: 3.1. Kunskaperna i modersmålet stärks, vilket också stöder studier i andra språk

Utmaning: Bristfälliga kunskaper i modersmålet utgör också ett hinder för inläring av andra språk.

Åtgärder:

1. En nationell läskunnighetsstrategi utarbetas före utgången av 2021 och ett åtgärdsprogram utarbetas utifrån strategin. Arbetet kring läskunnighet breddas från barn och unga till att utveckla läskunnigheten i alla åldrar och finansiering riktas till undervisningen i läskunnighet och materialet för den. De allmänna bibliotekens utvecklingsunderstöd riktas till bibliotekens läskunnighetsarbete. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen)
2. Undervisningen i modersmål och i modersmålsinriktad finska och svenska stärks genom att rikta resurser till språkmedveten lärarutbildning och kontinuerligt lärande för lärare, från småbarnspedagogiken till högskolorna. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen)

Modersmålet är grunden för människans tänkande och känslor. Det är mycket viktigt att barnet lär sig sitt modersmål väl, eftersom modersmålet är ett verktyg när man lär sig och tillägnar sig annan kunskap. Barns och ungas kunskaper i modersmålet ska stärkas, från småbarnspedagogiken till högskolorna, och det är av största vikt att modersmålsundervisningen är högklassig. Modersmålet är också ett verktyg för att lära sig nya språk. För att man ska kunna uttrycka sig på andra språk behöver man först behärska sitt modersmål väl.

Kunskaperna i modersmålet stärks bland annat genom utveckling av mångsidig läskunnighet. Finland har sedan början av 2000-talet legat i topp i undersökningar som mäter läskunnighet. Antalet svaga läsare har ändå ökat och antalet toppläsare minskat.⁹⁵ Läskunnighetens betydelse begränsar sig inte till att främja inläringen av modersmålet,

95 Information från Läsrörelsens webbplats: <https://lukuliike.fi/sv/lasrorelsen/>

utan är en nyckelfaktor också när det gäller att förebygga marginalisering. Människan behöver förstå allt mer komplicerade texter och hantera allt mer splittrad information för att klara vardagen. Läskunnighet innebär inte bara mekaniskt kunnande eller grammatik: multilitteraciteten, eller förmågan att tolka, producera och bedöma olika slags texter, har blivit allt viktigare. God läskunnighet främjar alltså inte bara tillägnet av andra språk och kunskap utan ger också en grund för framgång i framtidens informationssamhälle och arbetsliv.

Inläringen av modersmålet och andra språk stärks med hjälp av språkmedveten undervisning. I en språkmedveten undervisning är språket inte bara en dimension av lärandet utan lärandets viktigaste resurs. Det betyder att alla språk värdesätts. I en språkmedveten verksamhetskultur förstår man språkets betydelse i undervisningen, och elevernas modersmål och de andra språken eleverna studerar får naturlig plats.⁹⁶

Mål 3.2. Var och en har möjlighet att lära sig nationalspråken

Utmaning: Motivationen för att studera det andra inhemska språket minskar.

Åtgärder:

1. Kommunerna uppmanas att erbjuda det andra inhemska språket som A1-språk och att undanröja begränsningar som gäller gruppstorlekar.
2. Möjligheten att utöka timresurserna för undervisning i det andra inhemska språket (B 1-språket) i årskurserna 7–9 utreds.
3. Åtgärder genomförs för att stärka inläringen av det andra inhemska språket i skolan.
4. Det utreds vad sloandet av det obligatoriska andra inhemska språket i studentexamen har inneburit för språkkunskaperna i Finland.
5. Material utarbetas med information till vårdnadshavare om fördelarna med att lära sig det andra inhemska språket.
6. En utredning av utländska examensstuderandes kunskaper i finska och svenska inleds.

⁹⁶ Utbildningsstyrelsen (2017). *Kielitietoinen koulu – kielitietoinen opetus*. Utbildningsstyrelsens publikationer 2017:4.

7. Finskspråkiga kommuner som satsar på svenskspråkig utbildning (s.k. språköar) stöds.

Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och rekommendation till kommunerna

Globaliseringen och internationaliseringen förutsätter allt mer mångsidiga och bättre språkkunskaper av finländarna, i synnerhet i arbetslivet. Språkkunskaper är viktiga för merparten av arbetsgivarna och företagen, och behovet av kunskaper i främmande språk kommer att öka i framtiden.⁹⁷

Att kunna lära sig båda nationalspråken garanterar lika möjligheter för alla på arbetsmarknaden. Därför är det viktigt att alla ges möjlighet att lära sig vårt lands båda nationalspråk. Kunskaper i finska är i praktiken ett nästan ovillkorligt krav för att man ska klara sig på Finlands arbetsmarknad. Kunskaper i svenska är ett krav i många befattningar inom den offentliga sektorn och i tvåspråkiga kommuner samt en stor fördel också inom den privata sektorn. Enligt arbetsgivarna kommer kunskaper i svenska även i fortsättningen vara det som behövs mest efter finska och engelska.⁹⁸ Dessutom öppnar kunskaper i svenska dörrar till studie- och arbetsmöjligheter i de andra nordiska länderna.

Tillgången till tjänster på båda nationalspråken, som förutsätts i grundlagen och språklagen, skapar en skyldighet för statsmakten att garantera finländarnas möjlighet och motivation att studera det andra inhemska språket. Det är också känt att goda kunskaper i det andra inhemska språket skapar ett positivt språkklimat i samhället och är en utgångspunkt för möten mellan språkgrupperna. Språkkunskaper ger också individen möjlighet att utvidga sin egen krets, till exempel genom att konsumera och njuta av underhållnings- och kulturutbudet också på det andra nationalspråket.

Åtgärder som stöder barns och ungas språkstudier bör stärkas. Tidigareläggning av språkundervisningen leder dock inte alltid till mångsidigare språkstudier. Tidigareläggningen av språkundervisningen till första klass har i praktiken lett till att man i de

97 Kantar TNS Oy, Jaakko Hyry 6.7.2021. Företagarbarometer juni 2021, Språkkunskapernas betydelse i företagen: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf

98 Företagen behöver mest finska (87 %) och engelska (87 %). Även kunskaper i svenska är väsentliga: svenska behövs i 44 procent av företagen. Kantar TNS Oy, Jaakko Hyry 6.7.2021. Företagarbarometer juni 2021, Språkkunskapernas betydelse i företagen: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf

finskspråkiga skolorna i regel endast väljer (och erbjuder) engelska som A1-språk.⁹⁹ Att tidigarelägga tidpunkten för inledande av B1-språket till klass 6 i stället för nuvarande 7 klass har i finskspråkiga skolor i praktiken lett till att antalet veckotimmar i svenska minskat i årskurserna 7–9, eftersom undervisningstimmarna delas upp på fyra årskurser. Tidigare erfarenheter talar inte heller för att språkstudierna blir mer mångsidiga för att de blir frivilliga. Att det andra inhemska språket i studentskrivningarna är frivilligt har lett till en långvarig utveckling i riktning mot att allt färre finskspråkiga gymnasieelever avlägger studentprovet i svenska. Reformen av högskolornas studerandeurval, som lyfte upp den långa matematiken i toppen av poängtabellerna för intag till högskolorna, har också haft ogynnsamma effekter för motivationen för att studera nationalspråken och andra språk.

Barn och unga och deras vårdnadshavare ska få information om nyttan med att lära sig det andra inhemska språket. Här har också kommunerna en viktig uppgift när det gäller att främja en levande tvåspråkighet genom att erbjuda båda nationalspråken som långa A1-språk i sina skolor. Studierna i det andra inhemska språket bör sikta mot meningsfullt lärande som inkluderar levande möten med representanter för språket och språkgruppen. De s.k. språköskolorna motiverar på det lokala planet till studier i det andra inhemska språket.¹⁰⁰ Genom att uppmärksamma och stödja finskspråkiga kommuner som vill satsa på svenskspråkig utbildning och språköskolor främjas en levande tvåspråkighet.

Samtidigt som man månar om att barn och unga lär sig båda nationalspråken ska man också se till att personer som flyttar till Finland från andra länder har möjlighet att lära sig finska och svenska, och på så sätt underlätta deras tillträde till språkgemenskapen. På så sätt främjas också deras integration i vårt samhälle.

99 Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E. & Karppinen, S. (2021). *Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

100 En språkö är en ort som juridiskt är enspråkigt finsk, men som har en betydande svenskspråkig minoritet och en lokal svenskspråkig skola.

Mål 3.3. Båda nationalspråken syns och hörs i samhället

Utmaning: I regioner där det andra språket är ett minoritetsspråk är kultur-, medie- och idrottsutbudet ofta mindre på det språket.

Åtgärder:

1. Kulturproduktion på finska och svenska och översättning av litteratur stöds. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
2. Idrotts- och kulturutbudet på kommunens minoritetsspråk tryggas i tvåspråkiga kommuner. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och rekommendation till kommunerna)
3. Motions- och idrottsorganisationernas svenskspråkiga serviceutbud stärks. (Ansvar: rekommendation till nationella grenförbund, Olympiska kommittén och Paralympiska kommittén)
4. Det avgiftsfria nordiska och svenskspråkiga tv-utbudet utökas. (Ansvar: rekommendation till YLE)
5. Statsförvaltningens myndigheter och ministerierna sörjer för en ändamålsenlig dialog på båda nationalspråken med tredje sektorn. (Ansvar: alla ministerier)

En förutsättning för att nationalspråken ska kunna utvecklas och behålla sin livskraft och för ett genuint tvåspråkigt samhälle är att båda nationalspråken syns i det offentliga rummet och används inom alla samhällssektorer. Vid fördelningen av statliga medel behöver man därför säkerställa tillgången till kultur, medier, idrott och motion på båda nationalspråken. I synnerhet för minoritetsspråkgruppen är det viktigt att få nyheter, aktuell information och medietjänster på det egna språket. Även för barn är det viktigt att få information på det egna språket via olika medier och pressen. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter är staten skyldig att uppmuntra massmedier att ta särskild hänsyn till de språkliga behoven hos ett barn som tillhör en minoritetsgrupp eller ett urfolk.¹⁰¹

Med tanke på utvecklingen och stärkandet av individens språkliga identitet är det också viktigt att få delta i kultur-, idrotts- och fritidsutbudet på sitt eget språk. Det är också viktigt att både finsk- och svenskspråkiga kan delta jämlikt i tävlingsidrott på nationell nivå

101 Konvention om barnets rättigheter, artikel 17 (FödrS 59 och 60/1991)

inom alla grenar. När det gäller deltagandet har svenskspråkiga haft praktiska utmaningar, såsom att viktig information ges från idrottsförbunden eller att de utbildningar som krävs för att få delta i tävlingar ordnas i vissa grenar endast på finska (särskilt domarutbildningar). Idrottare och föreningar betalar licenser och medlemsavgifter till de nationella förbunden, men får inte alltid de svenskspråkiga tjänster de behöver för att utöva idrotten.

Engelskans stärkta ställning i synnerhet inom ungdoms- och populärkulturen, spelvärlden och de sociala medierna utmanar nationalspråkens ställning. Också därför behövs ett brett och mångsidigt utbud av medier och kultur på båda nationalspråken som ger både finsk- och svenskspråkiga möjlighet att bekanta sig med den andra språkgruppens språk och kultur. Insyn i den andra språkgruppens kultur ger möjlighet att bredda den personliga kultur- och mediekonsumtionen och kan också leda till ett bättre språkklimat.

Eftersom det råder stora lokala skillnader i medie-, kultur- och idrottsutbudet för minoritetsspråkgruppen är det viktigt att trygga de offentliga aktörernas kulturproduktion på finska och svenska som når hela språkgemenskapen. Vid uppföljningen av verksamheten vid och beviljandet av anslag för till exempel Rundradion Ab, teatrar och bibliotek ska man se till att stödet går till kulturproduktion på båda nationalspråken. Även kommunerna är skyldiga att se till att ett idrotts- och kulturutbud ordnas på minoritetsspråket.

Mål 3.4. Språkklimatet i Finland är tolerant och fördomsfritt och det finns ett naturligt umgänge mellan språkgrupperna

Utmaningar: Attityder och fördomar mot personer som talar andra språk.

Åtgärder:

1. Verksamheten med vänklasser och besök av företrädare för olika språkgrupper etableras inom småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
2. Barns språkinlärning stöds från och med småbarnspedagogiken genom att stärka och utvidga verksamheten kring språkbad och språkduschar. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
3. För den grundläggande utbildningen skapas läromedel som behandlar Finlands nationalspråk och man kommunicerar om nationalspråken i många kanaler. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
4. Det utreds vad som lärs ut om svenskan och de svenskspråkiga i Finland i de finskspråkiga läromedlen och skolorna, i syfte att stärka dessa kunskaper. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)

5. Möjligheten att öka innehållet om den svenska tiden, Finlands tvåspråkighet, Ålands särställning och det nordiska samarbetet i historieundervisningen i gymnasiet utreds. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen)
6. Möjligheter och verksamhetsmodeller utvecklas och skapas för att stärka tvåspråkig hobbyverksamhet. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet samt rekommendation till kommuner, organisationer och andra arrangörer av hobbyer)
7. Audiovisuellt utbildningsmaterial utarbetas för myndigheterna om de språkliga rättigheterna och språkets betydelse för servicekvaliteten. Material skräddarsys för respektive myndighet och tas in i utbildningen för olika uppgifter. (Ansvar: justitieministeriet för att ta fram material, ministerierna enligt myndighet, inom utbildning även utbildnings- och kulturministeriet)

Det är viktigt att Finland främjar en kultur som stöder den ömsesidiga förståelsen och acceptansen mellan språkgrupperna. I Finland förekommer än i dag utmaningar och fördomar mot andra språkgrupper. Bakom fördomar och stereotyper ligger ofta en okunskap om den andra språkgruppen som beror på att den naturliga kontakten till den andra språkgruppen är obetydlig, till exempel på grund av geografiska språkgränser. Det allmänna samhällsklimatet och diskussionerna om språkfrågor i medierna har också kunnat skapa en allmän känsla av att relationerna mellan svensk- och finskspråkiga har försämrats.¹⁰²

Språkklimatet påverkas av kunskapen om Finlands språkgrupper och de språkliga rättigheterna samt språkkunskaperna. Förutom att stärka kunskaperna i det andra inhemska språket behöver också medvetenheten ökas om de språk som talas i Finland och om den språkliga mångfalden i vårt land. Fördomar går ofta i arv från vuxna till barn och därför är det särskilt viktigt att satsa på möten och interaktion mellan språkgrupperna från tidig ålder. Naturliga sätt att främja kontakterna mellan svensk- och finskspråkiga barn och unga kan hittas i skolornas vardag och i hobbyverksamhet. Det är viktigt att skapa ett klimat som uppmuntrar till användning av det mer främmande nationalspråket och som främjar acceptansen av att finska och svenska används på olika nivåer.

102 Lindell, M. (2016). *Språkbarometern 2004–2016. Forskningsrapport*. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 52/2016. Helsingfors: Justitieministeriet.

Ett positivt språkklimat förutsätter också att myndigheterna vidtar aktiva åtgärder och visar att de vill tillhandahålla tjänster för kunderna på båda nationalspråken. Därför är det viktigt att förbättra myndigheternas kännedom om de språkliga rättigheterna.

Mål 3.5. Tack vare våra nationalspråk har Finland starka band till Norden

Utmaning: Tvåspråkighet eller flerspråkighet ses inte som en resurs och Finland utnyttjar inte fullt ut de möjligheter som den samnordiska marknaden för studier och arbete erbjuder.

Åtgärder:

1. Nyttan av kunskaper i svenska på den inhemska och nordiska studie- och arbetsmarknaden lyfts fram redan i den grundläggande utbildningen, till exempel genom att etablera verksamheten med vänklasser och besök av företrädare för olika språkgrupper i skolorna och småbarnspedagogiken. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
2. Rörligheten bland studerande stärks bland annat genom att utnyttja det nordiska gymnasieavtalet. (Ansvar: utbildnings- och kulturministeriet)
3. Ett pilotprojekt inleds i Sverige där Finland marknadsförs som ett lockande studieland. De övriga nordiska ländernas medvetenhet om att det i Finland finns flera helt svenskspråkiga utbildningsprogram ökas. (Ansvar: utrikesministeriet, Business Finland, utbildnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen)
4. Rörligheten mellan de nordiska länderna underlättas för allmänheten. (Ansvar: utrikesministeriet och alla ministerier)

De nordiska länderna är öppna och demokratiska välfärdsstater som förenas av sin gemensamma historia, liknande kultur och samhällssystem samt de nordiska språken. Finland är en etablerad del av Norden såväl ekonomiskt som kulturellt. Finländarna har också en mycket positiv inställning till det nordiska samarbetet. Under de senaste åren har globala kriser såsom coronapandemin, migrationen och nya säkerhetsutmaningar såsom hybridpåverkan och terrorism ytterligare ökat behovet av nordiskt samarbete. Det svenska språket har en viktig roll när det gäller att knyta Finland till de andra nordiska länderna. Den gemensamma kultur- och språkbakgrunden ökar samhörigheten och förtroendet mellan länderna och främjar samarbetsmöjligheterna.

Tillsammans utgör de nordiska länderna världens 11:e största ekonomi. Undersökningar har visat att majoriteten av finländarna betraktar Sverige som Finlands viktigaste samarbetspartner i världen.¹⁰³ Sverige är också en av Finlands största handelspartner, det näst största exportlandet och det tredje största importlandet.¹⁰⁴ Kunskaper i svenska är en fördel när företagen tar sig ut på den svenska och nordiska marknaden, även när själva affärerna sköts till exempel på engelska. Alla former av samarbete grundar sig till stor del på kommunikation och på goda, till och med personliga, relationer där betydelsen av ett gemensamt språk inte ska underskattas.

Svenskan öppnar också dörren till den samnordiska utbildnings- och arbetsmarknaden. Norden har en öppen arbetsmarknad som i över 60 års tid har möjliggjort arbete runtom i Norden och erbjudit arbetssökande möjlighet att expandera sitt arbetssökande från det egna hemlandet till hela Norden. En arbetstagare som flyttar från ett nordiskt land till ett annat gynnar mottagarlandet i form av ekonomisk tillväxt och eventuellt också hemlandet i form av minskad arbetslöshet. Även studerande erbjuds mer omfattande och mångsidiga utbildningsmöjligheter om de tack vare sina språkkunskaper kan avlägga examen i ett annat nordiskt land. Avtalen och programmen för utbildning och sysselsättning i Norden främjar de ungas rörlighet och därigenom också kunskapen och medvetenheten om Nordens språk och kultur.¹⁰⁵ En positiv attityd till de andra nordiska ländernas språk och kulturer samt framtida arbets- och studiemöjligheter i Norden bör lyftas fram redan i samband med den grundläggande utbildningen. Finland bör i sin tur locka till sig studerande och arbetskraft från Sverige och det övriga Norden. Arbetstagare från de andra nordiska länderna och de nordiska studerande som stannar kvar i Finland ökar den svenskkunniga arbetskraftens andel i Finland.

Enligt de nordiska statsministrarnas vision kommer Norden att vara världens mest hållbara och integrerade region år 2030. För att studerande, arbetstagare och företag ska kunna röra sig fritt över gränserna ska gränshinder som försvårar rörligheten mellan de nordiska länderna avlägsnas och man bör se till att inga nya gränshinder uppstår. Varje ministerium ansvarar för avlägsnandet av gränshinder inom sitt eget förvaltningsområde och för att det inte uppstår nya gränshinder som förhindrar rörligheten.

103 Stiftelsen för kommunal utveckling (Kaks) genomförde i januari 2020 undersökningen i samarbete med Nationalmuseet. En sammanfattning av undersökningen finns på webbplatsen för Hanaholmens svensk-finska kulturcenter: <https://www.hanaholmen.fi/wp-content/uploads/2020/09/Svenska-tiden-och-dess-paverkan-pa-Finland.pdf>

104 Tullen: Handeln mellan Finland och Sverige: <https://tulli.fi/documents/2912305/3331101/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019/a83480cf-f9c6-0211-7948-7294c88db59a/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019.pdf>

105 Via programmen Nordplus och Nordjobb, som drivs av Nordiska ministerrådet, kan finländska unga få en studieplats eller säsongarbetsplats i ett annat nordiskt land och samtidigt möjlighet att bekanta sig med det landets språk och kultur.

5.4 Tillträde till språkgemenskapen

Mål 4.1. Integration möjliggörs på båda nationalspråken

Utmaning: Det finns regionala skillnader i ordnandet av integrationsutbildning på svenska och myndigheterna har inte alltid tillräcklig kunskap om integrationsvägen på svenska.

Åtgärder: De integrationsfrämjande tjänsterna utvecklas och en smidig integrationsväg säkerställs på båda nationalspråken:

1. genom att intensifiera det regionala och lokala samarbetet med och mellan svenskspråkiga integrationsfrämjande aktörer samt med arbetsgivare
2. genom att utöka utbudet på svenskspråkig integrationsutbildning så att invandrarna har reella möjligheter att också välja svenska som integrationsspråk
3. genom att stärka integrationen på svenska samt kompetensen och kunskapsbasen i den riksomfattande kompetenscenterverksamheten för att främja integration på svenska
4. genom att öka myndigheternas medvetenhet om att integration på svenska också ska främjas i praktiken, i synnerhet i tvåspråkiga kommuner i samarbete med den tredje sektorns aktörer och
5. genom att skapa modeller för tvåspråkig integration i tvåspråkiga kommuner.

Ansvar: arbets- och näringsministeriet och rekommendation till kommunerna

Språkkunskaperna har en central roll när det gäller invandrarnas integration i det finländska samhället och i synnerhet deras sysselsättning. Lagstiftningen om integration ger invandrarna rätt till tjänster som stöder deras möjligheter att skaffa sig tillräckliga kunskaper i finska eller svenska.¹⁰⁶ Eftersom språkundervisningen är en central del av integrationen ska inte bara lagstiftningen granskas, utan också de praktiska åtgärderna för att främja invandrarnas språkkunskaper. Tröskeln för att bli medlem i de finländska

¹⁰⁶ Lagen om främjande av integration (1386/2010)

språkgemenskaperna ska sänkas genom effektiv integrations- och framför allt språkutbildning på båda nationalspråken.

Med hänsyn till befolkningsprognoserna, enligt vilka befolkningstillväxten i Finland från år 2040 till stor del vilar på invandrarna, och problemen med tillgången till svenskkunnig arbetskraft, behövs metoder för att främja invandrarnas integration också på svenska. Det handlar också om en mer principiell fråga: eftersom Finland och det finländska samhället är tvåspråkigt, ska invandrarna ha en självständig och faktisk möjlighet att välja vilket språk de vill integreras på. Särskilt viktigt är det att i det första skedet av integrationen utreda om personen vill integreras på finska eller svenska och att stödja den faktiska möjligheten att integreras på det språk som personen väljer.

När en invandrare väljer att integreras på svenska beror det ofta på att svenskan lämpar sig bättre för personens egen bakgrund, behov och framtidsplaner. Det betyder inte att personen inte lär sig finska. Valet att integreras på svenska är ändå inte helt problemfritt och i Finland finns stora regionala skillnader i hur integrationsutbildning ordnas på svenska.¹⁰⁷ Myndigheterna förstår inte alltid att erbjuda invandrarna en svenskspråkig integrationsväg och integrationen på svenska fungerar inte alltid ens när beslut fattats om den på svenska.¹⁰⁸ Integration på svenska kan främjas och de regionala skillnaderna utjämnas genom att samarbetet mellan de integrationsansvariga myndigheterna intensifieras och myndigheternas medvetenhet om svenskspråkig integration och stödet för den förbättras, i synnerhet i tvåspråkiga kommuner. Dessutom bör man uppmuntra tvåspråkiga kommuner att skapa modeller för tvåspråkig integration.

Nationalspråksstrategins mål och åtgärder för att säkerställa integrationen på båda nationalspråken stöder de centrala åtgärderna för integration på svenska i statsrådets integrationsredogörelse.¹⁰⁹ Målet med åtgärderna är att öka antalet personer som integreras på svenska så att det proportionellt sett motsvarar minst de svenskspråkigas andel av befolkningen.

107 Helander, M., Kosová, M., Pöttsch, T., Teikari, K., Sundbäck, L., & Airas, I. (2015). *Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland*. Helsinki: Svenska kulturfonden.

108 Det här ställningstagandet presenteras bland annat i: Oker-Blom, G. (2021). Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet. Utmaningarna för den svenskspråkiga integrationsutbildningen behandlas också i Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017. Regeringens publikationsserie 9/2017. Helsingfors: Statsrådets kansli.

109 Statsrådet (2021). *Statsrådets redogörelse om behoven av att reformera integrationsfrämjandet*. Statsrådets publikationer 2021:63. Helsingfors: Statsrådet.

Invandrarnas språkkunskaper har också en direkt effekt på mångsidigheten i Finlands språkreserv. Samtidigt som invandrarnas möjligheter att lära sig finska och svenska främjas är det också viktigt att stödja undervisningen i deras egna modersmål och bevarandet av deras egna kulturer.

6 Genomförande och uppföljning av strategin

Tryggheten av de språkliga rättigheterna kräver ett långsiktigt arbete. Den viktigaste faktorn för att nationalspråksstrategin ska kunna genomföras med framgång är att den verkställs målmedvetet och att riktlinjerna och målen följs upp kontinuerligt så att strategivisionen blir verklighet.

Nationalspråksstrategin är statsrådets strategi och därför ligger ansvaret för att realisera strategins vision, riktlinjer och mål hos hela statsrådet. Dessutom ska man inte glömma att varje myndighet är skyldig att iaktta språklagstiftningen och ansvarar för tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna inom sitt eget verksamhetsområde.¹¹⁰

Genomförandet av strategin innebär att de riktlinjer och mål som fastställts i avsnitt 5 realiseras. I praktiken sker det genom att genomföra de praktiska åtgärder som anges under målen. För respektive åtgärd anges ett eller flera ansvarigt ministerium som ansvarar för att åtgärden i fråga vidtas. Strategin innehåller också statsrådets rekommendationer för andra aktörer såsom kommunerna och högskolorna.

Varje ministerium ansvarar ensamt eller tillsammans med ett annat ministerium för de åtgärder som ålagts ministeriet i strategin och för genomförandet av dem. Ansvaret för uppföljningen av strategins genomförande åläggs justitieministeriet, som också ansvarar för uppföljningen av språklagstiftningens verkställighet.¹¹¹ Justitieministeriet har därtill inom statsrådet ett koordinerat ansvar för de ärenden som gäller självstyrelselagen för Åland, inklusive lagens språkbestämmelser.

110 Språklagen 36 § 1 mom.

111 Språklagen 36 § 2 mom.

I justitieministeriets allmänna ansvar för uppföljningen av strategin ingår att se till att strategins åtgärder inleds, följs upp och rapporteras. Justitieministeriet samlar via statsrådets nationalspråksnätverk årligen in de andra ministeriernas översikter om hur de åtgärder som ligger på deras ansvar framskrider.¹¹² Under följande regeringsperiod görs en utvärdering av genomförandet och effekterna av strategin. Justitieministeriet ansvarar också för att informera om nationalspråksstrategin och dess innehåll både inom statsrådet och till utomstående parter såsom andra myndigheter, intressentgrupper och allmänheten.

112 Nationalspråksnätverket består av kontaktpersoner i frågor som gäller nationalspråken och är statsrådets tvärssektoriella samarbetsforum som stöder ministerierna i huvudsak i frågor som gäller nationalspråken. Medlemmar i nätverket är ministeriernas kontaktpersoner i frågor som gäller nationalspråken samt representanter för Utbildningsstyrelsen, Finlands Kommunförbund och Institutet för de inhemska språken.

KÄLLOR

Undersökningar, rapporter, utredningar, beslut, statistik och webbsidor

- Backman, Heidi & Englund, Kristel (2012). YRKE 2025, En prognos över behovet av svenskspråkig arbetskraft och yrkes- och högskoleutbildning för svenskspråkiga, Utbildningsstyrelsens rapporter och utredningar 2012:1. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/backman-h.-och-englund-k.-yrke-2025.-2012.pdf>
- De dövas förbund, Teckenspråkiga [webbsida]. Hämtad 3.6.2021 från adressen: <https://kuurojenliitto.fi/sv/teckensprakiga/>
- Finansministeriet, Handlingsplan för den öppna förvaltningen 2019–2023: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2019/09/TERUOTSI_Avo-in-hallinto_IV_toimintaohjelma_LOPULLINEN_240919_SV_hf-1.pdf
- Finansministeriet, Programmet för främjande av digitalisering [webbsida]. Hämtad 21.6.2021 från adressen: <https://vm.fi/sv/programmet-for-framjande-av-digitalisering>
- Finansministeriet, Strategi för öppen förvaltning: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2021/03/FM_Oppen_forvaltning_Strategi2030.pdf
- Finansministeriet, Strategin för den offentliga förvaltningen [webbsida]. Hämtad 21.6.2021 från adressen: <https://forvaltningsstrategin.fi/>
- Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen. Hämtad 8.7.2021 från adressen: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_sv.html
- Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation], Tabellbilaga 2. Befolkningen efter språk 1980–2020. Helsingfors: Statistikcentralen. Hämtad 8.7.2021 från adressen: https://www.stat.fi/til/vaerak/2020/vaerak_2020_2021-03-31_tau_002_sv.html
- Finlands officiella statistik (FOS): Befolkningsstruktur [e-publikation]. Helsingfors: Statistikcentralen. Hämtad 8.7.2021 från adressen: https://www.stat.fi/til/vaerak/2020/vaerak_2020_2021-03-31_tie_001_sv.html
- Helander, Mika, Kosová, Magdalena, Pötzsch, Tobias, Teikari, Karollina, Sundbäck, Liselott, & Airas, Isabel (2015). Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland. Helsinki: Svenska kulturfonden. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2016/01/Kan_vi_sta_till_tjanst_mika_helander_webb.pdf
- Helsingfors universitet: Språkteknologi [webbsida]: Hämtad 17.9.2021 från adressen: <https://www2.helsinki.fi/sv/humanistiska-fakulteten/forskning/vetenskapsomraden/digital-humaniora/sprakteknologi>.
- Herberts, Kjell & Suominen, Anne (2019). Om språkklimatet i Finland: Som att åka rulltrappa åt fel håll. Helsingfors: Tankesmedjan Agenda. https://www.agenda.fi/wp-content/uploads/2019/03/Spr%C3%A5k-klimatet_r%C3%A4tt.pdf
- Inrikesministeriet (2021). Statsrådets redogörelse för den inre säkerheten. Statsrådets publikationer 2021:49. Helsingfors: Statsrådet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-785-0>
- Institutet för de inhemska språken, Finska språknämndens ställningstagande 26.10.2018 [webbsida]. Hämtad 14.6.2021 från adressen: https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotto-suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman
- Institutet för de inhemska språken: Kielipoliittikka [webbsida]: Hämtad 17.9.2021 från adressen: <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipoliittikka>.
- Justitieministeriet: Nationalspråksstrategi [webbsida]: Hämtad 2.7.2021 från adressen: <https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM048:00/2020>
- Juusola, Markku (2019). Selkokielen tarvearvio 2019. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry. <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2021/05/Tarvearvio-2019.pdf>
- Kajander, Sofia (2020). Vart försvinner den svenskspråkiga vårdpersonalen? Svenska Finlands folkting. https://www.folktinget.fi/Site/Data/1597/Files/Vart_forsvinner_den_svensksprakiga_vardpersonalen_rapport.pdf
- Kantar TNS Oy, 2020. En undersökning om Samverkan mellan Sverige och Finland i historia och nutid av stiftelsen för kommunal utveckling och Nationalmuseet. En sammanfattning av undersökningen finns på webbplatsen för Hanaholmens svensk-finska kulturcenter. Hämtad 17.8.2021 från adressen: <https://www.hanaholmen.fi/wp-content/uploads/2020/09/Svenska-tiden-och-dess-paverkan-pa-Finland.pdf>
- Kantar TNS Oy, Jaakko Hyry 6.7.2021. Företagarbarometer juni 2021, Språkkunskapernas betydelse i företagen [e-publikation]. Hämtad 11.11.2021 från adressen: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf
- Kommunförbundet 2.11.2020. Tvåspråkiga kommuner [webbsida]: Hämtad 6.5.2021 från adressen: <https://www.kommunforbundet.fi/kommuner-och-samkommuner/tvasprakiga-kommuner>
- Laurent, Lina (2020). En inblick i bristen på behörig personal inom den svenska småbarnspedagogiken i huvudstadsregionen. Tankesmedjan Magma, 5/2020. https://magma.fi/wp-content/uploads/2020/12/Magma-5_20-2.pdf

- Leidenius, Kia (2019) Finlandssvenskarna blir inte fler. Kommuntoget 14.1.2019. <https://kommuntorget.fi/kultur-och-fritid/finlandssvenskarna-blir-inte-fler/>
- Lindell, Marina (2016). Språkbarometern 2004–2016. Forskningsrapport. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 52/2016. Helsingfors: Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-543-0>
- Lindell, Marina (2021). Språkbarometern 2020. Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2021:3. Helsingfors: Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-852-3>
- Lunabba, Vava (2019). Slutrapport om handlingsplanen för nationalspråksstrategin 2015–2019. Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 2019:17. Helsingfors, Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-755-7>
- Läsrörelsen, Läsrörelsen för barns och ungas läskunnighet och multilitteracitet [webbsida]. Hämtad 21.6.2021 från adressen: <https://lukuliike.fi/sv/lasrorelsen/>
- Mannila, Linda (2019). AI och svenskan i Finland. Tankesmedjan Magma, 4/2019. http://magma.fi/wp-content/uploads/2019/10/magma4_2019_webb.pdf
- Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata: Blanketter och anvisningar [webbsida]: Hämtad 3.6.2021 från adressen: <https://dvv.fi/sv/blanketter>.
- Mäkinen, Viivi & Nortio, Emma, Etnisten suhteiden sosiaalipsykologit (ESSO) -tutkimusryhmä, Helsingin yliopisto (2020). Tutkimuskatsaus myönteisten ryhmäsuhteiden edistämiskeinoista. Policy Brief 4, Syrjintä Suomessa, 2020. Helsinki: Oikeusministeriö. https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_4.pdf/7caf0c07-d4dc-e37b-de2d-85027d0327f3/OM_policy_brief_4.pdf?t=1618904935150
- Oker-Blom, Gun (2021). Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder. Utbildnings- och kulturministeriets publikationer 2021:9. Helsingfors: Utbildnings- och kulturministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-904-2>
- Pyykkö, Riitta (2017). Flerspråkighet som resurs. Utredning angående läget för och nivån på språkreserven i Finland. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2017:51. Helsingfors, Undervisnings- och kulturministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-535-8>. Sammanfattning av utredningen på svenska: Förslag till åtgärder för utvecklingen av den nationella språkreserven i Finland: https://minedu.fi/documents/1410845/5875747/Flerspra%CC%8Akighet_tiivistelm%C3%A4.pdf/9059a8f9-c1b3-4e78-8485-94f78306638e/Flerspra%CC%8Akighet_tiivistelm%C3%A4.pdf?t=1513075339000
- Regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 10.12.2019. Ett inkluderande och kunnigt Finland – ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. Statsrådets publikationer 2019:32. Helsingfors: Statsrådet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-810-6>
- Räsänen, Matti (2019). Kielipolitiikan vuosi 2018. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken. https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
- Saarela, Jaan (2020). Den svenskspråkiga befolkningen i Finland 1990-2040. Tankesmedjan Magma och Svenska Finlands Folkting. <https://magma.fi/wp-content/uploads/2020/04/Den-svenskspr%C3%A5kiga-befolkningen-i-Finland-1990-2040.pdf>
- Saarinen, Taina, Vaarala, Heidi, Haapakangas, Eeva-Leena, & Kyckling, Erja (2016). Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille korkeakouluopiskelijoille. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/49934/978-951-39-6632-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Statsrådet (2021). Statsrådets redogörelse om behoven av att reformera integrationsfrämjandet. Statsrådets publikationer 2021:63. Helsingfors: Statsrådet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-888-8>
- Statsrådet (2021). Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse. Statsrådets publikationer 2021:25. Helsingfors: Statsrådet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-638-9>
- Statsrådets allmänna sammanträde 14.1.2021, tillsättande av arbetsgrupp OM/2020/177. <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f806fbc1f>
- Statsrådets kansli (2017). Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017. Regeringens publikationsserie 9/2017. Helsingfors: Statsrådets kansli. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-474-0>
- Tallroth, Paulina (2012). Nationalspråksstrategi – Principbeslut av statsrådet. Statsrådets kanslis publikationer 4/2012. Helsingfors: Statsrådets kansli. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-001-8>
- Tammenmaa, Corinna & Lunabba, V. (2017). Handlingsplan för nationalspråksstrategin. Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 13/2017. Helsingfors, Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-570-6>
- Tammenmaa, Corinna & Soininen, Maria (2015). Nationalspråksstrategins mellanrapport. Uppföljningen av nationalspråksstrategin samt förverkligandet av regeringens åtgärder 2011–2015. Justitieministeriets publikation, Utredningar och anvisningar 34/2015. Helsingfors, Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-462-4>
- Tammenmaa, Corinna (red.) (2020). Utredning om antecknande av flera språk i befolkningsdatasystemet. Justitieministeriets publikationer, utredningar och anvisningar 2020:9. Helsingfors: Justitieministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-801-1>

- Tullen: Handeln mellan Finland och Sverige [e-publikation]. Hämtad 17.8.2021 från adressen: <https://tulli.fi/documents/2912305/3331101/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019/a83480cf-f9c6-0211-7948-7294c88db59a/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019.pdf>
- Utbildningsstyrelsen (2017). Kielitietoinen koulu - kielitietoinen opetus. Utbildningsstyrelsens publikationer 2017:4. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/15664-oph-kielitietoinen-opetus-kielitietoinen-koulu_netiversio.pdf
- Utbildningsstyrelsen: Lägesöversikt, Elevernas språkliga bakgrund [webbsida]. Hämtad 21.6.2021 från adressen: <https://www.oph.fi/sv/statistik/den-grundlaggande-utbildningen>
- Vaarala, Heidi, Riuttanen, Sanna, Kyckling, Eija & Karppinen, Susanne (2021). Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-julkaisut/kielivaranto-nyt-_julkaisu_sivuitain-1.pdf
- VPS-arbetsgruppen (2021). Stödmaterial för beredningen av de tvåspråkiga välfärdsområdena. Svenska Finlands folkting och Finlands Kommunförbunds svenska enhet. https://folktinget.fi/Site/Data/1597/Files/Stoedmaterial%20foer%20tvasprakiga%20vaeifaerdsomraden_15_10_2021.pdf
- Yrkesbarometern, Utsikter för sysselsättningen i olika yrken [webbsida]: <https://www.ammattibarometri.fi/?kieli=sv>
- Ålands statistik- och utredningsbyrå, Befolkning efter språk 2000-2020. Hämtad 24.8.2021 från adressen: <https://www.asub.ax/sv/statistik/befolkning-befolkningens-storlek-och-struktur>

Lagar, förordningar, internationella överenskommelser, regeringspropositioner, utskottens material samt laglighetsövervakarnas avgöranden

- Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998)
- Förordning om grundläggande utbildning (852/1998)
- Förvaltningslagen (434/2003)
- Grundlagen (731/1999)
- Konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om nordiska medborgares rätt att använda sitt eget språk i annat nordiskt land (FördrS 11/1987)
- Konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991)
- Lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)
- Lagen om främjande av integration (1386/2010)
- Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (FördrS 1 och 2/1998)
- Samiska språklagen (1086/2003)
- Självstyrelselag för Åland (1144/1991)
- Språklagen (423/2003)
- Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003)
- Statsrådets förordning om kommunernas språkliga status åren 2013–2022 (53/2012)
- Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012)
- Teckenspråklagen (359/2015)
- Universitetslagen (558/2009)
- RP 309/1993 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna
- RP 92/2002 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till ny språklag och lagstiftning som har samband med den.
- GrUU 63/2016 rd - RP 224/2016 rd, Grundlagsutskottets utlåtande, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av hälso- och sjukvårdslagen och av socialvårdslagen.
- GrUB 2/2018 rd - B 18/2017 rd, Grundlagsutskottets betänkande, Regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017.
- EOAK/3785/2016, Avgörande av riksdagens justitieombudsman, Folkpensionsanstaltens svenskspråkiga information på sociala medier
- EOAK/4180/2017, Avgörande av riksdagens justitieombudsman, FINRAIL OY:n ruotsinkielinen verkkotiedottaminen
- EOAK/3402/2018, Avgörande av riksdagens justitieombudsman, Trafikverkets svenskspråkiga information var bristfällig
- EOAK/2511/2019, Avgörande av riksdagens justitieombudsman, Yliopisto ei turvannut kielellisiä oikeuksia tiedottamisessaan
- EOAK/6208/2019, Avgörande av riksdagens justitieombudsman, Sähköpostin automaattisen poissaoloilmoituksen kieli

1 Johdanto

Suomen kansalliskielet, eli viralliset kielet, ovat suomi ja ruotsi. Suomella on pitkä ja ansioikas historia maana jonka identiteetti ei rakennu vain yhden kielen varaan. Äidinkielestä riippumatta, jokaisen suomalaisen tulee tuntea itsensä arvokkaaksi.

Valtiovallan on kyettävä ennakoimaan yhteiskunnallisen kehityksen aiheuttamat muutospainheet kielellisiin oikeuksiin. Tulevaisuudessa tarvitaan uusia ratkaisuja ja rakenteita, jotta kansalliskielten elinvoimaisuus ja kielelliset perusoikeudet turvataan. Edellytyksenä kielellisten oikeuksien tosiasialliselle toteutumiselle on myös hyvä kieli-ilmapiiri ja kansalaisten mahdollisuus vaikuttaa siihen.

Valtiovallan on kannettava vastuu kansalliskielistä ja siitä, että suomen ja ruotsin kielen käyttäjät voivat elää täysipainoista elämää omalla kielellään. Suomen tulee myös olla esimerkkimaa, kun on kyse kielellisten oikeuksien toteuttamisesta ja edistämisestä. Kielelliset oikeudet heikkenevät, jos niitä ei jatkuvasti edistetä. Kielellisten oikeuksien turvaaminen vaatii pitkäjänteistä työtä, johon sisältyy lainsäädäntötoimia, strategiatyötä, aktiivista tiedottamista sekä käytännön edistämis- ja tukitoimia.

1.1 Uudistettu kansalliskielistrategia

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti laaditaan uudistettu kansalliskielistrategia, joka turvaa kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä ja parantaa kieli-ilmapiiriä.¹ Strategia vastaa Kotimaisten kielten keskuksen huoleen kansalliskielten asemasta muuttuvassa kieliympäristössä. Uusi kansalliskielistrategia on osa pääministeri Marinin hallituksen kielipoliittisia uudistuksia, jotka sisältävät myös hallituksen kielipoliittisen ohjelman sekä kieli-ilmapiirin parantamiseen tähtäviä toimenpiteitä.

1 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto.

Kansalliskielistrategiatyön päämääränä on laatia linjaukset Suomen kielipolitiikalle. Kansalliskielistrategia on hallituksen kielipoliittinen tahdonilmaisu, joka viitoittaa suomen ja ruotsin kieltä koskevaa kielipolitiikkaa tulevaisuudessa yli hallituskausien.

Kansalliskielistrategian tavoitteena on sen turvaaminen, että Suomessa on jatkossakin kaksi elävää kansalliskieltä. Suomen kielen osalta strategian päätavoitteena on kielen käyttöalan kaventumisen estäminen. Ruotsin kielen osalta tavoitteena on ruotsinkielisten palvelujen toimivuuden ja saatavuuden turvaaminen, sekä kieliyhteisön elinvoimaisuuden vahvistaminen. Strategialla pyritään myös edistämään maahanmuuttajien mahdollisuuksia oppia kansalliskieltä.

Kansalliskielistrategia koskee suomen ja ruotsin kieltä. Tästä huolimatta kansalliskielistrategian linjauksilla, päämäärillä ja toimenpiteillä on vaikutuksia myös muiden kielten ja kieliryhmien asemaan Suomessa, muun muassa kieli-ilmapiiirin osalta. Hyvä kieli-ilmapiiiri hyödyttää kaikkia kieliryhmiä. Muita Suomessa käytettyjä kieliä, erityisesti saamen kieltä, romanikieltä, karjalan kieltä ja viittomakieltä, on tarkoitus tarkastella yksityiskohtaisemmin hallituksen kielipoliittisessa ohjelmassa. Kielipoliittisen ohjelman tavoitteena on vastata eri kieliryhmien osalta tunnistettuihin haasteisiin kuten kielten elinvoimaisuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen ja kielten käyttömahdollisuuksiin. Kielipolitiikan yhtenäisyyden varmistamiseksi kansalliskielistrategian ohjausryhmä käsittelee myös kielipoliittisen ohjelman.

Uudistettu kansalliskielistrategia annetaan valtioneuvoston periaatepäätöksen muodossa.

1.2 Kielipolitiikka

Kielipolitiikalla tarkoitetaan Kotimaisten kielten keskuksen mukaan tietoisia ja suunnitelmallisia toimia, joilla vaikutetaan kielen tai kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa. Kielipolitiikan voi jakaa neljään osaan: 1. Kielen aseman eli statuksen suunnittelu, 2. Kielen kehittäminen eli korpussuunnittelu, 3. Kielikoulutuspolitiikka ja 4. Kieliteknologia.

Kielten asemaan vaikuttaa miten ne on määritelty lainsäädännössä. Kielet voidaan määritellä esimerkiksi virallisiksi kieliksi, vähemmistökieliksi tai alueellisiksi kieliksi. Suomessa suomen ja ruotsin kieli ovat kansalliskieliä ja muiden kielten asemaan vaikuttaa esimerkiksi se, onko ne mainittu perustuslaissa kuten saamen kieli, romani ja viittomakieli ja onko kielille laadittu omaa lainsäädäntöä, kuten saamen ja viittomakielille. Kielilainsäädäntömme ei käsittele englannin kieltä lainkaan, mutta tästä huolimatta englannin käyttöala on niin laaja, että kieltä kutsutaan toisinaan kolmanneksi kotimaiseksi kieleksi.

Kielen oikeudellinen asema ja käyttöala eivät siis välttämättä riipu toisistaan, joskin ne linkittyvät yleensä toisiinsa.²

Kielen kehittäminen ja korpussuunnittelu tarkoittaa ensi vaiheessa kieliopin dokumentaatiota ja kirjoitusjärjestelmän luomista kielelle, jota on käytetty vain tai enimmäkseen puhuttuna.³ Pohjimmiltaan kyse on voinut olla esimerkiksi siitä, mikä kielen murteista kodifoidaan kielen kirjalliseksi muodoksi. Suomen ja ruotsin kielen osalta tällaista keskustelua ei käydä, mutta esimerkiksi norjan kielestä on olemassa kaksi erilaista kirjoitusasua, bokmål ja nynorsk, joiden käytöstä edelleen käydään keskustelua. Suomessa kielten kehittämiseen liittyy olennaisena osana kielen huolto. Asiaa ei yleisesti mielletä kovinkaan poliittiseksi, mutta esimerkiksi nimistön suunnittelu, joka on osa kielen kehittämistä, herättää ajoittain yhteiskunnallista keskustelua.

Kielikoulutuspolitiikka voidaan määritellä kielen opetuksen suunnitteluksi. Toisin sanoen, millä kielillä voi opiskella ja mitä kieliä opiskellaan. Myös oman äidinkielen opetuksen mahdollistaminen niille joiden äidinkieli tai kotikieli on muu kuin koulun kieli, on kielikoulutuspoliittinen valinta. Suomessa toisen kotimaisen kielen opetus ja esimerkiksi mahdollisuus suorittaa ylioppilastutkinto muulla kuin kansalliskielillä ovat kielikoulutuspolitiikkaan liittyviä aiheita.

Kieliteknologia, aiemmin tietokoneingvistiikka, on monitieteinen tieteenala. Se tutkii teknisiä välineitä ja menetelmiä, joilla ihmisen tuottamaa kieltä – puhetta ja kirjoitusta – voidaan jäsentää tietokoneella käsiteltävään muotoon. Kieliteknologian tunnettuja sovellusaloja ovat automaattinen oikeinkirjoituksen ja kieliopin tarkistus sekä automaattinen puheentunnistus.⁴

Valtioneuvostossa kielipolitiikkaa ja kielipoliittisia linjauksia tehdään useissa ministeriöissä. Esimerkiksi oikeusministeriö vastaa kielilainsäädännöstä ja kielellisten oikeuksien edistämisestä, opetus- ja kulttuuriministeriö kielikoulutuspolitiikasta ja työ- ja elinkeinoministeriö työvoiman maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvistä kielikysymyksistä.

2 Räsänen, Matti (2019). *Kielipolitiikan vuosi 2018*, Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

3 Kotimaisten kielten keskus: *Kielipolitiikka*, <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka>.

4 Helsingin yliopisto: *Kieliteknologia*: <https://www2.helsinki.fi/fi/humanistinen-tiedekunta/tutkimus/tieteenalat/digitaaliset-ihmistieteet/kieliteknologia>.

1.3 Kansalliskielistrategia 2012

Voimassa oleva kansalliskielistrategia on vuodelta 2012.⁵ Vuoden 2012 kansalliskielistrategian pohja luotiin toimintaohjelmalla, joka oli laadittu presidentti Martti Ahtisaaren johdolla vuonna 2010. Kansallisen kielistrategian laatiminen asetettiin tavoitteeksi pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa vuodelta 2011.

Ensimmäinen kansalliskielistrategia hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä joulukuussa 2012 ja se on valtioneuvoston ensimmäinen kielistrategia. Kansalliskielistrategia 2012 on kahden elinvoimaisen kansalliskielen strategia, jonka tarkoituksena on auttaa viranomaisia toteuttamaan kielellisiä perusoikeuksia sekä noudattamaan kieliä koskevaa lainsäädäntöä paremmin. Strategia sisältää 27 toimenpidettä ja kuusi valtioneuvoston suositusta. Vastuu toimenpiteiden toteuttamisesta jakautui usealle ministeriölle, mutta pääosa suosituksista osoitettiin oikeusministeriölle, työ- ja elinkeinoministeriölle sekä opetus- ja kulttuuriministeriölle. Valtioneuvoston suositukset osoitettiin kunnille, korkeakouluille ja kotoutumiskoulutuksen hankkijoille. Kansalliskielistrategian yleinen seurantavastuu osoitettiin oikeusministeriölle, jolla on myös vastuu kielilainsäädännön toteutumisen edistämisestä ja seurannasta.

Kansalliskielistrategia 2012 jakautuu kahteen osaan: pitkän aikavälin strategia-asiakirjaan ja hallituksen toimenpiteisiin hallituskaudelle 2011–2015. Strategian toimeenpanossa hallituskaudella 2011–2015 keskityttiin hallituksen toimenpiteiden toteuttamiseen, virkamiesten kielilain soveltamista koskevan tiedon lisäämiseen, hyvien käytäntöjen jakamiseen sekä pysyvien rakenteiden luomiseen. Oikeusministeriö julkaisi vuonna 2015 väliraportin kansalliskielistrategian toimeenpanosta.⁶ Väliraportti on seurantaraportti, jossa tarkasteltiin hallituskaudella 2011–2015 tehtyjä toimenpiteitä kansalliskielistrategian päämäärien saavuttamiseksi. Väliraportista kävi ilmi, että erityisesti pitkän aikavälin toimenpiteitä ei toteutettu hallituskaudella 2011–2015, joten niiden toimeenpanoa oli jatkettava.

Hallituskaudella 2015–2019 jatkettiin kansalliskielistrategian voimassaoloa ja toimeenpanoa. Valtioneuvosto päätti yleisistunnsa 30.12.2015 edellisten hallitusten valtioneuvostotasolla päättämistä strategioista ja ohjelmista, joiden linjausten voimassaoloa jatkettiin. Kansalliskielistrategia oli yksi niistä strategioista, joiden linjausten voimassaoloa jatkettiin. Tämän puitteissa oikeusministeriö julkaisi vuonna 2017 Kansalliskielistrategian

5 Tallroth, P. (2012). *Kansalliskielistrategia – Valtioneuvoston periaatepäätös*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2012. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

6 Tammenmaa, C. & Soininen, M. (2015). *Kansalliskielistrategian väliraportti. Kansalliskielistrategian seuranta sekä hallituskautta 2011–2015 koskevien hallituksen toimenpiteiden toteutuminen*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 34/2015. Helsinki, Oikeusministeriö.

toimintasuunnitelman, joka sisälsi konkreettisia toimenpiteitä, joilla toteutetaan kansalliskielistrategian pitkän aikavälin toimenpiteet.⁷ Toimintasuunnitelma koostui kahdeksasta osa-alueesta ja piti sisällään eri toimenpiteitä usean hallinnon alalta. Toimenpiteiden tavoitteena oli muun muassa parantaa viranomaisten tietoisuutta kielellisistä oikeuksista ja niistä syntyvistä velvoitteista, parantaa kielellisten oikeuksien huomioimista lainvalmistelussa, edistää ruotsinkielisten palveluiden saatavuutta sekä kielellisten oikeuksien huomioimista palveluiden järjestämisessä.

Toukokuussa 2019 julkaistiin Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelman loppuraportti, jossa vastuuministeriöt kuvasivat lyhyesti miten tavoitteita ja toimenpiteitä oli toteutettu.⁸ Toimenpiteistä suurin osa oli toteutettu onnistuneesti, ja ainoastaan muutaman toimenpiteen kohdalla toteutus oli ministeriöiden arvion mukaan jäänyt kohtalaiseksi.

Kansalliskielistrategian 2012 seuranta- ja loppuraporteista käy ilmi, että suurin osa strategian toimenpiteistä on toteutettu. On kuitenkin haasteellista saada kokonaiskuva siitä, miten toteutuneet toimenpiteet ovat vaikuttaneet. Kansalliskielistrategian päämäärien toteuttaminen on paljon muutakin kuin yksittäisten toimenpiteiden toteuttamista. Strategian vaikuttavuuden mittaamisessa ei voida yksinomaan nojautua siihen, ovatko ministeriöt toteuttaneet strategian toimenpiteet. Onnistumisessa keskeistä on viranomaisten aito halu käyttää ja edistää molempia kansalliskieliä sekä molemmille kansalliskielille myönteinen ilmapiiri yhteiskunnassa. Näitä onnistumisia ja niiden vaikuttavuutta on kuitenkin huomattavasti hankalampi mitata.

Vuoden 2012 kansalliskielistrategian sisältämä tilannekuva ja tavoitteet ovat osittain edelleen ajankohtaisia. On kuitenkin tärkeää, että strategia uudistetaan nykyaikaan ja että siinä huomioidaan viime vuosina tapahtunut yhteiskunnallinen kehitys sekä erityisesti kehityksen vaikutus maamme kieliolosuhteisiin.

7 Tammenmaa, C. & Lunabba, V. (2017). *Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelma*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 13/2017. Helsinki: Oikeusministeriö.

8 Lunabba, V. (2019). *Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelman loppuraportti 2015–2019*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2019:17. Helsinki, Oikeusministeriö.

1.4 Uuden kansalliskielistrategian valmistelu

1.4.1 Valmistelun oikeudellinen viitekehys

Suomen perustuslaki, kielilainsäädäntö, mukaan lukien Ahvenenmaan itsehallintolain kieltä koskevat säännökset, sekä Suomen ratifioimat kansainväliset sopimukset asettavat reunaehdot ja luovat pohjan uuden kansalliskielistrategian valmistelulle.

Suomessa yksilön kielelliset oikeudet on turvattu perustuslaissa. Perustuslain 17 §:n mukaan suomen ja ruotsin kielellä on yhdenvertainen asema Suomen kansalliskielinä ja jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla.⁹ Perustuslain mukaan julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan. Tämä ei tarkoita vain muodollista, vaan tosiasiallista yhdenvertaisuutta. Kielelliset oikeudet ovat siis perusoikeuksia, joiden toteutuminen on usein edellytys muiden perusoikeuksien toteutumiselle. Esimerkkinä tästä voidaan mainita oikeussuojan, sivistyksellisten oikeuksien, osallistumisoikeuksien sekä sosiaalisten oikeuksien toteutuminen.

Kielilaissa¹⁰ säädetään tarkemmin perustuslaissa säädetyistä kielellisistä oikeuksista. Kielilaki koskee suomen ja ruotsin kieltä ja on koko hallintoa velvoittava yleislaki, joka sisältää säännökset yksityisten kielellisistä oikeuksista heidän asioidessaan viranomaisten ja muiden julkista valtaa käyttävien kanssa. Kielilain tavoitteena on, että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Kielilain mukaan viranomaiset jaetaan yksikielisiin ja kaksikielisiin viranomaisiin. Jaottelu vaikuttaa sekä yksilön kielellisiin oikeuksiin, että viranomaisten kielellisiin velvollisuuksiin. Kaksikielisen viranomaisen velvollisuus antaa palvelua molemmilla kielillä on laajempi kuin yksikielisen viranomaisen. Vastaavasti kaksikielisen viranomaisen tulee palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi sekä tiedottaa molemmilla kielellä.

Myös monet erityislait sisältävät kielisäännöksiä, jotka ohjaavat suomen ja ruotsin kielen asemaa ja käyttöä. Tällaisia ovat esimerkiksi koulutusta koskeva lainsäädäntö, jossa säädetään muun ohella oppilaitosten opetus- ja tutkintokielestä sekä kielestä oppiaineena sekä terveydenhuolto- ja sosiaalilainsäädäntö, joka sisältää säännöksiä potilaan ja sosiaalihuollon asiakkaan kielellisistä oikeuksista. Esitutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja ulosotossa käytettävästä asian käsittelykielestä on omat erityissäännöksensä.

⁹ Perustuslaki (731/1999)

¹⁰ Kielilaki (423/2003)

Kansalliseen kielipolitiikkaan ja -lainsäädäntöön vaikuttaa myös Suomea sitovat kansainväliset sopimukset. Kielellisiin oikeuksiin liittyviä velvoitteita sisältyy YK:n, Euroopan neuvoston ja pohjoismaisiin sopimuksiin.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksista kielellisten oikeuksien kannalta merkittävimpiä ovat alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja¹¹ ja kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus¹². Euroopan neuvosto on Suomea koskevissa päätelmissään viime vuosina kiinnittänyt useita kertoja huomiota ruotsin kielen asemaan. Neuvosto on vuonna 2016 kiirehtinyt vuoden 2012 kansalliskielistrategian toimeenpanosuunnitelmaa, jotta voidaan taata ruotsin kielen osaamisen, näkyvyyden ja käytön säilyminen koulutuksessa, hallinnossa, työvoiman piirissä ja koko kansan keskuudessa. Vuonna 2020 antamissaan päätelmissään neuvosto on muun muassa katsonut, että viranomaisten on varmistettava yhteiskunnallinen yhteisymmärrys Suomen kaksikielisyydestä lisäämällä korkeimman poliittisen tason tukemaa tietoa ja selkeää sitoutumista siihen ja korostanut vuoropuhelua ruotsinkielisen väestön kanssa julkisten palveluiden toimivuuden varmistamiseksi. Neuvosto kiinnitti myös erityistä huomiota ruotsinkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuuteen sekä siihen, että ruotsinkielisiin lapsiin, vanhuksiin ja vammaisiin kohdistuvaa moniperusteista syrjintää on torjuttava.

Suomea sitoo myös niin kutsuttu pohjoismainen kielisopimus.¹³ Pohjoismaisella kielisopimuksella pyritään siihen, että pohjoismaiden kansalainen voisi tarvittaessa käyttää omaa kieltään asioidessaan toisessa Pohjoismaassa sen viranomaisten kanssa esimerkiksi sairaan- ja terveydenhoidoissa tai poliisi- ja tuomioistuinasioissa.

1.4.2 Valmisteluprosessi

Valtioneuvosto asetti tammikuussa 2021 ohjausryhmän linjaamaan uuden kansalliskielistrategian valmistelua.¹⁴ Ohjausryhmän puheenjohtajana toimii pääministeri Sanna Marin. Ensimmäinen varapuheenjohtaja on oikeusministeri Anna-Maja Henriksson ja

11 Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevalla eurooppalaisella peruskirjalla (SopS 23/1998) pyritään vahvistamaan vähemmistökielten asemaa. Kieliperuskirja tunnustaa vähemmistökielet osaksi eurooppalaista kulttuuriperintöä ja pyrkii edistämään niiden asemaa eurooppalaisten valtakielten joukossa.

12 Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (SopS 1 ja 2/1998) määrittelee ne periaatteet, jotka velvoittavat sopimusvaltioita omalla alueellaan suojelemaan kansallisia vähemmistöjä ja tukemaan vähemmistökulttuurien ylläpitämistä ja kehittymistä.

13 Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä solmittu sopimus Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa pohjoismaassa (SopS 11/1987).

14 Valtioneuvoston yleisistunto 14.1.2021, työryhmän asettaminen OM/2020/177.

toinen varapuheenjohtaja valtiosihteeri Henrik Haapajärvi. Ohjausryhmään on nimitetty joukko pysyviä asiantuntijoita, joilla on kokemusta kielikysymyksistä yhteiskunnan eri aloilta.

Oikeusministeriö kutsui eri alojen asiantuntijat, sidosryhmät ja laajasti kansalaiset mukaan uuden kansalliskielistrategian valmisteluun. Työn luonne muuttui koronaviruspandemian vuoksi alkuperäistä suunnitelmaa runsaammin etäosallistumiseen painottuvammaksi.

Osallistavan valmisteluprosessin alkuvaiheessa toteutettiin verkkopohjainen aivoriihi näkemysten keräämiseksi suomen ja ruotsin kielten käyttöön liittyvistä arkielämän haasteista sekä ratkaisuvaihtoehtojen ja -ehdotusten pohtimiseksi keskeisimpiin haasteisiin. Verkkoaiivoriihi toteutettiin 25.5.–30.6.2020 ja siihen osallistui yhteensä 1300 henkilöä, joista 693 osallistui suomeksi ja 607 ruotsiksi.

Keskeisiä teemoja työstettiin edelleen kansalliskieliseminaarissa, joka järjestettiin 16.6.2020. Asiantuntijapuheenvuorojen ja verkkoaiivoriihessä työstetyn materiaalin jälkeen työtä jatkettiin ohjatussa pienryhmätyöskentelyssä. Pienryhmien tehtävänä oli syventää keskustelua valmisteluvaiheessa nousseista keskeisistä teemoista sekä esittää konkreettisia ratkaisuehdotuksia merkittävimpiin haasteisiin. Seminaarityöskentelyyn osallistui 68 henkilöä.

Verkkotyöskentely jatkui syksyn 2020 aikana seitsemässä eri sidosryhmien kanssa pidetyssä strategisessa dialogissa.¹⁵ Dialogien tavoitteena oli tukea kansalliskielistrategian pääpainopisteiden ja suuntaviivojen valmistelua kunkin ryhmän asiantuntemusta hyödyntäen. Keskustelun teemat vaihtelivat ryhmien välillä ja tiivistyivät valmistelutyön edetessä.

15 Strategiset dialogit 2.9.–3.12.2020 ja niissä käsitellyt pääteemat: 2.9. Folktinget: Palvelut omalla kielellä, yhteistyön lisääminen, digitaaliset palvelut ruotsiksi ja kieli-ilmapiirin parantaminen, 17.9. Finlands Svenska Socialdemokrater (FSD): Palvelut omalla kielellä, kieli-ilmapiirin parantaminen, muut kansalliskielistrategian keskeiset teemat, 18.9. Kotimaisten kielten keskus ja suomen kielen lautakunta: Suomen kielen käyttöalan kaventumisen ehkäisy, yleiskielen hallinnan heikkenemisen ehkäisy, kieliyhteisön jäseneksi pääsyn helpottaminen, kieli-ilmapiirin parantaminen, 22.9. Kielilähettiläät: Kieli-ilmapiirin parantaminen, motivointi toisen kansalliskielen opiskeluun, yhteistyön lisääminen, 22.10. RKP:n puoluehallitus: Näkemykset valmistelluista teemoista kokonaisuutena, sekä teemoittain tarkentaen: palveluiden turvaaminen omalla kielellä, elävä kaksikielisyys, kansalliskielten asema ja kotoutuminen, 3.11. Kuntaliiton kansalliskieliverkosto: Näkemykset valmistelluista teemoista kokonaisuutena, kuntien yhteistyö kansalliskieliasioissa, 3.12. Yliopistot: Näkemykset valmistelluista teemoista kokonaisuutena, yliopistojen rooli kansalliskielten aseman kannalta.

Kaikissa osallistumisvaiheissa merkittäviksi kansalliskielistrategiassa huomioitaviksi kokonaisuuksiksi nousivat seuraavat teemat:¹⁶

Palveluiden saatavuus omalla kielellä; erityisesti, mutta ei ainoastaan sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Kansalliskielten käyttöalan kaventumisen ehkäisy esimerkiksi tieteen, elinkeinoelämän ja kulttuurin aloilla. Rinnakkaiselo erityisesti englannin kielen kanssa.

Koulutuksen keskeinen merkitys kansalliskielten asemaan kaikilla koulutusasteilla, eri koulutusasteiden omat painotukset.

Kieli-ilmapiiirin, kielen käyttöön rohkaisun ja elävän kaksikielisyyden kohtaamisen merkitys. Yhteistyön lisääminen ja molempien kansalliskielten kohtaaminen arjessa. Myös asennekasvatus on erittäin tärkeää. Oikeus käyttää omaa äidinkieltä edellyttää toteutuakseen myönteistä ilmapiiriä sille, että kukin käyttää omaa kieltään.

Rohkaiseminen itselle vieraamman kansalliskielen käyttöön; kielitaidon ei tarvitse olla täydellinen, jotta kieltä voi käyttää ja tulla ymmärretyksi. Saavutettavaan kielenkäyttöön kuuluu myös ymmärrettävä ilmaisu, tarvittaessa selkokieliyys.

Digitaalisten palveluiden lisääntyminen, digitalisaation hyödyntäminen kansalliskielillä saavutettavien palveluiden kehittämisessä.

Pohjoismaisen yhteistyön vahvistaminen nähtiin merkittäväksi osaksi kansalliskielistrategiaa.

Yleisellä tasolla valmistelutyön aikana nousi useissa puheenvuoroissa tärkeäksi, että kansalliskielistrategiasta tulee elävä, ymmärrettävä ja konkreettinen kokonaisuus, joka myös toteutetaan. Strategian tunnettuutta ja painoarvoa on syytä lisätä julkisessa keskustelussa. Strategiatyössä nousi myös jossain määrin esiin jännitteitä kielipoliittisiin kysymyksiin liittyen ja kansalliskielten asemasta yleensä.

¹⁶ Kansalliskielistrategian valmistelun ja strategiaprosessin yhteenveto löytyy oikeusministeriön ylläpitäältä Kansalliskielistrategian hankesivulta.

2 Kielet ja kieliryhmät Suomessa

2.1 Suomen- ja ruotsinkieliset

Vuoden 2020 lopussa Suomen väkiluku oli 5 533 793 henkilöä. Näistä 4 811 067 henkilöä oli suomenkielistä (86,9 prosenttia väestöstä) ja 287 871 ruotsinkielistä (5,2 prosenttia väestöstä). Muunkielisten määrä Suomessa oli vuonna 2020 7,8 prosenttia.¹⁷ Luvut perustuvat henkilöiden (tai lasten huoltajien) väestötietojärjestelmään ilmoittamaan äidinkielen, josta tulee henkilön rekisteröity äidinkieli. Väestötietojärjestelmään voidaan kuitenkin merkitä vain yksi äidinkieli, mikä jättää toiminnallisesti kaksi- tai monikieliset henkilöt tunnistamatta. Äidinkielen lisäksi ilmoitetaan asiointikieli, jos henkilön äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi.¹⁸

Taulukko 1. Suomen väestö kieliryhmittäin, v. 2017–2020¹⁹

	2017	2018	2019	2020
Koko maan väkiluku	5 513 130	5 517 919	5 525 292	5 533 793
suomenkieliset	4 848 761 (87,9%)	4 835 778 (87,6%)	4 822 690 (87,3%)	4 811 067 (86,9%)
ruotsinkieliset	289 052 (5,2%)	288 400 (5,2%)	287 954 (5,2%)	287 871 (5,2%)
saamenkieliset	1 992 (0,04%)	1 995 (0,04%)	2 004 (0,04%)	2 008 (0,04%)
vieraskieliset	373 325 (6,8%)	391 746 (7,1%)	412 644 (7,5%)	432 847 (7,8%)

17 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.

18 Digi- ja väestötietovirasto: *Lomakkeet ja ohjeet*, <https://dvv.fi/lomakkeet>.

19 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomea äidinkielenään puhuvat muodostavat Suomessa selkeän enemmistön ja suomenkielisiä asuu kaikkialla Suomessa. Vuodesta 2014 lähtien suomenkielinen väestö on vähentynyt. Vuosien 2019 ja 2020 välillä suomenkielisten osuus laski noin 11 600 henkilöllä, ja tällä hetkellä suomenkielisten osuus on 86,9 prosenttia väestöstä. Vuonna 2000 suomenkielisten osuus koko väestöstä oli 92,4 prosenttia.²⁰

Suomen ruotsinkieliset, eli suomenruotsalaiset, ovat ruotsia äidinkielenään puhuvia Suomen asukkaita. Suomessa puhuttu ruotsi (nk. suomenruotsi) ei ole itsenäinen kieli, vaan sitä pidetään ruotsin kielen alueellisena varianttina. Suurin osa Suomen ruotsinkielisistä asuu Uudellamaalla, Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa sekä Ahvenanmaalla. Suomen väestöstä oli vuoden 2020 lopussa ilmoitettu ruotsinkielisiksi 287 871 henkilöä, mikä vastaa 5,2 prosenttia kaikista Suomen asukkaista.

Suomessa ruotsia puhuvien määrä on laskenut 1950-luvulta lähtien lähtökohtaisesti koko ajan. Lasku kuitenkin hidastui 2000-luvun alussa, ja vuonna 2008 ruotsinkielisten osuus väestöstä alkoi kasvaa. Kasvu johtui kaksikielisten perheiden määrän kasvusta ja siitä, että he päättivät yhä useammin rekisteröidä lapsensa ruotsinkielisiksi. Tämä kehityssuunta kääntyi kuitenkin vuonna 2012 ja tämän jälkeen ruotsinkielisten osuus on taas ollut laskussa.²¹ Arvio on, että vuoteen 2040 mennessä ruotsinkielisen väestön määrän voidaan odottaa kasvavan muutamalla tuhannella henkilöllä koko maassa. Toisin kuin suomenkielisten ja muiden kuin suomen- ja ruotsinkielisten tilanne, muutos ei kuitenkaan olisi kovin merkittävä. Joillakin pienemmillä paikkakunnilla, joita ruotsinkielinen väestö on historiallisesti hallinnut, väestömäärä vähenee.²²

Vuonna 2020 Suomessa oli 310 kuntaa, joista 49 oli kaksi- tai ruotsinkielisiä. Valtioneuvosto on asetuksella määrittänyt kuntien kielellisen aseman ajanjaksolle 2013–2022.²³ Yksikielisesti ruotsinkielisiä kuntia on 16 ja ne kaikki sijaitsevat Ahvenanmaalla. Suomen 33:sta kaksikielisestä kunnasta 15:ssä on enemmistökielenä ruotsi ja 18:ssä suomi. Kunta on säädettävä kaksikieliseksi, jos vähintään 8 prosenttia asukkaista tai yhteensä 3 000 asukasta puhuu vähemmistökieltä äidinkielenään. Kaksikielisissä kunnissa asuu yhteensä noin 1,75 miljoonaa asukasta, eli noin joka kolmas suomalainen. Noin 140 000 ruotsinkielistä

20 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu], Liitetaulukko 2. Väestö kielen mukaan 1980–2020. Helsinki: Tilastokeskus.

21 Leidenius, K. (2019). *Finlandssvenskarna blir inte fler*. Kommuntoget 14.1.2019.

22 Saarela, J. (2020). *Den svenskspråkiga befolkningen i Finland 1990–2040*. Tankesmedjan Magma ja Svenska Finlands Folkting.

23 Valtioneuvoston asetus kuntien kielellisestä asemasta vuosina 2013–2022 (53/2012)

henkilöä asuu kunnassa, jossa enemmistön kieli on suomi ja noin 44 000 suomenkielistä henkilöä asuu kunnassa, jossa enemmistön kieli on ruotsi.²⁴

Tämän lisäksi Suomessa on 15 niin kutsuttua kielisaarta. Kielisaari on paikkakunta, joka on oikeudellisesti yksikielisesti suomenkielinen, mutta jossa asuu merkittävä ruotsinkielinen vähemmistö. Kielisaaren vähimmäisvaatimukseen sisältyy myös paikkakunnalla toimiva ruotsinkielinen koulu. Osalla kielisaarista on pitkä historia ja koulutusjärjestelmä varhaiskasvatuksesta lukioon. Toiset kielisaaret ovat nuorempia ja niissä on suppeampi koulutusverkosto, joka kattaa varhaiskasvatuksen ja alakouluasteen.

Vaikka sekä ruotsin- että suomenkieliset vähenevät, Suomen väestökasvu on ollut viime vuosina noin puolen prosentin suuruusluokkaa. 2000-luvulla ulkomaisen muuttovoiton osuus väestökasvusta on lisääntynyt, ja vuodesta 2007 lähtien nettomaahanmuutto on kasvattanut Suomen väkilukua enemmän kuin syntyneiden enemmisyys. Vieraskielisten määrä on kasvanut vuodesta 2000 alkaen 1,9 prosentista (vajaat 100 000 henkilöä) 7,8 prosenttiin (runsaat 430 000 henkilöä). Väestöennusteen mukaan Suomen väestökasvu tulee hidastumaan tulevaisuudessa, ja väestökasvu jatkuu vain nettomaahanmuuton ansiosta.²⁵

2.2 Ahvenanmaan erityisasema

Suomeen kuuluu itsehallinnollisena maakuntana Ahvenanmaa. Ahvenanmaa on itsehallinnollinen, demilitarisoitu ja ruotsinkielinen osa Suomea. Maakunnan itsehallinto ja itsehallintolain säännökset perustuvat Kansainliiton päätökseen 24.6.1921 ja Suomen ja Ruotsin välillä 27.6.2021 solmittuun Ahvenanmaan sopimukseen. Ahvenanmaan kielellinen asema perustuu näihin kansainvälisoikeudellisiin instrumentteihin. Ahvenanmaan sopimuksen 1 kohdan mukaan Suomen on varmistettava ”Ahvenanmaan saarten väestölle ruotsin kielen, kulttuurin ja paikallisten perinteiden säilyttäminen”. Ahvenanmaan kansainvälisoikeudellinen erityisasema on vahvistettu muun muassa EU:hun liittymisen yhteydessä Suomen liittymissopimuksessa olevan niin kutsutun Ahvenanmaa-pöytäkirjan johdanto-osassa (preamble).

Ahvenanmaan maakuntaa koskevista kielellisistä oikeuksista ja velvoitteista ei säädetä kielilaisissa, vaan kielisäännökset sisältyvät Ahvenanmaan itsehallintolakiin.²⁶ Ahvenanmaan itsehallintolaki on perustuslain luonteinen laki, jota voidaan muuttaa vain perustuslain

24 Kuntaliitto 2.11.2020. Kaksikieliset kunnat: <https://www.kuntaliitto.fi/kunnat-ja-kuntayhtymat/kaksikieliset-kunnat>

25 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.

26 Ahvenanmaan itsehallintolaki (1144/1991)

mukaisessa järjestyksessä Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumuksella. Itsehallintolaissa säädetään, että maakunta on yksikielisesti ruotsinkielinen ja että maakunnassa valtion-, maakunta- ja kunnallishallinnon virkakieli on ruotsi. Itsehallintolaki sisältää vaatimuksen, jonka mukaan maakunnan viranomaisten, mukaan lukien maakunnan kunnat, sekä maakunnassa toimivien valtion viranomaisten ja valtakunnan valtion viranomaisten välillä vaihdettavat kirjoitukset ja muut asiakirjat on laadittava ruotsin kielellä. Suomen kansalaisella on omassa asiassaan oikeus käyttää maakunnassa toimivassa tuomioistuimessa ja muussa valtion viranomaisessa suomen kieltä. Julkisista varoista ylläpidettävien ja tällaisista varoista avustusta saavien koulujen opetuskielenä on ruotsi, jollei maakuntalailla toisin säädetä.

Vaikka Ahvenanmaan yksikielisyyden oikeudellinen suoja on vahva, on tärkeää, että Suomen valtiovalta myös käytännössä pystyy täyttämään itsehallintolain vaatimukset ruotsinkielisyydestä maakunnan viranomaisten ja yksityishenkilöiden kanssa käytävässä vuoropuhelussa ja kanssakäymisessä. Itsehallintojärjestelmän systematiikka ja toimivuus rakentuvat lähtökohdalle siitä, että Suomi on kaksikielinen maa ja että suomalainen yhteiskunta toimii myös ruotsin kielellä. Koska valtakunnan viranomaisten on käytettävä ruotsia kirjeenvaihdossa ja muussa yhteydenpidossa Ahvenanmaan maakunnan viranomaisten kanssa, edellytyksenä on, että ministeriöiden ja valtion viranomaisten virkahenkilöiden on myös käytännössä hallittava ruotsia. Tämä on muiden syiden lisäksi syy ylläpitää ja kehittää julkisen hallinnon virkakunnan ruotsin kielen osaamista. Hallinnossa pitää olla riittävästi ruotsinkielentaitoisia virkahenkilöitä, jotta yhteydenpito Ahvenanmaan kanssa sujuu ongelmitta. Lisäksi on tärkeää, että valtakunnan viranomaisten luomat ja käyttämät digitaaliset järjestelmät ja palvelut ovat myös saatavilla ruotsin kielellä paitsi yksityisille myös viranomaisille, jotta Ahvenanmaalla toimivat valtion viranomaiset sekä eräissä tapauksissa maakunnan viranomaiset ja kunnat voisivat käyttää ja yhteen sovittaa niitä samoihin tarkoituksiin.

Ahvenanmaan osalta on olennaista, että kansalliskielistrategiassa turvataan mahdollisuus asua Ahvenanmaalla ja työskennellä sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa, sekä hyödyntää julkisia palveluja Ahvenanmaalla ilman suomen kielen taitoa. Suomen valtiolla on velvollisuus kyetä vastaamaan yksikielisen ruotsinkielisen väestön tarpeisiin niin Ahvenanmaan maakunnassa kuin muuallakin Suomessa samalla tavoin kuin yksikielisen suomenkielisen väestön, joka ei osaa ruotsia. Tämä on tärkeää oikeusvarmuuden kannalta.

Vaikka Ahvenanmaa on aidosti ruotsin kielellä toimiva yhteisö Suomessa, maakunta on kuten valtakunta myös monikielinen yhteiskunta. Vuonna 2020 Ahvenanmaan väestöstä 86,2 prosenttia oli ruotsinkielisiä (25 986 henkilöä), 4,7 prosenttia suomenkielisiä (1405 henkilöä) ja 9,1 prosenttia muunkielisiä (2738 henkilöä).²⁷

27 Ålands statistik- och utredningsbyrå, Befolkning efter språk 2000–2020.

Ahvenanmaan 100-vuotisen itsehallinnon voi nähdä erinomaisena kieliresurssina kaikille valtakunnassa eläville ja erityisesti valtakunnan julkiselle hallinnolle ja sen virkakunnalle. Yhteistyötä Ahvenanmaan ja valtakunnan hallintojen välillä tulisi kehittää myös tässä suhteessa.

2.3 Saamen kielet

Kansalliskielten suomen ja ruotsin lisäksi perustuslaissa mainitaan alkuperäiskansan saamelaisien kieli, jolla Suomessa tarkoitetaan pohjoissaamea, inarinsaamea ja koltansaamea, sekä romani ja viittomakieli.

Perustuslain mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään ennen kaikkea saamen kielilaissa, joka sisältää säännökset saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä viranomaisten velvollisuudesta toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia.²⁸ Saamelaisilla on kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto ja saamelaisten kielelliset oikeudet ovat laajemmat kotiseutualueella. Saamelaisella on aina oikeus käyttää kotiseutualueella saamen kielilaissa tarkoitettussa viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Äidinkielenään saamea puhuvalla lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta saamen kielellä koko maassa. Saamelaisten kotiseutualueella asuvilla saamen kieltä osaavilla on oikeus saamenkieliseen perusopetukseen ja kaikilla saamelaisilla on oikeus oman äidinkielenensä opetukseen kotiseutualueella. Saamen kieltä voidaan opettaa äidinkielenä myös kotiseutualueen ulkopuolella sekä perusopetuksessa että lukiokoulutuksessa. Suomessa on noin 10 000 saamelaista, joista 60 prosenttia asuu kotiseutualueen ulkopuolella. Saamenkielisten määrän arviointi on hankalaa, koska moni ei ole merkinnyt saamen kieltä äidinkielekseen väestötietojärjestelmään.

2.4 Muut kielet ja kieliryhmät

Suomi on aina ollut monikielinen maa. Monikielisyys ei ole suomalainen erityispiirre, mutta kielellisten oikeuksien korkeatasoinen turvaaminen jo kansakunnan syntymisen yhteydessä on ominaista juuri Suomelle. Suomen laki ei sisällä määritelmää vähemmistökielistä.

28 Saamen kielilaki (1086/2003)

Viittomakielisten kielelliset oikeudet on turvattu perustuslaissa. Vuonna 2015 voimaan tullut viittomakielilaki velvoittaa viranomaisia edistämään viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa omalla kielellään.²⁹ Viittomakielilailla pyritään myös lisäämään viranomaisten tietoisuutta viittomakielistä sekä viittomakieltä käyttävistä kieli- ja kulttuuriryhmänä. Perinteiset viittomakielet Suomessa ovat suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Äidinkielenään suomalaista viittomakieltä käyttäviä on Kuurojen liiton mukaan noin 5500 henkilöä, joista noin 3000 on kuuroja. Suomenruotsalaista viittomakieltä käyttää noin 100 kuuroa, jotka asuvat pääasiassa Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla.³⁰

Muita Suomessa jo kauan käytettyjä kotoperäisiä kieliä ovat romani, tataari, jiddiș ja karjalan kieli. Perustuslain mukaan romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Vaikka Suomessa on jo vuosisatoja puhuttu kansalliskielten lisäksi muita kieliä, Suomen kielimaisema on kokenut isoja muutoksia viimeisten vuosikymmenien aikana. Kansainvälistymisen ja globaalien muuttoliikkeen myötä ulkomaalaistaustaisten ja muita kieliä puhuvien ihmisten määrä kasvaa Suomessa. Ulkomaalaistaustaisten määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti kahden viime vuosikymmenen aikana. Vuoden 2020 lopussa Suomessa asui vakituisesti 432 847 äidinkieltään vieraskielistä henkilöä. Vieraskielisten osuus koko väestöstä on siis noin kahdeksan prosenttia. Vieraskielisiksi luetaan henkilöt, joiden kieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Venäjä on selvästi yleisin Suomessa puhuttu vieras kieli. Sitä puhui vuonna 2020 äidinkielenään noin 84 000 henkilöä. Seuraavaksi yleisin kieli on viro, jota puhui lähes 50 000 henkilöä. Seuraavaksi suurimmat kieliryhmät ovat arabia, englanti ja somali.³¹

Perustuslain mukainen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuria kuuluu kaikille kieliryhmille. Oikeudesta käyttää viranomaisissa muita kieliä kuin suomea, ruotsia tai saamea säädetään esimerkiksi hallintolaissa sekä oikeudenkäyntiä ja sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevissa laeissa. Pääperiaatteena on kuitenkin, että viranomaisella ei ole velvollisuutta käyttää muita kieliä, vaan se voi turvautua tulkkaukseen tai kääntämiseen kielelle, jota asiakas ymmärtää.

29 Viittomakielilaki (359/2015)

30 Kuurojen liitto: Viittomakieliset: <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>

31 Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu] 2020. Helsinki: Tilastokeskus.

2.5 Selkokieli

Selkokieli on suomen tai ruotsin kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokeskuksen arvion mukaan noin 650 000–750 000 henkilöä, eli yli kymmenen prosenttia väestöstä tarvitsee selkokieltä.³² Selkokielen tarve on kasvanut viime vuosina. Tämä johtuu muun muassa vanhusväestön, maahanmuuttajien sekä heikkojen lukijoiden määrän lisääntymisestä yhteiskunnassa.

Selkokielestä ei säädetä Suomen lainsäädännössä. Koska selkokieli ei ole kieli, vaan suomen tai ruotsin kielen versio, kielilainsäädäntö ei koske selkokieltä. Selkokieli ei myöskään tarkoita samaa kuin selkeä kieli, jolla viitataan selvään ja ymmärrettävään kieleen, ja josta on säädetty lailla. Hallintolain 9 §:n mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.³³ Tämä tarkoittaa, että viranomaisten on ilmaistava itsensä siten, että hallinnon asiakkaan voidaan olettaa ymmärtävän yksiselitteisesti asian sisällön, ja saavan asiasta asian laatuun nähden riittävät tiedot.

Joulukuussa 2020 hyväksytyn avoimen hallinnon strategian 2030 yksi neljästä painopisteestä on, että avoin hallinto edistää kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi.³⁴ Strategian tavoitteena on suunnitelmallinen ja ennakoiva selkokielen osaamisen ja määrän lisääminen julkisen sektorin organisaatioissa. Avoimen hallinnon nykyisessä toimintaohjelmassa on tavoitteeksi kirjattu selkokielen osaamisen tason nostaminen hallinnossa.³⁵ Toimintaohjelmassa todetaan muun muassa, että selkeän kielen taidon lisäksi on tärkeää, että hallinnossa on myös nykyistä laajemmin tietoa ja osaamista selkokielestä.

32 Juusola, M. (2019). *Selkokielen tarvearvio 2019*. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry.

33 Hallintolaki (434/2003)

34 Valtiovarainministeriön julkaisema avoimen hallinnon strategia: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2020/12/VM_Avoimen_Hallinnon_Strategia2030.pdf

35 Avoimen hallinnon toimintaohjelma 2019-2023: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2019/09/Avoim-hallinto_IV_toimintaohjelma_LOPULLINEN_240919.pdf

3 Kansalliskielten nykytila ja haasteet

3.1 Suomen ja ruotsin kielen haasteet

Kuten jo aiemmin on mainittu, vuoden 2012 kansalliskielistrategian sisältämä tilannekuva suomen ja ruotsin kielten osalta on monin paikoin edelleen ajankohtainen. On kuitenkin tärkeää, että uudessa kansalliskielistrategiassa huomioidaan viime vuosina tapahtuneet muutokset Suomen kieliolosuhteissa ja muutosten vaikutus kansalliskielten asemaan.

Suomen ja ruotsin kieltä koskevaan kielilainsäädäntöön ei ole tehty merkittäviä muutoksia sitten vuoden 2012 kansalliskielistrategian. Voimassa oleva, suomea ja ruotsia koskeva kielilainsäädäntö on pääosin hyvä ja ajanmukainen. Lainsäädäntö sisältää muodolliset säännökset sekä suomen- että ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien turvaamisesta. Haasteena ovat puutteet, jotka ilmenevät kielilainsäädännön noudattamisessa ja soveltamisessa käytännön tilanteissa. Puutteet kielellisten oikeuksien käytännön toteutumisessa on nostettu esiin hallituksen eduskunnalle antamissa kertomuksissa kielilainsäädännön soveltamisesta sekä Suomen antamissa raporteissa kielellisiä oikeuksia seuraaville kansainvälisille toimielimille.

Kielilainsäädännön puutteellinen soveltaminen vaikuttaa eri tavoin suomen- ja ruotsinkielisiin. Suomenkieliset voivat pääsääntöisesti luottaa kielellisten oikeuksiensa toteutumiseen ja siihen, että he saavat kielilainsäädännön edellyttämää palvelua viranomaisilta omalla kielellään. Ruotsinkieliset eivät sitä vastoin yhtä suuressa määrin voi luottaa kielellisten oikeuksiensa toteutumiseen eikä heillä myöskään yhtä usein ole mahdollisuutta käyttää omaa kieltään yhteyksissään viranomaisiin.³⁶

Hallitusohjelmassa mainitussa Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunnan kannanotossa lautakunta nosti erityisesti esiin seuraavat kansalliskieliä koskevat huolenaiheet: kansalliskielten käyttöalan kaventuminen, yhteiskunnan toimintaa vaikeuttava yleiskielen hallinnan heikkeneminen, suomalaisen kieliyhteisön jäseneksi pääsyn kynnys ja vähemmistökielten ja maahan tulleiden oman äidinkielen opetus.³⁷ Kansalliskielistrategian valmistelussa ja sidosryhmien kuulemisessa tuotiin vahvasti esiin huoli kansalliskielten

³⁶ Tämä käy muun muassa ilmi uusimasta kielibarometritutkimuksesta. Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

³⁷ Suomen kielen lautakunnan kannanotto 26.10.2018.

käyttöalan kaventumisesta. Kannanotoissa erityisesti koulutuksen, tutkimuksen ja elinkeinoelämän kielenä molempien kansalliskielten asema herätti huolta englannin kielen vahvistuneen aseman johdosta.

Suomen kieli voi monesta näkökulmasta arvioituna edelleen erittäin hyvin. Suomi on yhteiskuntamme valtakieli, jota käytetään yhteiskunnan kaikilla aloilla. Suomi on pääkieli kouluissa ja yliopistossa, suomeksi julkaistaan kattava määrä kauno- ja tietokirjallisuutta ja suurin osa maamme viestintäkanavista toimii suomen kiellä. Vaikka tilanne päällisin puolin vaikuttaisi pysyneen ennallaan, suomen kielen käyttöala on viime vuosina kaventunut monilla aloilla, erityisesti tieteessä ja elinkeinoelämässä. Suomenkielisen asiakaspalvelun saaminen suomalaisissa yrityksissä ei ole enää itsestään selvää. Suomen kielen käyttöalan kaventuminen johtuu ennen kaikkia kansainvälistymisestä, jonka myötä monissa yhteyksissä siirrytään käyttämään yhä enemmän englannin kieltä.

Suomen kielen lautakunnan kannanotossa todetaan muun muassa, että viime vuosikymmenet vallinnut näkemys, jonka mukaan vieraat kielet eivät yleisesti ottaen ole uhka suomen kielelle on muuttumassa. Kannanotossa todetaan, että suomen kielen käyttöalan yhä nopeampi kaventuminen uhkaa mitätöidä vuosisatojen saatteessa tehdyn työn, jolla on luotu suomen kielelle asema yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettynä ja toimivana kielenä. Myös monet muut asiantuntijat ovat viime aikoina ilmaisseet huolensa suomen kielen asemasta, ja suomen kielen elinvoimaisuudesta on puhuttu paljon julkisuudessa.

Jotta suomen kieli tulevaisuudessakin palvelisi kaikkia elämänaloja, näihin muutoksiin on kiinnitettävä huomiota ja suomen kieltä on tuettava. Suomen kielen ei voida katsoa olevan uhanalainen, mutta sen asemaa yhteiskunnassa uhkaa kuitenkin tietty heikkeneminen. Suomen kieli on virallinen kieli ainoastaan Suomessa, ja tämä luo valtiovallalle erityisen vastuun kantaa huolta maamme enemmistökielen kehityksestä ja tulevaisuudesta.

Ruotsin kielen osalta haasteet ovat paljolti samanlaiset kuin vuoden 2012 kansalliskielistrategian aikaan. Ruotsin kielen asema Suomessa on monin paikoin käytännössä uhattuna. Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunnan kannanotossa todetaan, että ruotsin kielen asema suomalaisessa yhteiskunnassa on jo ennestään rajallinen ja kapenee jatkuvasti.³⁸ Haasteet ruotsin kielen osalta Suomessa koskevat ennen kaikkea ruotsin kielen elinvoimaisuutta, yhteiskunnallista asemaa ja ruotsia äidinkielenään Suomessa puhuvien kielellisiä oikeuksia. Ruotsin kieli on virallinen kieli myös Ruotsissa ja tämän vuoksi ruotsin kielen kehittymisestä ja ylläpitämisestä kantaa vastuun myös toinen valtio.

38 Suomen kielen lautakunnan kannanotto 26.10.2018.

Suomessa ruotsin kieltä käyttävien pääasialliset haasteet ovat, että kielelliset oikeudet toteutuvat vaihtelevasti eri alueilla ja ympäristöt, joissa ruotsin kielen käyttö on luonnollista vähenevät. Tämä asettaa ruotsinkieliset epätasa-arvoiseen asemaan sekä toisiinsa nähden, että suhteessa suomenkielisiin.

Ruotsinkielisten haasteet liittyvät usein palveluiden saatavuuteen omalla kielellä. Ruotsinkieliset ovat usein vähemmistökieliryhmä tietyn viranomaisen virka-alueella, mikä asettaa heidän epäsuotuisampaan asemaan kielellisten oikeuksien toteutumisen ja palveluiden kielellisen saatavuuden kannalta. Olennainen tekijä kielellisten oikeuksien käytännön toteutumisissa on kielivähemmistön suhteellinen osuus väestöstä alueella. Tiedetään, että kun alueiden koko kasvaa ja kielivähemmistön suhteellinen osuus väestöstä pienenee, tämä johtaa kielellisten oikeuksien käytännön heikentymiseen, jos kielellisten oikeuksien toteutumista ei erityisesti varmisteta. Kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä alueilla, joilla kielivähemmistön suhteellinen osuus on pieni, vaatii erityistä suunnittelua ja vähemmistökieliryhmän tarpeiden huomioimista aikaisessa vaiheessa. Kielellisten oikeuksien toteutuminen samanlaisten perusteiden mukaan voi edellyttää erillisratkaisuja tai lisätoimia, jos kielelliset oikeudet eivät muuten toteudu. Myös ohjauksella ja valvonnalla on kielellisten oikeuksien turvaamisessa keskeinen asema.

Suuren haasteen muodostaa myös se tosiseikka, että ruotsin kielestä on tulossa katoava kieli hallinnossa. Valtion virkahenkilöistä 95,2 prosentilla (68 648) äidinkieli oli suomi ja 3,8 prosentilla (2 758) ruotsi vuonna 2017.³⁹ Ruotsinkielisten osuus koko väestöstä oli vastaavana ajankohtana 5,3 prosenttia. Ruotsin kielen heikentymiseen hallinnossa ovat myös vaikuttaneet hallintouudistukset, joiden kautta kaikkien valtion viranomaisten enemmistökielenä on suomi. Vähentynyt ruotsin kielen käyttö ja heikentynyt ruotsin kielen taito hallinnossa vaikuttaa suoraan siihen, millaista kielellistä palvelua viranomaisten on mahdollista antaa ruotsinkielisille.

Ruotsin kieltä ja Suomen kaksikielisyyttä kohtaan esiintyy edelleen kielteisiä asenteita ja ennakkoluuloja, jotka vaikuttavat kieli-ilmapiiiriin ja suhtautumiseen toiseen kieliryhmään. Kunnassa paikallisena kielivähemmistönä elävät ruotsinkieliset ovat ryhmä, joka ovat viime vuosina kokeneet kieli-ilmapiiirin huonontuneen eniten. Ruotsinkieliset kokevat myös edelleen suomenkielisiä useammin kieleen perustuvaa häirintää ja ennakkoluuloja.⁴⁰

Valtiovallan on huolehdittava Suomessa vähemmän käytetyn kielen, eli ruotsin kielen elinvoimaisuuden säilyttämisestä Suomessa sekä ruotsia puhuvien kielellisistä oikeuksista.

³⁹ Tiedot saatu sähköpostilla valtiovarainministeriöltä 22.4.2021.

⁴⁰ Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

3.2 Palveluiden saatavuus molemmilla kansalliskielillä

Tiedetään, että yksityishenkilöt luopuvat kielellisistä oikeuksistaan, jos he kokevat, että viranomaisen ei osoita haluavansa palvella heitä heidän omalla kielellään. Tällainen kielellisistä oikeuksista luopuminen on ongelmallista, sillä se voi johtaa siihen, että asiointi viranomaisissa vaikeutuu ja että henkilö riittämättömän kielitaidon johdosta saa väärää tietoa viranomaiselta tai että viranomaisen päätös perustuu väriin tosiseikkoihin.⁴¹

Viranomaisten tulee toteuttaa yksilön kielelliset oikeudet ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota. Toisin sanoen, kaksikielisen viranomaisen tulee oma-aloitteisesti osoittaa toiminnallaan, että se palvelee yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Viranomaisen omatoiminen kielellisten oikeuksien toteuttaminen vastaa myös hyvän hallinnon vaatimusta.

Viranomaisen on palveltava henkilöä tämän oman kielivalinnan mukaan, eikä se saa pyytää henkilöä vaihtamaan kieltä. Palvelu omalla kielellä tarkoittaa sitä, että palveleva viranomaisen käyttää henkilön kieltä, suomea tai ruotsia, ja että molemmat kielet ovat näkyvillä viranomaisen toiminnassa. Suomen- ja ruotsinkielisiä on myös kohdeltava yhdenvertaisesti, kun heille tarjotaan palveluita. Tämä ei aina edellytä palveluiden järjestämistä samalla tavalla, vaan sitä, että suomen- ja ruotsinkieliset ovat tosiasiallisesti yhdenvertaisessa asemassa.⁴²

Suomenkieliset pitävät pääasiassa yhä suomen kielen käyttämistä eri tilanteissa ja palveluissa itsestäänselvyytenä. Suomenkieliset ovat myös huomattavasti tyytyväisempiä valtion palveluiden toimivuuteen kielen kannalta kuin ruotsinkieliset.⁴³ Noin kolmannes kaksikielisten kuntien suomenkielisestä vähemmistöstä kokee mahdollisuutensa saada palvelua suomeksi selvästi parantuneen viime aikoina.⁴⁴

41 Kielilain 2 §:n perustelut, HE 92/2002 vp, Hallituksen esitys uudeksi kielilainiksi ja siihen liitetyksi lainsäädännöksi.

42 Perustuslain 17 §:ä edellyttää paitsi kielten muodollisesti yhdenvertaista kohtelua myös suomen- ja ruotsinkielisen väestön tosiasiallisen tasa-arvon turvaamista muun muassa yhteiskunnallisten palvelujen järjestämisessä. HE 309/1993 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. Tämä voi käytännössä vaatia erityisratkaisuja kielellisistä syistä.

43 Hallituksen vuoden 2017 kielikertomusta varten pyrittiin eri tavoin selvittämään sitä, miten suomenkieliset kokevat kieliympäristön muutokset julkisissa palveluissa. Taustatietona käytettiin kielibarometritutkimuksia ja oikeusministeriö teki myös avoimen kyselyn otakantaa.fi-palvelussa, jossa kysyttiin muun muassa kieli-ilmapiiiristä ja oman kielen käyttömahdollisuuksista. Valtioneuvoston kanslia (2017). *Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017*. Hallituksen julkaisusarja 8/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

44 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

Ruotsinkieliset valtion palvelut toimivat paremmin niissä kaksikielisissä kunnissa, joissa enemmistökielenä on ruotsi. Ruotsinkieliset ilmoittavat olevansa tyytymättömämpiä julkishallinnon, kuten hätäkeskuksen, poliisin, postin ja VR:n ruotsinkieliseen palveluun. Valtion sähköiset palvelut ja kirjastopalvelut näyttävät sen sijaan toimivan hyvin molemmilla kielillä. Ruotsinkielistä palvelua on käytännössä haastavampaa saada, jos asuu kunnassa, jossa ruotsi on vähemmistökieli. Lähes neljännes kaksikielisten kuntien ruotsinkielisestä vähemmistöstä kokee, että heidän mahdollisuutensa saada palvelua ruotsiksi on heikentynyt. Joillakin alueilla ruotsinkieliset kunnalliset palvelut toimivat oikein hyvin, esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä vanhustenhuollossa. Sen sijaan hammashuollossa, päivystyksessä ja sairaaloissa on tapahtunut heikkenemistä palveluiden kielellisten saatavuuden suhteen.⁴⁵

Kansalliskielistrategian valmistelussa nousi vahvana teemana esiin palveluiden saatavuus omalla kielellä. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuus omalla kielellä koettiin tärkeäksi, mutta myös muu asiointi viranomaisen kanssa tulee olla mahdollista omalla kielellä. Oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin omalla kielellä hallitsee myös muiden kielellisiin oikeuksiin keskittyvien kyselyiden vastauksia.⁴⁶ Terveyden- ja sairaanhoidon potilaina tai sosiaalihuollon asiakkaina ihmiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, jolloin korostuu tarve saada selkeää tietoa omalla kielellä. Näissä tilanteissa on tärkeää ymmärtää ja tulla ymmärretyksi ja henkilökunnan puutteellinen kielitaito lisää epävarmuutta ja turvattomuuden tunnetta.⁴⁷ Kaksikielisissä kunnissa suomenkielinen vähemmistö on yleensä ottaen ruotsinkielistä vähemmistöä tyytyväisempi kunnan sosiaali- ja terveydenhuolto- palveluihin kielen kannalta. Tyytyväisimpiä palveluihin ovat paikallisessa enemmistö- asemassa olevat ruotsinkieliset ja voidaan todeta, että kaksikielisten, enemmistökieleltään ruotsinkielisten kuntien sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut toimivat erittäin hyvin ruotsiksi.⁴⁸

Tiedolla johtaminen on oleellista sekä suomen- että ruotsinkielisten palvelun järjestämisessä. Jotta palvelut toimivat molemmilla kansalliskielillä, tiedolla johtamisen tulisi olla

45 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

46 Mm. Lindell, M. (2016). *Kielibarometri 2004–2016*. Tutkimusraportti. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 52/2016. Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö. Herberts K. & Suominen, A. (2019). *Suomen kieli-ilmapiiristä: Väärään suuntaan liukuportaissa*. Helsinki: Ajatushautomo Agenda.

47 Herberts K. & Suominen, A. (2019). *Suomen kieli-ilmapiiristä: Väärään suuntaan liukuportaissa*. Helsinki: Ajatushautomo Agenda.

48 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

lähtökohta myös ruotsinkielisten palvelujen suunnittelussa. Erityisen tärkeää on ottaa tämä ohjaus käyttöön ruotsin kielellä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Jotta palvelut olisivat tasavertaisia, tämä edellyttää usein erillistä ruotsinkielistä palvelupolkua. Ilman tietoa, tilastoja ja dataa kieliryhmistä palveluita ei voi mitoittaa ja suunnitella oikein.⁴⁹

3.3 Kansalliskielet koulutuksessa – varhaiskasvatuksesta korkeakouluun

Suomen koulutuspolitiikan yhtenä tavoitteena on mahdollistaa lasten, nuorten ja aikuisten monipuoliset kielivalinnat ja molempien kansalliskielten hyvä osaaminen. Tavoitteena on myös tukea elävää kaksikielisyyttä ja myönteistä kieli-ilmapiiiriä Suomessa. Vuonna 2021 valmistunut koulutuspoliittinen selonteko sisältää useita mainintoja kieliin ja kielen osaamiseen ja merkitykseen liittyen ja sen tavoitteena on edistää kansalliskieliä, tukea työperäistä maahanmuuttoa, vahvistaa suomi ja ruotsi toisena kielenä osaamista sekä kielitietoisuutta.⁵⁰

Uuden kansalliskielistrategian valmistelussa nousi vahvasti esiin koulutuksen keskeinen merkitys kansalliskielten asemaan kaikilla koulutusasteilla. Kansainvälisessä maailmassa, suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvitaan monipuolista kielitaitoa ja kielen osaamista. Elinvoimainen kaksikielisyys ja rinnakkaiskielisyys edellyttävät kansalliskielten hyvää osaamista, tavoitteellista opetusta ja mielekästä oppimista.

Kansallisena tavoitteena on pitkään ollut, että lasten ja nuorten kielivalinnat ovat monipuolisia ja kielen opiskelu aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kielten opetuksen kehittämisessä ja kielikoulutuspolitiikassa on tärkeää tarkastella kielenoppimisen koko kaarta yli koulutusasteiden varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Myös opettajien osaaminen ja tuki ja opettajakoulutuksen kehittämistarpeet tulee huomioida.

Kieltenopetuksen lähtökohta on kielen monipuolinen käyttö eri tilanteissa. Toiminnallinen kaksikielisyys ja monikielisyys kehittyvät parhaiten luonnollisissa ja autenttisissa oppimis- ja kielenkäyttöympäristöissä. Erot osaamisessa ja asenteissa kehittyvät usein jo ennen kouluikää. Tämän vuoksi kielikylpytoiminta on oiva keino vahvistaa toisen kotimaisen kielen osaamista ja tukea erityisesti A- ja B-kielen opetusta. Varhaiskasvatuksen ja

49 VPS-työryhmä (2021). *Kaksikielisten hyvinvointialueiden valmistelun tukiaineisto*. Helsinki: Svenska Finlands folkting ja Suomen Kuntaliiton ruotsinkielisten asioiden yksikkö.

50 Valtioneuvosto (2021). *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Helsinki: Valtioneuvosto.

perusopetuksen tavoitteilla, sisällöillä ja käytetyillä opetusmenetelmillä on suuri merkitys molempien kansalliskielten hyvän perustan rakentumiselle ja kielitaidon kehittymiselle. Toinen esiin noussut kysymys on lisääntyvä tarve kouluttaa suomi tai ruotsi toisena kielenä (S2-opetus) opettajia, jonka huomioonottamista opettajankoulutuksessa on tarpeen edistää. Erityisesti ruotsinkielistä S2-koulutusta tulee kehittää, koska tällä hetkellä ei ole olemassa koulutusta ruotsi toisena kielenä opettajille.

Kieltenopetuksen tilannetta Suomessa on selvitetty laajasti muun muassa Riitta Pyykön raportissa 2017.⁵¹ Selvitys kattoi koko koulutusjärjestelmän ja siihen sisältyy joukko toimenpide-ehdotuksia, joiden pohjalta suomalaisten kielitaitoa voidaan kehittää vastaamaan tulevaisuuden tarpeita. Useissa eri yhteyksissä on kannettu huolta siitä, että Suomen kielivaranto ja kielten osaaminen, myös kansalliskielten suomen ja ruotsin osaaminen, kaventuvat ja kouluissa opiskellaan yhä harvempia kieliä. Samaan aikaan englannin kielen rooli ja asema on vahvistunut kaikilla koulutusasteilla ja kansainvälinen yhteistyö asettaa uusia vaatimuksia kielitaidolle. Toisaalta kielten opetuksessa moni asia on viime vuosina edistynyt ja kehittynyt myönteiseen suuntaan. Kielitietoisuus on saatu mukaan kaikkien koulutusasteiden opetussuunnitelmien perusteisiin ja myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa kielitietoisuus huomioidaan entistä paremmin.

Useita kielten opetuksen kehittämis- ja uudistushankkeita on käynnistetty vuoden 2012 kansalliskielistrategian jälkeen. Kieltenopetus on alkanut ensimmäiseltä luokalta syksystä 2020 alkaen.⁵² Suomenkielisille oppilaille ruotsin kieli on ollut yksi valittavissa oleva kieli. Haasteeksi on osoittautunut, että käytännössä laajempi kielivalikoima toteutuu vain harvoissa kunnissa. Huoltajat valitsevat edelleen usein englannin ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi, vaikka A1-kielivalinnaksi suositeltaisiin pääsääntöisesti muuta kuin englantia. Ruotsinkieliset oppilaat valitsevat edelleen useimmin suomen A1-kieleksi.

Toinen keskeinen muutos tähänastiseen perusopetuksen tuntijakoon oli B-kielen aloitusajankohdan siirtäminen 6. luokalle nykyisen 7. luokan sijaan. Suomenkielisissä kouluissa tämä tarkoitti käytännössä ruotsin kielen oppimisen aloitusajankohdan varhentamista.

51 Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti helmikuussa 2017 professori Riitta Pyykön laatimaan selvityksen Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta sekä kehittämistarpeista. Jyväskylän yliopiston Kielikoulutuspolitiikan verkosto julkaisi helmikuussa 2021 *Kielivaranto. Nyt!* -selvityksen, jossa on tarkasteltu kielikoulutuksen ja kielikoulutuspolitiikan kehityskulkuja. Kielivaranto. Nyt! –selvityksessä käydään läpi professori Riitta Pyykön laatiman selvityksen suositusten toteutumista. Pyykkö, R. (2017). *Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:51. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E. & Karppinen, S. (2021). *Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

52 Varhennettu kieltenopetus oli yksi pääministeri Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeista.

Tämä varhennus tuli voimaan vuonna 2016, mutta tuntijakoon ei vuonna 2012 lisätty tunteja, mikä on johtanut ruotsin opetuksen viikkotuntimäärän vähenemiseen, koska opetus-tunnit jaetaan neljälle vuosiluokalle.⁵³

Toisen kotimaisen kielen kokeen sisällyttäminen ylioppilastutkintoon on ollut vapaaehtoista vuodesta 2007 lähtien. Vuoden 2012 kansalliskielistrategiassa on kuvailtu tilannetta muutoksen jälkeen, ja todettu, että ruotsin kielen valitsee ylioppilaskirjoituksissa vuosittain yhä vähenevä määrä suomenkielisiä oppilaita. Suuntaus on ollut laskeva myös tämän jälkeen, mutta viimeisen parin vuoden aikana on ollut hienoista nousua keskipitkän ruotsin kirjoittajien määrässä. Kielten opiskeluun lukiossa liittyy myös paljon keskustelua herättänyt vuonna 2020 voimaan astunut korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistus, jossa noin puolet opiskelijoista valitaan korkeakouluihin suoraan ylioppilastodistuksen perusteella. Opiskelijavalinnoissa pitkistä matematiikasta saa kaikissa jatko-opintopaikoissa enemmän pisteitä kuin mistään muusta aineesta. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa myös esimerkiksi kieliä tai yhteiskuntatieteitä opiskelemaan haluavan oppilaan kannattaa kirjoittaa pitkä matematiikka todistusvalinnan pisteytyksen vuoksi. Monet opetusalan ammattilaiset ovat tuoneet esiin uudistuksen vaikutukset lukion yleissivistävyyteen ja huolen kielten opiskelun kaventumisesta. Mikäli Suomen kielivarannosta ja molempien kansalliskielten taidosta halutaan pitää huolta, korkeakoulujen opiskelijavalintoja kehitettäessä tulee huomioida myös kielet.

Pääministeri Marinin hallitusohjelman kirjausten mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö asetti selvityshenkilön selvittämään ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen nykytilaa ja kehittämistarpeita.⁵⁴ Selvityksessä käy ilmi, että ruotsinkielisen kielivähemmistön kielitaitovaatimukset ovat opiskelussa, työssä ja arjessa vaativammat kuin suomenkielisellä väestöllä. Suomen kielen tuntijako ja opetuksen rakenne⁵⁵ eivät näytä ottavan riittävästi huomioon ruotsinkielisten oppilaiden kielellisiä lähtökohtia ja kielen oppimisen tarpeita. Käytännössä ruotsinkielisillä ei ole esimerkiksi mahdollisuuksia valita kuin yksi vieras pitkä kieli, koska suomen kieli valitaan usein ensimmäiseksi pitkäksi kieleksi. Tätä asiaa on hyvä tarkastella. Myös ruotsinkielisessä ammatillisessa koulutuksessa hankittavaan ja saatavaan kielitaitoon tulee kiinnittää entistä vahvemmin huomiota.

53 Perusopetuksen toteutusta ohjaavat valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettuna opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta, valtakunnallinen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (POPS) vuodelta 2014 sekä paikalliset opetussuunnitelmat, jotka otettiin käyttöön 2016.

54 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

55 Määritelty perusopetusasetuksessa (852/1998)

Korkeakouluissa tulee tarjota laadukasta ja monipuolista koulutusta ja mahdollisuuksia tutkimuksen tekemiseen molemmilla kansalliskielillä. Korkeakoulutuksessa opiskelijoiden kielellisten oikeuksien toteutumiseen liittyy käytännön ongelmia esimerkiksi mahdollisuudessa suorittaa tenttejä ja laatia opinnäytetöitä omalla äidinkielellä. Korkeakoulutuksella ja toisen asteen koulutuksella tulee myös varmistaa, että molempia kansalliskieliä taitavia asiantuntijoita ja ammattilaisia on riittävästi saatavilla yhteiskunnan keskeisimmissä tehtävissä. Korkeakoulujen välistä pohjoismaista yhteistyötä on myös tarpeen vahvistaa.⁵⁶

Jyväskylän yliopisto laati 2016 korkeakoulujen kielistrategioista sekä kansainvälisille opiskelijoille suunnatusta suomen ja ruotsin kielten kurssitarjonnasta selvityksen.⁵⁷ Tällainen selvitys tulisi uusien ajankohtaisen tilannekuvan saamiseksi. Olisi myös tarpeen selvittää maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden suomen ja ruotsin kielen taidon taso, kun he ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon Suomessa.

Tulevaisuudessa on tärkeää varmistaa kielipolun jatkumo molemmilla kansalliskielillä varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Kielen oppimisen tavat kehittyvät ja muuttuvat ja on tärkeää, että opetus ja kielikoulutus perustuvat uusimpaan tutkimukseen. Monikielisyys ja rinnakkaiskielisyys ovat hyvä lähtökohta myös kansalliskielten kehittämiseksi ja todellisuutta nykypäivän yhteiskunnassa. Tämä tulisi huomioida kielipolitiikan linjauksia laadittaessa.

3.4 Digitalisaatio ja kielelliset oikeudet

Digitalisaatio on yhä suuremmassa roolissa niin julkisten kuin yksityistenkin tahojen tarjoamissa palveluissa. Suomi on maailman kärkimaita julkisissa sähköisissä palveluissa ja suomalaisilla on myös tutkitusti EU-maiden paras digiosaaminen.

Käynnissä oleva ja väistämätön siirtyminen digitalisoituneeseen ja automatisoituneeseen yhteiskuntaan edellyttää, että kielellisiin oikeuksiin kiinnitetään erityistä huomiota. Digitalisaatio voi mahdollistaa kielellisesti laajempaa ja parempaa viranomaispalvelua, sekä palveluiden kielellistä saavutettavuutta. Digipedagogiikalla ja kieliteknologialla on myös suuria mahdollisuuksia kielten opetuksen monipuolistamisessa ja kielten oppimisen motivaation tukemisessa.

⁵⁶ Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

⁵⁷ Saarinen, T., Vaarala, H., Haapakangas, E. & Kyckling, E. (2016). *Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille korkeakouluopiskelijoille*. Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Osana siirtymistä kohti yhä digitalisempaa yhteiskuntaa valtionhallinnon vastuulla on varmistaa, että julkiset digipalvelut toimivat molemmilla kansalliskielillä. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma sisältää kirjauksen, jonka mukaan kielellisten oikeuksien toteutuminen on varmistettava suurissa digitalisointihankkeissa.⁵⁸ Samalla kun digitalisaatio tuo mukanaan mahdollisuuksia tarjota parempaa kielellistä palvelua, on hyvä muistaa, että myös tulevaisuudessa tulee olemaan henkilöitä, joilla ei ole digitaalista osaamista tai joilla ei muutoin ole mahdollisuutta käyttää digitaalisia palveluja. Kansalliskielistrategian valmistelussa tuotiin vahvasti esiin digitalisaation merkitys kielellisten palveluiden saatavuuden parantamisessa. Vaikka digitalisaatio nähtiin laajasti keinona tukea palveluiden kielellistä saatavuutta, monet valmisteluun osallistuvista ilmaisivat myös huolensa siitä, että digitaalisilla palveluilla pyritään liikaa korvaamaan henkilökohtaista kontaktia.

Tutkimustulosten mukaan suomenkieliset ovat ruotsinkielisiä tyytyväisempiä digipalveluihin ja suomenkielisillä on ollut huomattavasti vähemmän ongelmia palveluiden käytössä kuin ruotsinkielisillä.⁵⁹ Yleisimpiä käytännön ongelmia ruotsinkielisten kannalta on, että palvelu on saatavilla ruotsiksi, mutta käännökset ovat puutteellisia ja linkit ruotsinkielisiin tietoihin puuttuvat. Kyse voi olla myös siitä, että verkkosivuston koko palveluketju ei ole saatavilla ruotsiksi, vaan ruotsinkielisellä sivustolla eteenpäin klikkaamalla pääsee tietoon, joka on saatavilla vain suomeksi. Usein mainittiin myös, että niin sanotut chatbotit puhuvat vain suomea.

Digitalisaation edistämisen ohjelman 2020-2023 toimintasuunnitelman tavoitteena on nostaa julkisen sektorin teknologia- ja digitalisaatiokyvykkyyttä sekä kehittää julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä.⁶⁰ Näiden tavoitteiden toimeenpanemiseksi rakennetaan ja toteutetaan digitalisaation edistämisen ohjelma, jonka toteuttamisen myötä julkiset palvelut ovat kansalaisten ja yritysten saatavilla digitaalisesti vuoteen 2023 mennessä. Ohjelmaan sisältyy hallitusohjelmasta myös digitaalisten julkisten palveluiden esteettömyyden parantaminen ja riittävien palveluiden käytön tukipalveluiden turvaaminen kansalaisten yhdenvertaisuuden varmistamiseksi.

58 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto.

59 Lindell, M. (2016). *Kielibarometri 2004–2016. Tutkimusraportti*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 52/2016. Helsinki: Oikeusministeriö. Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

60 Valtiovarainministeriö: Digitalisaation edistämisen ohjelma: <https://vm.fi/digitalisaation-edistamisen-ohjelma>

Viestinnän ymmärrettävyys on oleellinen osa saavutettavuutta. Palvelut ja toiminnot ovat saavutettavia ja yhdenvertaisia, kun jokainen voi osallistua niiden käyttöön. Julkisen hallinnon strategialla vuodelta 2020 tavoitellaan hyvää julkista hallintoa koko maan alueella molemmilla kansalliskielillä, digitaalisen esteettömyyden kehittämistä ja selkeän hallinnollisen kielen käytön laajentamista.⁶¹ Strategian toimintalinjaukset kuvaavat, miten hallintoa uudistetaan käytännössä. Yksi toimintalinjaus koskee lupausta kehittää palveluja yhdessä asiakkaiden kanssa siten, että tunnistetaan erilaisia elämänpolkuja, -tapoja ja -tilanteita, sekä huomioidaan kielelliset oikeudet.

Osana digitaalisten palveluiden yhdenvertaisuuden turvaamista palveluita on kehitettävä rinnakkain suomen ja ruotsin kielellä. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on yksi edellytys sille, että kaikki ryhmät voivat hyödyntää digitalisaatiota täysimääräisesti. Keskeistä digitaalisia palveluita rakennettaessa on huomioida kielellinen saavutettavuus jo alkuvaiheessa. Näin varmistetaan kieliryhmien yhdenvertainen kohtelu ja esimerkiksi se, että palvelut voidaan ottaa käyttöön molemmilla kielillä samanaikaisesti. Myös riski joutua käyttämään kalliita erillisratkaisuja kasvaa, jos kieliä ei huomioida suunnitteluvaiheessa.

Sama koskee myös tekoälyratkaisujen kehittämistä. Tekoälyn osalta suomi ja ruotsi pieninä kielinä kohtaavat samat haasteet ja tarvitsevat samanlaisia ratkaisuja. Useimmat tekoälyratkaisut perustuvat suuriin tietomääriin ja lisäksi erilaisiin kieliteknisiin ratkaisuihin. Tästä johtuen alan suurin kehitys tapahtuu Yhdysvalloissa ja Kiinassa, joissa väestömäärä on suuri, suurin osa puhuu yhtä muutamista enemmistökielistä (kiina, espanja, englanti) ja digitaalinen käyttöaste on korkea. Kun tekoälyratkaisuja kehitetään suomen markkinoille englanniksi, suomen kielen kaltainen pieni kieli voi tämänkaltaisessa tilanteessa olla jopa ruotsia haavoittuvampi.

Suomi on monella tapaa tekoälyn edelläkävijä, mutta kielet unohdetaan helposti kansallisissa tekoälyä koskevissa selvityksissä ja hankkeissa. Useimmissa valtion tekoälyhankkeissa lähtökohtana on vain suomi. Perusteluna todetaan usein, että teknologia on kieliriippumattonta, mutta toisaalta monet tekoälysovelluksista perustuvat kieliteknisiin ratkaisuihin, jolloin molemmat kansalliskielet on otettava huomioon. Myös tässä on riskinä, että ruotsin kielen lisäämiseen sovellukseen myöhemmin ei ole mahdollisuutta tai resursseja.⁶²

Kieliä koskeva lainsäädäntö on huomioitava viranomaisen toiminnassa myös silloin, kun toimintaympäristö muuttuu ja palvelut sekä tiedottaminen muuttavat muotoaan. Viranomaistoiminnan muuttuessa yhä digitaalisemmaksi on muistettava turvata niin suomen- kuin ruotsinkielisten kielelliset oikeudet. Myös molempien kieliryhmien riittävä

61 Valtiovarainministeriö: Julkisen hallinnon strategia: <https://julkisenhallinnonstrategia.fi/>

62 Mannila, L. (2019). *AI och svenskan i Finland*. Tanquesmedjan Magma 4/2019.

tiedonsaantitarve on turvattava henkilöiden omalla kielellä. Tarvitaan tietoisuutta siitä, että kielelliset oikeudet koskevat myös digipalveluita, ja valtionhallinnon sekä kuntien tulisi aktiivisesti kehittää digipalveluita molemmilla kielillä.

Tietojärjestelmiä rakennettaessa on tärkeä huomioida sanastotyö eli selkeästi määritellyn käsitteistön sekä termisuositusten kehittäminen ja käyttäminen suomen ja ruotsin kielellä. Terminologian yhdenmukaistamisessa ja yhteisen sanaston kehittämisessä on muistettava alusta alkaen sekä suomen- että ruotsinkielisen sanaston kehittäminen rinnakkain, jotta eri kieliset palvelut valmistuvat samaan aikaan. Digitaalisen aineiston määrän ja verkko-palvelutarjonnan kasvu lisää myös käännoistyön tarvetta. Kieliteknologia voi antaa tehokkaampia keinoja hallita kaksikielisen palvelun rakentamiseen tarvittavaa käännoistarvetta ja purkaa kielellisistä haasteista aiheutuvia esteitä.

3.5 Yhteiskunnallinen turvallisuus ja kansalliskielet

Suomi on maailman turvallisin maa ja turvallisuusviranomaiset ovat keskeisessä asemassa onnettomuuksien, häiriöiden ja rikosten sattuessa. Turvallisuusviranomaisten toiminnalla varmistetaan, että ihmiset voivat vakavimpia uhkia kohdatessaan luottaa yhteiskunnan apuun.⁶³ Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma sisältää kirjauksen siitä, että koulutuksella ja henkilöstön rekrytoinnilla huolehditaan, että turvallisuusviranomaisten, erityisesti poliisin ja hätäkeskustoiminnan, tosiasiallinen palvelukyky turvataan suomen ja ruotsin kielellä.⁶⁴

Turvallisuusviranomaisten palvelut on tärkeää toteuttaa niin, että kansalaisille turvataan tarvittava apu koko maassa yhdenvertaisesti. Turvallisuusviranomaisten on oltava tavoitettavissa ja avun oltava saatavilla molemmilla kansalliskielillä, suomeksi ja ruotsiksi. Asiointitilanteissa on usein kyse hätätilanteesta, kuten ihmisen henkeen, terveyteen tai henkilökohtaiseen turvallisuuteen kohdistuvasta uhasta, jolloin ihmisen voidaan katsoa olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Erilaisten tilanteiden, erityisesti rikosten, selvittäminen kaikkien osapuolten oikeusturva taaten edellyttää viranomaisasioinnin yhteydessä tapahtuvan vuorovaikutuksen onnistumista. Tällaisissa tilanteissa tarve asioida ja tulla ymmärretyksi omalla äidinkielellä korostuu.

63 Sisäministeriö (2021). *Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta*. Valtioneuvoston julkaisu 2021:48. Helsinki: Valtioneuvosto.

64 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto.

Turvallisuusviranomaisten palveluiden kehittämisessä sekä rekrytoinneissa, henkilöstöpoliittisilla toimenpiteillä ja ammatillisen koulutuksen järjestämisessä on huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on riittävä kielitaito tehtävien hoitamiseksi. Turvallisuusviranomaisten työssään kohtaamat yllättävät ja nopeasti muuttuvat tilanteet edellyttävät valmiutta palvella tarvittaessa molemmilla kansalliskielillä, jolloin on tärkeää huolehtia riittävän kielitaidon ylläpidosta myös valmistumisen jälkeen, koko virkauran ajan.

Suomen- ja ruotsinkieliset kokevat suuria eroja turvallisuusviranomaisten palveluissa omalla kielellään. Kunnassa paikallisena vähemmistönä elävän suomenkielisen ja ruotsinkielisen vähemmistön arvosanoissa erot ovat suuret hätäkeskustoiminnan ja poliisin palveluja arvioitaessa. On huolestuttavaa, että nämä palvelut saavat ruotsinkieliseltä vähemmistöltä heikot arvosanat, koska henkeen ja terveyteen liittyvissä tilanteissa on erityisen tärkeää, että palvelu toimii molemmilla kielillä. Ongelmana on ruotsinkielisen palvelun puute ja kielteinen suhtautuminen ruotsinkielisen palvelun tarjoamiseen. Ruotsinkieliset ovat erityisesti kuvanneet kieleen liittyviä haasteita kommunikoinnissa poliisin kanssa, eli että he eivät saa puhua poliisin kanssa ruotsia pyynnöstään huolimatta, että poliisi suhtautuu ruotsinkielisiin asenteellisesti ja että tämä aiheuttaa haavoittuvuuden ja turvattomuuden tunnetta.⁶⁵

Yksi syy yllä kuvattuihin ongelmiin ruotsinkielisten palveluiden saatavuudessa ja laadussa johtuu poliisi- ja pelastustoimen ruotsinkielentaitoisen henkilöstön puutteesta. Pelastajakoulutusta on viimeksi järjestetty ruotsin kielellä vuonna 2012. Koulutuksen järjestäminen Kuopiossa (Pelastusopisto) tai muilla suomenkielisillä paikkakunnilla ei myöskään houkuttele ruotsia äidinkielenään puhuvia (mukaan lukien ahvenanmaalaisia) hakeutumaan koulutukseen. Ruotsinkielisen palvelun saatavuutta olisikin tärkeää edistää sekä osana turvallisuusviranomaisten ammatillista koulutusta, että jatko- ja täydennyskoulutusta. Jotta voidaan turvata turvallisuuspalveluiden saatavuus molemmilla kansalliskielillä, ruotsinkielistä poliisikoulutusta, pelastajakoulutusta, rajavartijakoulutusta sekä hätäkeskuspäivystäjien koulutusta tulisi järjestää säännöllisesti ja mahdollisuuksien mukaan osa koulutuksesta kaksikielisellä paikkakunnalla sekä varmistaa koulutusten riittävä resursointi.

Poliisiammattikorkeakoulussa on panostettu erityisesti ruotsinkielisen tutkinto- ja jatkokoulutuksen toteuttamiseen.⁶⁶ Monimuotoisuuden pyrkiminen on kirjattu Poliisiammattikorkeakoulun vuosien 2018-2022 tulossopimukseen, jossa yhdeksi tavoitteeksi on asetettu hyvien hakijoiden riittävän määrän turvaaminen huomioiden, että poliisi kuvastaa koko

65 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

66 Pelastusalan päällystötutkinnon (AMK) tutkinnot myöntää Poliisiammattikorkeakoulu ja opiskelijat ovat Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoita, vaikka Pelastusopisto järjestää tutkintokoulutuksen.

suomalaista yhteiskuntaa huomioiden muun muassa kansalliskielet. Poliisiammattikorkeakoulun tavoitteena on lisäksi kehittää poliisien täydennyskoulutusta asiakaslähtöisesti niin, että myös ruotsinkielisen koulutuksen järjestämiseen liittyviin haasteisiin pystytään vastaamaan. Pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan koulutusjärjestelmien ja niiden kehittämisen kautta huolehditaan Hätäkeskuslaitoksen sekä osaltaan pelastustoimen viranomaisien tosiasiallisesta palvelukyvyistä suomen ja ruotsin kielellä.

Turvallisuusviranomaisten tarjoamien palvelujen saatavuuden varmistaminen molemmilla kansalliskielillä ja palveluiden kehittäminen myös muilla tavoin on tärkeää. Näitä tavoitteita voi edistää esimerkiksi digitaalisten palveluiden kautta. Vuonna 2019 käyttöön otettu hätäkeskustietojärjestelmä Erica mahdollistaa kaikkien työvuorossa olevien ruotsinkielisten hätäkeskuspäivystäjien kielitaidon hyödyntämisen Hätäkeskuslaitoksen verkottuneessa toimintamallissa. Uuden hätäkeskustietojärjestelmän avulla ruotsinkielisiä palveluita on pystytty parantamaan suunnitellulla tavalla.

Tämän lisäksi turvallisuusviranomaisten viestinnässä ja tiedottamisessa on keskeistä varmistaa, että kansalaisten tarvitsema tieto on oikea-aikaisesti saatavilla molemmilla kansalliskielillä yhdenvertaisesti. Rajavartiolaitoksen ja pelastustoimen kaksikielistä viestintää ja tiedottamista molemmilla kansalliskielillä on kehitetty viime vuosina. Viime vuosina myös poliisin viestinnässä on kiinnitetty huomiota sisällön saatavuuteen molemmilla kansalliskielillä, poliisin verkkopalvelut on toteutettu molemmilla kansalliskielillä ja käyttöön on otettu valtakunnallinen neuvontapalvelu, jossa neuvontaa on saatavilla molemmilla kansalliskielillä.

3.6 Kieli-ilmapiiri ja kansalliskielten näkyvyys yhteiskunnassa

Uuden kansalliskielistrategian valmistelussa nousi vahvasti esiin teemat, jotka liittyvät kunnioitukseen, asenteisiin ja yhteistyöhön kieliryhmien välillä. Valmisteluaineistosta saatu selkeä viesti on, että tarvitaan lisää yhteistyötä ja vähemmän esteitä kieliryhmien välille. Moni koki tärkeäksi asenteiden ja kulttuurin muutoksen: molempien kansalliskielten käyttö yhdessä ja erikseen tulisi olla luontevaa, eikä valintaan käyttää jompaa-kumpaa eri tilanteissa tulisi suhteutua kielteisesti. Tämän lisäksi peräänkuulutettiin myönteistä asennetta, jotta kaikki uskaltaisivat puhua myös toista kansalliskieltä.

Kieli-ilmapiiri vaikuttaa keskeisesti kielellisten oikeuksien toteutumiseen, esimerkiksi siihen uskaltaako henkilö käyttää omaa kieltään asioidessaan viranomaisten kanssa. Kielilain mukaan kaksikielisen viranomaisen tulee oma-aloitteisesti osoittaa toiminnallaan, että se palvelee yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Jos viranomaiset eivät tunne kielellisiä oikeuksia

riittävästi, eivätkä osoita valmiutta käyttää molempia kansalliskieliä, asiakas voi kokea epävarmuutta oikeuksiensa suhteen. Viranomaisten vastuulla on paitsi kielilain noudattaminen, myös asiakastilanteiden suunnittelu vähemmistökieltä käyttävän kieliryhmän näkökulmasta. Myönteistä ilmapiiriä edistää, että virkahenkilö yrittää puhua asiakkaan kieltä, vaikka se ei olisi täysin sujuvaa. Oikeutta palveluihin omalla kielellä pitäisi korostaa, mutta sen sijaan varsinkin ruotsinkieliset ovat usein valmiita joustamaan ja käyttämään suomen kieltä. Tässä suhteessa suvaitsevuuksia tarvitaan molempiin suuntiin, eli myös siihen, että hyväksytään palvelun saaminen kielellä, joka ei ole täydellistä. Monet käytännössä kaksikieliset ruotsinkieliset vaihtavat tällaisessa tilanteessa herkästi kieltä, eivätkä siten anna virkahenkilölle mahdollisuutta puhua ja harjoitella ruotsin kieltään.

Vuosina 2012–2016 selvästi havaittu kieli-ilmapiirin huonontuminen vaikuttaa laantu-neen.⁶⁷ Tästä huolimatta Suomessa on edelleen kieli-ilmapiiriä koskevia haasteita ja ennakkoluuloja eri kieliryhmiä kohtaan. Perustuslakivaliokunta on nostanut esiin huolensa koventuneesta kieli-ilmapiiristä ja peräänkuuluttanut toimia tähän puuttumiseksi.⁶⁸

Suomenkielisten ja ruotsinkielisten kieli-ilmapiiriin liittyvien kokemusten välillä on tiettyjä eroja. Kaksikielisen kunnan suomenkielinen vähemmistö kokee kotikuntansa kieli-ilma-piirin huonommaksi kuin ruotsinkieliset. Ruotsinkielinen vähemmistö taas kokee ilmapiirin huonontuneen eniten. Sekä ruotsin- että suomenkielisillä kieliryhmien nuorimmat ja vanhimmat kokevat kieli-ilmapiirin huonoimmaksi. Alueelliset erot ovat pieniä, mutta sekä ruotsin- että suomenkieliset ovat tyytyväisempiä Uudenmaan kieli-ilmapiiriin. Tyytymättö-mimpiä ollaan Pohjanmaalla.⁶⁹

Ruotsinkieliset katsovat, että suhtautuminen muihin kieliryhmiin on muuttunut huonom-maksi tiedotusvälineissä, sosiaalisessa mediassa ja valtakunnanpolitiikassa. Suurin osa ei ole kokenut kieleen perustuvaa häirintää, syrjintää tai ennakkoluuloja viimeksi kuluneen vuoden aikana, mutta ruotsinkieliset kokevat ennakkoluuloja ja häirintää suomenkielisiä useammin. Häirintää katsotaan tapahtuvan useimmiten kaupunkialueilla myöhään yöllä taksijonoissa, ravintoloissa ja joukkoliikenteessä, harvemmin arkielämässä. Sekä ruotsin- että suomenkieliset ilmoittavat tuntevansa toisinaan, että työpaikalla enemmistökieltä puhuvat kohtelevat heitä huonosti. Asiakkaat ovat valittaneet ruotsinkielisestä korostuk-sesta ja kaksikielisestä palvelusta, ja työkaverit ja esimiehet ovat suhtautuneet ymmärtä-mättömästi. Suomessa ruotsia puhuvat saavat usein kamppailla negatiivisten asenteiden

67 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

68 PeVM 2/2018 vp, Perustuslakivaliokunnan mietintö, Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017.

69 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

ja ennakkoluulojen kanssa. Samaan aikaan monet suomenkielisten keskuudessa tehdyt asennemittaukset osoittavat, että enemmistö pitää maan kaksikielisyyttä ja ruotsin kielen asemaa luonnollisena osana Suomea.⁷⁰

Kieli-ilmapiiriin vaikuttaa ihmisten tietoisuus Suomen kieliryhmistä, kielellisistä oikeuksista sekä kielitaito. Mitä parempi toisen kotimaisen kielen taito, sitä myönteisemmäksi kieli-ilmapiiri koetaan. Kansalliskielistrategian valmistelussa pidettiin keskeisinä keinoina parantaa kieli-ilmapiiriä kieliryhmien välisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta nuoresta iästä lähtien ja raja-aitojen purkamista kotikielenään ruotsia ja suomea puhuvien väliltä. Tätä tukee myös tutkimustieto. Tehokkaimmiksi vaikutuskeinoiksi on todettu ryhmien väliset kontaktit sekä erilaiset tiedollisen vaikuttamisen keinot. Ryhmäsuhteisiin liittyviä asenteita tutkittaessa on havaittu, että ihmiset, joilla on hyviä kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten ryhmien kanssa, myös suhtautuvat myönteisemmin näiden ryhmien jäseniin.⁷¹

Kansalliskielten näkyvyys julkisessa tilassa ja niiden käyttö kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla, tieteestä kulttuuriin, vaikuttaa ihmisten kokemuksiin kieli-ilmapiiristä. Kielten näkyminen on myös edellytys niiden kehittymiselle ja elinvoimalle. Erityisesti ruotsin kielen käytöstä ja näkyvyydestä julkisessa tilassa on viime vuosina käyty keskustelua ja ruotsin kielen vähentyneen julkisen käytön on arvioitu johtaneen sen aseman merkittävään heikkenemiseen tietyillä alueilla. Toisaalta ruotsin kielen näkyvyyteen ja monipuoliseen käyttöön nähdään edelleen olevan edellytykset ja resurssit, vaikka paikallinen vaihtelu on suurta.⁷² Suomen kieli on maamme enemmistökielenä luonnollisesti näkyvässä asemassa julkisessa tilassa ja sitä käytetään kaikilla elämänalueilla. Kuten aiemmin on todettu, suomen kielen käyttöala kuitenkin kaventuu tietyillä yhteiskunnan aloilla. Yhteiskunnan monikielistymisestä ja kansainvälistymisestä johtuen suomen kieli julkisessa tilassa, kuten mainonnassa ja populaarikulttuurissa, on muutosten keskellä.

3.7 Monikielisyys ja pääsy kieliyhteisön jäseneksi

Virallisen kaksikielisyyden rinnalla Suomi on käytännössä monikielinen maa, jossa kaikilla kieliryhmillä on perustuslaillinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään. Kaksikielisyyden ja monikielisyyden käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan ja niitä käytetään usein

70 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö. Herberts K. & Suominen, A. (2019). *Suomen kieli-ilmapiiristä: Väärään suuntaan liukuportaissa*. Helsinki: Ajatushautomo Agenda.

71 Mäkinen, V. & Nortio, E. (2020). *Tutkimuskatsaus myönteisten ryhmäsuhteiden edistämiskeinoista*. Policy Brief 4, Syrjintä Suomessa, 2020. Helsinki: Oikeusministeriö.

72 Herberts K. & Suominen, A. (2019). *Suomen kieli-ilmapiiristä: Väärään suuntaan liukuportaissa*. Helsinki: Ajatushautomo Agenda.

toistensa synonyymeinä. Kaksikielisyys on yksi monikielisuuden muodoista, jolla tarkoitetaan kahta eri kieltä puhuvia henkilöitä.

Suomessa väestötietojärjestelmään tallennetaan henkilön ilmoittama äidinkieli. Jos henkilön väestötietojärjestelmään rekisteröity äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, hän voi ilmoittaa asiointikielekseen suomen tai ruotsin väestötietojärjestelmään. Koska henkilö voi ilmoittaa vain yhden äidinkielen, kaksi- tai monikieliset eivät käy tilastoista ilmi. Lisäksi moni Suomessa syntynyt merkitsee äidinkielekseen suomen, vaikka esimerkiksi vanhemmat olisivat vieraskielisiä. Tilastot eivät siten anna todellista kuvaa maan kielitilanteesta.⁷³ Yksilön kielellisen identiteetin määrittely on myös haastavaa, koska jokaisella on oma käsitöksensä kielellisestä ja kulttuurisesta identiteetistään. Siksi kukin määrittelee itse kaksi- tai monikielisyytensä ja nämä määrittelyt voivat erota toisistaan.

Nykyisin lähes puolet ruotsinkieliseen koulutukseen Suomessa osallistuvista lapsista, oppilaista ja opiskelijoista tulee kaksikielisestä kodista. Alueellinen vaihtelu on kuitenkin suurta: Uudellamaalla kaksikielisten osuus on noin 51 prosenttia, pääkaupunkiseudulla noin 61 prosenttia ja Pohjanmaan maaseutukunnissa noin 23 prosenttia. Tarkkoja tietoja kaksikielisten (suomi/ruotsi) lasten osuudesta suomenkielisissä kouluissa ei ole mahdollista saada, koska asiaa ei ole koskaan tutkittu.⁷⁴

Suomalaisen yhteiskunnan monikielisyys lisääntyy ja arkipäiväistyy. Luotettavaa tilastotietoa monikielisten suomalaisten määrästä kuitenkin puuttuu, vaikka tiedetään, että monikielisten määrä lisääntyy, kun ulkomaalaistaustaisten ja muita kieliä puhuvien henkilöiden määrä kasvaa. Myös monikielisten oppilaiden ja opiskelijoiden määrä kasvaa koko ajan ja väestöennusteen mukaan pääkaupunkiseudulla ulkomaalaistaustaisten osuus varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa on pian yli 25 prosenttia. Vieraskielisten ja maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrä on kasvanut viime vuosina myös ammatillisissa oppilaitoksissa, lukioissa ja korkeakouluissa.⁷⁵ Tämä asettaa uusia vaatimuksia toisaalta kansalliskielten opetukselle toisena kielenä, toisaalta maahanmuuttajien muun kielitaidon tunnistamisen ja tunnustamisen käytännöille. Koska yhä useammalla oppilaalla on monikielinen tausta, on erittäin tärkeää, että jokainen kokee itsensä vahvistetuksi omalla kielellisellä taustallaan ja kielitaidollaan. Kielitietoisessa opetuksessa monikielisyys nähdään

73 Tammenmaa, C. (toim.). (2020). *Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2020:8. Helsinki: Oikeusministeriö.

74 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

75 Valtioneuvosto (2021). *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston julkaisu 2021:24. Helsinki: Valtioneuvosto.

voimavarana. Oppilaiden muiden kielten taito ja tuntemus huomioidaan ja niitä tuetaan aktiivisesti koulussa, samalla kun vahvistetaan oppilaiden opetuskieltä.

Maahanmuuttajien suomen tai ruotsin kielen oppimisella on keskeinen merkitys kotoutumista edistävänä tekijänä. Suomen virallinen kaksikielisyys on otettava huomioon myös maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikassa. Uuden kansalliskielistrategian valmistelussa on vahvasti noussut esille tarve helpottaa maahanmuuttajien pääsyä kieliyhteisön jäseniksi sekä maahanmuuttajien mahdollisuudet oppia ruotsin kieltä sekä kotoutumiseen ruotsin kielellä. Ottaen huomioon väestöennusteet, joiden mukaan vuoteen 2040 mennessä maahanmuuttajat vastaavat suurella määrällä väestönkasvusta sekä haasteet ruotsin kielen taitoisen työvoiman saatavuudessa, tarvitaan keinoja maahanmuuttajien kotouttamiseksi myös ruotsin kielellä.

Niiden lasten osuus, joilla on muu kotikieli kuin suomi tai ruotsi, on edelleen huomattavasti pienempi ruotsin- kuin suomenkielisissä kouluissa.⁷⁶ Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen kokonaisselvityksessä nousi esiin tarve ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen ja koulutuspolkujen vahvistamiselle kaksikielisille ja monikielisten perheiden lapsille.⁷⁷ Ruotsinkielisen koulutuksen tulisi olla houkutteleva vaihtoehto monikielisille perheille ja tarkoituksenmukaista on, että Suomen kaikille kaksikielisille alueille muuttaville maahanmuuttajataustaisille lapsille ja nuorille on tarjolla myös toimiva ruotsinkielinen koulutusväylä.⁷⁸

Yhteiskunnan kannalta muita kieliä kuin kansalliskieliä puhuvat tarjoavat resursseja kielivarantoomme. Monikielisyys tulisi tunnustaa, hyväksyä ja nähdä voimavarana. Monikielisyiden tukeminen yhteiskunnassa tarkoittaa, että kielet voivat toimia erikseen rinnakkain ja puhujat voivat käyttää kaikkea kielitaitoaan joustavasti. Oman äidinkielen ja kansalliskielten oppiminen ei ole pois muiden kielten oppimiselta, vaan luo sille edellytyksiä, eikä kielten välillä ole ristiriitaisia tavoitteita.⁷⁹ Samalla kun edistetään maahanmuuttajien

76 Opetushallituksen mukaan monikielisten lasten osuus maan ruotsinkielisen peruskoulun oppilaista on noin 4% (vuonna 1998 osuus oli noin 2%), kun taas koko maan peruskoulussa niiden oppilaiden osuus, joilla on muu kotikieli kuin suomi tai ruotsi oli 7,8 prosenttia vuonna 2019. Opetushallitus: Lägesöversikt, Elevernas språkliga bakgrund: <https://www.oph.fi/sv/statistik/den-grundläggande-utbildningen>

77 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

78 Valtioneuvosto (2021). *Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston julkaisu 2021:24. Helsinki: Valtioneuvosto.

79 Pyykkö, R. (2017). *Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2017:51. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

mahdollisuuksia suomen ja ruotsin kielen oppimiseen ja suomalaiseen kulttuuriin perehtymiseen, on myös tärkeä tukea oman äidinkielen ja lähtökulttuurin säilyttämistä.

Globalisaatio ja kansainvälistyminen edellyttävät kansalaisilta yhä monipuolisempaa ja parempaa kielitaitoa, varsinkin työelämässä. Vaikka kielitaitotarpeet ovat moninaisia, kielten opiskelu erityisesti perusasteella ja toisella asteella on yksipuolistunut ja useimmat opiskelevat kotimaisten kielten lisäksi vain englantia.⁸⁰ Englannin kielen vahva asema on herättänyt huolta suomalaisten kielivarannon köyhtymisestä. Englannin kielen taito on nykyisin edellytys työmarkkinoilla ja sen lisääntynyt käyttö muun muassa tieteen ja elinkeinoelämän kielenä on johtanut muiden vieraiden kielten osaamisen, opiskelun ja käytön vähentymiseen Suomessa. Kansalliskielten elinvoimaisuuden vahvistamisen lisäksi tulisi myös kantaa huolta muiden kielten opetuksesta ja kielivarannon monipuolistamisesta.

Siitä huolimatta, että Suomi on kaksikielinen maa ja kansalaisten monikielisyys on lisääntymässä, tulee jokaisella olla oikeus elää Suomessa omalla kielellään, joko suomen tai ruotsin kielellä. Suomessa tulee voida osallistua täysipainoisesti yhteiskunnalliseen toimintaan molemmilla kielillä ja julkiset palvelut tulee olla saavutettavissa kaikille, myös niille jotka puhuvat vain yhtä Suomen kansalliskielistä.

80 Pyykkö, R. (2017). *Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:51. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

4 Kansalliskielten tulevaisuus

Suomi on avoin, kansainvälinen maa, joka kahden kansalliskielensä, suomen ja ruotsin, myötä on vahva osa Pohjoismaita.⁸¹ Kielipolitiikan ytimessä on maamme kansalliskielten elinvoiman säilyttäminen siten, että jokainen täysimääräisesti voi elää ja osallistua yhteiskunnan toimintaan ja tarjontaan suomen tai ruotsin kielellä.

Tulevaisuuden kielipolitiikka edellyttää molempien kansalliskielten ylläpitämistä ja kehittämistä. Kansalliskielistrategian tavoitteiden saavuttaminen edellyttää siksi jatkuvaa prosessia. Yhteiskunnassa on oltava pitkällä aikavälillä todelliset mahdollisuudet molempien kansalliskielten käyttämiselle ja kielten kehittymiselle. Tämä tarkoittaa, että molemmat kansalliskielet on otettava mukaan kaikkeen tulevaisuussuunnitteluun.

4.1 Uuden kansalliskielistrategian visio

Uuden kansalliskielistrategian visiossa turvataan kansalliskielten asema muuttuvassa toimintaympäristössä ja varmistetaan kansalliskielten käyttö tulevaisuudessa laaja-alaisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Lähtökohtana on, että kansalliskieliä ja muita kieliä ei aseteta vastakkain.

1. **Suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin peruspilareita ovat hyvinvoivat kansalliskielet. Olemme ylpeitä suomalaisesta kulttuurista ja identiteetistä sekä Suomessa puhutuista kielistä.**

Valtiovalta kantaa vastuun Suomen kansalliskielten elinvoimaisuudesta, ja siitä, että suomen ja ruotsin kielen käyttäjät voivat elää täysipainoista elämää omalla kielellään. Suomen ja ruotsin kielen aseman säilyminen yhteiskunnan yhteisinä kielinä edellyttää, että kielet kehittyvät myös tieteen, elinkeinoelämän ja nopeasti kehittyvien alojen, kuten tietotekniikan kielinä.

81 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto.

2. Kansalliskielet näkyvät, kuuluvat ja hyväksytään yhteiskunnassa ja niitä käytetään kaikilla yhteiskuntaloikoilla.

Suomen ja ruotsin kielen julkinen käyttö ja näkyvyys osoittaa yhteiskunnallista hyväksyntää kieliä ja niiden käyttäjiä kohtaan. Tämä lisää luottamusta julkiseen toimintaan ja kanssaihmissiin, samoin kuin turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Suomen ja ruotsin kieliä kehitetään tietoisesti kaikilla yhteiskunnan aloilla ja molemmat kielet näkyvät mediassa ja kulttuurissa.

3. Jokaisella on mahdollisuus elää ja toimia Suomessa omalla kielellään, joko suomeksi tai ruotsiksi ja kaikille turvataan oikeus oppia maamme kansalliskieliä.

Suomessa voi osallistua täysipainoisesti yhteiskunnalliseen toimintaan molemmilla kielillä. Palvelut ovat saavutettavissa kaikille, myös niille joiden oman kielen taito on heikko. Jokaisella Suomessa asuvalla on oikeus oppia niin hyvää suomen tai ruotsin kieltä, että hän voi tehdä työtä, käyttää palveluja ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

4. Suomi toivottaa tervetulleiksi kaikki kielet, ja kaikilla kieliryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään. Kieliä ei aseteta vastakkain ja Suomessa olevaa kielivarantoa hyödynnetään tietoisesti.

Suomessa hyödynnetään pitkää kokemusta useamman kielen rinnakkaiselosta. Vahva oman kielen osaaminen tukee myös suomen ja ruotsin kielen oppimista. Englannin kieltä käytetään suunnitelmallisemmin unohtamatta sitä, että se ei palvele kaikkia.

5. Suomi huomioi vähemmistöasemassa olevan kieliryhmän kielelliset oikeudet.

Suomessa kiinnitetään erityistä huomiota vähemmistökieliryhmän kielellisten oikeuksien käytännön turvaamiseen. Tämä voi edellyttää erillisratkaisuja, kieliperusteista suunnittelua tai muita lisätoimia, joilla turvataan kielelliset oikeudet. Valtiovalta huomioi erityisesti kielellisten oikeuksien toteutumisen alueilla, joilla kielivähemmistön suhteellinen osuus on pieni.

5 Kansalliskielistrategian suuntaviivat – miten visio toteutetaan?

Uuden kansalliskielistrategian vision toteuttamiseksi tarvitaan selkeät suuntaviivat ja päämäärät sekä konkreettisia toimenpiteitä. Kansalliskielistrategian suuntaviivat on työstetty strategian valmisteluprosessin pohjalta, jossa kuultiin laajasti eri alojen asiantuntijoita, sidosryhmiä ja kansalaisia. Kansalliskielistrategian suuntaviivat ovat:

1. Oikeus palveluihin omalla kielellä
2. Kansalliskielten aseman turvaaminen
3. Elävä kaksikielisyys

Lisäksi strategiassa tarkastellaan keinoja edesauttaa maahanmuuttajien pääsyä kieliyhteisön jäseniksi.

Kansalliskielistrategian vision toteuttaminen edellyttää konkreettisia päämääriä, joihin valtioneuvosto sitoutuu. Strategian päämäärien alle on koottu konkreettisia toimenpiteitä, joilla päämäärät saavutetaan. Vastuu näiden toimenpiteiden toteuttamisesta on osoitettu ministeriöille. Strategia sisältää myös valtioneuvoston suosituksia eri toimijoille, kuten kunnille ja korkeakouluille.

Kansalliskielistrategian suuntaviivoilla, päämäärillä ja käytännön toimenpiteillä on vaikutuksia myös muiden kielten ja kieliryhmien asemaan Suomessa. Strategian konkreettiset päämäärät voivat myös soveltuvin osin toimia esimerkkinä erityisesti saamen kielten aseman tukemisessa ja vahvistamisessa.

SUUNTAVIIVA 1: OIKEUS PALVELUIHIN OMALLA KIELELLÄ

Päämäärät:

- 1.1. Varmistetaan kielitaitoisen työvoiman saatavuus molemmilla kansalliskielillä
- 1.2. Luodaan ja ylläpidetään asiointiympäristöjä, joissa on luontevaa käyttää suomen ja ruotsin kieltä
- 1.3. Turvataan kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa
- 1.4. Kumpaakin kansalliskieltä käytetään aktiivisesti julkishallinnon kielinä
- 1.5. Digitalisaatio tukee kielellisten oikeuksien toteutumista ja palveluiden saatavuutta molemmilla kansalliskielillä

SUUNTAVIIVA 2: KANSALLISKIELTEN ASEMAN TURVAAMINEN

Päämäärät:

- 2.1. Kansalliskielten käyttöala ei kavennu tieteessä ja kielten sanastotyön merkitys laajenee
- 2.2. Kansalliskielet elävät rinnakkain englannin kielen kanssa
- 2.3. Suomen kielen elinvoimaisuutta vahvistetaan
- 2.4. Kansalliskielten asema ja kielelliset oikeudet turvataan suurissa hallinnollisissa uudistushankkeissa
- 2.5. Selkokielen tarve huomioidaan osana esteettömyyttä

SUUNTAVIIVA 3: ELÄVÄ KAKSIKIELISYYS

Päämäärät:

- 3.1. Vahvistetaan äidinkielen osaamista, mikä tukee myös muiden kielten opiskelua
- 3.2. Jokaisella on mahdollisuus oppia kansalliskieliä
- 3.3. Molemmat kansalliskielet näkyvät ja kuuluvat yhteiskunnassa
- 3.4. Kieli-ilmapiiri Suomessa on salliva ja ennakkoluuloton ja kieliryhmien välillä on luonnollista kanssakäymistä
- 3.5. Kansalliskieltemme myötä Suomi on vahva osa Pohjolaa

5.1 Suuntaviiva 1 – Oikeus palveluihin omalla kielellä

Päämäärä 1.1. Varmistetaan kielitaitoisen työvoiman saatavuus molemmilla kansalliskielillä

Haaste: Kielitaitoisen työvoiman saatavuus- ja rekrytointihaasteet erityisesti ruotsin kielellä.

Toimenpiteet:

1. Arvioidaan ruotsinkielisen työvoiman saatavuuskysymykset toteuttamalla säännöllisesti työnantajakysely, jossa huomioidaan ruotsinkielisen työvoiman saatavuus- ja rekrytointihaasteet. Kerätään myös muita ennakoititietoja. (Vastuu: työ- ja elinkeinoministeriö)
2. Käytetään ennakoititietoja ruotsinkielisen koulutuksen suunnittelussa. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
3. Luodaan tilannekuva ja tarkastellaan kaksikielisten alueiden korkeakoulujen koulutusvastuita. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
4. Varmistetaan, että kielitaitoista henkilöstöä on niillä aloilla, joilla tarve on jo tunnistettu. Otetaan huomioon aloittainen, alueellinen ja kielellinen saatavuus koulutuksen kohdentumisessa. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö, sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö)

5. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät tukevat mm. palvelualan työtehtävissä tarvittavaa kotimaisten kielten kielitaitoa järjestämällä mahdollisuuksien mukaan opetusta myös muilla kuin järjestämisluvan opetus- ja tutkintokielillä ja lisäämällä opiskelijoille mahdollisuuksia opiskella kansalliskieliä myös valinnaisina opintoina. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)

Ruotsinkielentaitoisen työvoiman saatavuus on tärkeää palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden varmistamiseksi ruotsin ja suomen kielellä. Monilla aloilla on pula ruotsinkielentaitoisesta työvoimasta, mutta tilanteesta ei ole kattavaa kuvaa. Tästä johtuen pula osavasta työvoimasta havaitaan usein myöhässä, kun se jo käytännössä vaikuttaa kansalaisten kielellisten oikeuksien toteutumiseen.

Eri alojen ja ammattien tulevaisuuden kehitysnäkymiä ja tulevaisuudessa tarvittavaa osaamista seurataan⁸², mutta näissä ennusteissa ei oteta huomioon kielellistä näkökulmaa. Haasteena on, että on aloja, joilla ei ole tunnistettu työvoimapulaa, mutta alalta puuttuu ruotsinkielentaitoista työvoimaa. Edellinen kattava ennuste ruotsinkielisen työvoiman ja ammatti- ja korkeakoulutuksen tarpeesta tehtiin vuonna 2012.⁸³ Jotta ruotsinkielisen työvoiman saatavuutta eri aloilla voidaan ennakoita, tulee luoda mekanismeja, joilla ruotsinkielisen työvoiman kehitysnäkymiä seurataan säännöllisesti. Näiden seurantatietojen ja muiden ennakointitietojen avulla luodaan kattava tilannekuva. Tietoja voidaan käyttää ruotsinkielisen koulutustarpeen, koulutustarjonnan ja aloituspaikkojen määrällisten tavoitteiden suunnitteluun. Lisäksi tavoitteena on uudistaa korkeakoulujen koulutusvastuiden myöntöprosessi. Tässä yhteydessä tarkistetaan myös ruotsinkielisten korkeakoulujen koulutusvastuita.

Tällä hetkellä ruotsinkielentaitoisen henkilöstön työvoimapula on tunnistettu erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, opetuksessa, varhaiskasvatuksessa sekä poliisi- ja pelastustoimessa. Tiedetään, että tarvitaan lisää ruotsinkielisiä sairaanhoitajia, lääkäreitä,

82 Esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa laaditun ammattibarometrin avulla: <https://www.ammattibarometri.fi/>.

83 Backman, H. & Englund, K. (2012). *YRKE 2025, En prognos över behovet av svenskspråkig arbetskraft och yrkes- och högskoleutbildning för svenskspråkiga*, Utbildningsstyrelsens rapporter och utredningar 2012:1.

hammaslääkäreitä, psykologeja, koulukuraattoreja, aineen- ja erityisopettajia, varhaiskasvatuksen henkilöstöä, poliisi- ja pelastustoimen henkilöstöä sekä maanmittareita.⁸⁴

Syy henkilöstöpulaan voi johtua vähäisistä ruotsinkielisistä opiskelupaikoista tai heikosta hakupaineesta ja vähäisistä hakijamääristä. On aloja, joita ei voi lainkaan opiskella ruotsiksi tai joilla ruotsinkielistä koulutusta ei järjestetä säännöllisesti. Haasteena koulutukseen hakeutuvan nuoren näkökulmasta voi myös olla, että ainoa ruotsinkielinen opiskeluvaihtoehto sijaitsee kaukana, tai että koulutusta järjestetään alueella, jonne ruotsinkieliset eivät hakeudu opiskelemaan. Hakijapulasta kärsivien koulutusalojen vetovoiman vahvistamiseksi tarvitaan useita eri toimia, pitkäjänteisyyttä ja selkeää suunnittelua sekä yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Ruotsinkielisen ammattihenkilöstön koulutusten edellytyksiä on tarpeen tarkistaa ja vahvistaa useilla aloilla.⁸⁵

Ruotsin kieltä äidinkielenään puhuvia tai ruotsinkielisen koulutuksen saaneita ei ole määrällisesti riittävästi varmistamaan ruotsinkielisten palveluiden saatavuutta kaikilla yhteiskunnan aloilla. Jotta oikeus palveluihin molemmilla kansalliskielillä voidaan turvata tulevaisuudessa, on tärkeää varmistaa myös suomenkielisten oppilaiden ja opiskelijoiden mahdollisuus ja motivaatio opiskella ruotsin kieltä.

Päämäärä 1.2. Luodaan ja ylläpidetään asiointiympäristöjä, joissa on luontevaa käyttää suomen ja ruotsin kieltä

Haaste: Ruotsin kielellä kielelliset oikeudet toteutuvat vaihtelevasti ja ympäristöt, joissa ruotsin kielen puhuminen on luontevaa vähenevät.

Toimenpide: Käynnistetään ruotsinkielisten asiointiympäristöjen kokeilu Digi- ja väestötietovirastossa. Kokeilussa tehdään kieliperusteista suunnittelua ja luodaan ruotsinkielisiä palvelupolkuja sekä selvitetään toimenpiteiden vaikutusta viranomaiseen ja asiakastyytyvyyteen. (Vastuu: oikeusministeriö, valtiovarainministeriö ja Digi- ja väestötietovirasto)

84 Mm. Laurent, L. (2020). *En inblick i bristen på behörig personal inom den svenska småbarnspedagogiken i huvudstadsregionen*. Tankesmedjan Magma, 5/2020, Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Kajander, S. (2020). *Vart försvinner den svenskspråkiga vårdpersonalen?* Svenska Finlands folkting.

85 Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Viranomaisen on järjestettävä palvelut siten, että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, suomeksi tai ruotsiksi, ilman että niitä erikseen tarvitsee pyytää saatikka vaatia. Palvelujen turvaaminen paikallisella tai alueellisella vähemmistökielellä voi edellyttää erillisratkaisuja tai lisätoimia, jos kielelliset oikeudet eivät muuten toteudu.

Jotta palvelut toimisivat molemmilla kansalliskielillä, viranomaisten on eri tavoin edistettävä kielellisesti laadukasta toimintaa organisaatiossa. Tämä voi tapahtua henkilöstöpoliittisilla keinoilla, kuten kiinnittämällä huomiota palvelukseen otettavien tosiasialliseen kielitaitoon ja kielikoulutusta järjestämällä. Kaikkien henkilöstössä ei tarvitse osata molempia kansalliskieliä, jos palvelut on suunniteltu asiakkaiden kielitarpeita ajatellen. Tiedetään, että paikalliseen tai alueelliseen vähemmistökieliryhmään kuuluvat ovat tyytyväisimpiä niihin palveluihin, jotka ovat järjestetty kieliperusteisesti kuten varhaiskasvatukseen, kouluihin ja äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan.⁸⁶ Viranomaispalvelut vähemmistökielellä toimivat, kun kieltä tukevat rakenteet ovat kunnossa. Aina ei kuitenkaan ole mahdollista täysin eriyttää palveluita kielen perusteella. Viranomainen voi kuitenkin suunnitella toiminnan rakenteet ja palveluketjut niin, että vähemmistökieltä taitava henkilökunta kohtaa tätä kieltä puhuvat asiakkaat.

Malleja kieliperusteliseen suunnitteluun sekä hyviä käytäntöjä tulisi kehittää valtionhallinnon viranomaisissa. Niiden avulla luodaan ja ylläpidetään asiointiympäristöjä molemmilla kansalliskielillä ja turvataan paikalliseen tai alueelliseen vähemmistökieliryhmään kuuluvien oikeus palveluihin omalla kielellään.

86 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

Päämäärä 1.3. Turvataan kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa

Haaste: Oman kielen käyttäminen sosiaali- ja terveystalvueluissa koetaan yksilön kannalta erityisen tärkeäksi, mutta palveluiden saatavuudessa vähemmistökielellä on puutteita ja palvelun tuottajat eivät tunnista missä kohdissa palveluketjua on erityisen tärkeää, että asiakas saa palvelua omalla kielellään.

Toimenpiteet:

1. Kaksikieliset hyvinvointialueet ottavat käyttöön sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toimeenpanon yhteydessä Suomen Kuntaliiton ja Folktingetin valmistelemat työvälineet siitä, miten kielelliset oikeudet turvataan hyvinvointialueiden tuottamissa palveluissa.⁸⁷ (Vastuu: sosiaali- ja terveysministeriö)
2. Toteutetaan pilottihanke, jossa tuotetaan kuusi (6) dialogia viranomaisten ja asiakkaiden välillä, joiden tavoitteena on ymmärryksen lisääminen kielen merkityksestä palvelun laadun turvaamisessa. Pilottihankkeeseen osallistuvat viranomaiset sosiaali- ja terveystalvueluissa ja pelastustoimessa. (Vastuu: oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja sisäministeriö)

Kieli ja asiakkaan tarve tulla ymmärretyksi on tärkeä osa potilasturvallisuutta.⁸⁸ Sairaanhoidon potilaina tai sosiaalihuollon asiakkaina ihmiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, jolloin korostuu tarve saada selkeää tietoa omalla kielellä. Kielellisten oikeuksien toteutuminen näissä tilanteissa on myös edellytys muiden oikeuksien, kuten asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja tiedonsaantioikeuden toteutumiselle.

Palvelun tuottajan tulisi määrittellä, missä kohdissa palveluketjua on erityisen tärkeää, että asiakas voidaan ohjata suoraan sellaiselle työntekijälle, joka hallitsee asiakkaan kielen hyvin. Terveydenhuollossa ja sairaanhoidossa on kriittisiä vaiheita, joissa palvelu omalla kielellä on erityisen tärkeää.

⁸⁷ VPS-työryhmä (2021). *Kaksikielisten hyvinvointialueiden valmistelun tukiaineisto*. Helsinki: Svenska Finlands folkting ja Suomen Kuntaliiton ruotsinkielisten asioiden yksikkö.

⁸⁸ PeVL 63/2016 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta.

Kielellisten oikeuksien toteuttaminen sosiaali- ja terveyspalveluissa on käytännön tasolla osoittautunut haastavaksi. Ruotsinkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluita on käytännössä haastavampaa saada, jos asuu kunnassa, jossa ruotsi on vähemmistökieli. Ero vaikuttaisi olevan suurin ruotsin- ja suomenkielisen hammashoidon, mielenterveyspalveluiden, sairaalahoidon ja päivystyksen palveluissa. Suomenkielinen vähemmistö on yleensä ottaen ruotsinkielistä vähemmistöä tyytyväisempi sosiaali- ja terveyspalveluihin kielen kannalta. Mutta myös suomenkielisellä vähemmistöllä on ollut haasteita palveluiden saamisessa omalla kielellä.⁸⁹

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen (sote-uudistuksen) valmistelun lähtökohtana on ollut turvata nykyiset kielelliset oikeudet. Lainsäädännön tasolla näin on pyritty toimimaan, eli lakisääteiset kielelliset oikeudet eivät heikkene tehtävien siirtyessä kunnilta hyvinvointialueille. Kielellisten oikeuksien turvaaminen riippuu kuitenkin paitsi lainsäädännöstä, myös siitä, miten palvelut järjestetään ja toteutetaan. Sosiaali- ja terveyspalveluja käyttävien asiakkaiden kannalta keskeistä on, miten kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä.

Jotta kielelliset oikeudet toteutuisivat sote-uudistuksessa, kaksikielisten hyvinvointialueiden on kohdennettava tarvittavat resurssit palveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen alueen vähemmistökielellä. Erityisen tärkeää on myös, että kaksikieliset hyvinvointialueet osallistuvat aktiivisesti yhteistyöhön ja tukevat vähemmistökielen edustajien osallistumiselle ja vaikuttamismahdollisuuksille perustettuja toimintamalleja. Tämän lisäksi on huomioitava Lapin hyvinvointialueen velvollisuus järjestää sosiaali- ja terveyspalveluita saamen kielillä.

Päämäärä 1.4. Kumpaakin kansalliskieltä käytetään aktiivisesti julkishallinnon kielinä

Haaste: Ruotsin kielestä on tulossa katoava kieli hallinnossa.

Toimenpiteet:

1. Määritellään, mihin valtion viranomaisiin sovelletaan käänteisiä kielitaitovaatimuksia, niin että osaan virkoja kelpoisuusvaatimuksena on erinomainen ruotsin kielen taito ja tyydyttävä suomen kielen taito.
(Vastuu: oikeusministeriö ja kaikki ministeriöt)

89 Lindell, M. (2021). *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.

2. Määritellään mihin valtion viranomaisiin sovelletaan mukautettuja kielitaitovaatimuksia, niin että osaan virkoja kelpoisuusvaatimuksena on suomen ja ruotsin kielen hyvä taito. (Vastuu: oikeusministeriö ja kaikki ministeriöt)
3. Tarkastellaan mahdollisuutta suorittaa suomen ja ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittava tutkinto osana yliopisto-opintoja. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus sekä suositus yliopistoille)
4. Tarkastellaan mahdollisuutta alentaa erinomaisen suomen ja ruotsin taitoa osoittavan tutkinnon hintaa. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus)
5. Otetaan kielitaitovaatimusten saavuttaminen virkasuhteen aikana osaksi urapolku-ajattelua (Vastuu: kaikki ministeriöt)
6. Ministeriöt ja valtion viranomaiset käyvät vuosittain, esim. kehityskeskusteluiden yhteydessä, läpi henkilöstön tosiasiallisen kielitaidon kansalliskielten osalta ja kohdistavat kielikoulutusta sitä tarvitseviin toimintoihin. (Vastuu: kaikki ministeriöt)
7. Käynnistetään selvitys, jossa kartoitetaan kansalliskielten ja muiden kielten osaamista ministeriöissä ja valtion viranomaisissa (Vastuu: oikeusministeriö)
8. Hallituksen kaikki ulkoinen viestintä ja näkyvyys tapahtuu molemmilla kansalliskielillä. Rohkaistaan ministeriöiden virkakuntaa käyttämään molempia kansalliskieliä ministeriöiden sisäisessä viestinnässä ja kokouksissa siten, että jokainen voi käyttää halutessaan omaa äidinkieltään. (Vastuu: kaikki ministeriöt)
9. Kannustetaan virkamiesvaihtoon Ahvenanmaan kanssa (Vastuu: valtiovarainministeriö ja Opetushallitus)

Strategiassa kuvattu vähentynyt ruotsin kielen käyttö ja heikentynyt ruotsin kielen taito hallinnossa vaikuttaa suoraan siihen, millaista kielellistä palvelua viranomaisten on mahdollista antaa ruotsinkielisille. Ruotsin kieltä puhuvien osuus valtionhallinnossa ei prosentuaalisesti vastaa ruotsinkielisten osuutta koko väestöstä. Vuonna 2017 tehdyn selvityksen mukaan valtion virkahenkilöistä 95,2 prosentilla äidinkieli oli suomi ja 3,8 prosentilla ruotsi.⁹⁰ Ruotsinkielisten osuus koko väestöstä oli vastaavana ajankohtana 5,3 prosenttia. Käytännössä heikentynyt ruotsin kielen taito hallinnossa voi johtaa tilanteisiin, joissa ruotsinkielinen joutuu luopumaan oikeudestaan käyttää omaa äidinkieltään toimiessaan viranomaisten kanssa.

⁹⁰ Tiedot saatu sähköpostilla valtiovarainministeriöltä 22.4.2021.

Ruotsin kielen heikentymiseen hallinnossa ovat vaikuttaneet hallintouudistukset, joiden kautta kaikkien valtion viranomaisten enemmistökielenä on suomi. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa virkojen kelpoisuusvaatimuksena on pääsääntöisesti erinomainen suomen kielen taito ja tyydyttävä ruotsin kielen taito.⁹¹ Henkilöt jotka ovat saaneet koulutuksensa ruotsin kielellä joutuvat hakeutuessaan näihin julkisiin virkoihin osoittamaan suomen kielen taitonsa erillisellä tutkinnolla, jonka hinta vuonna 2021 on 454 euroa. Vastavaa vaatimusta erillisen kielitutkinnon suorittamisesta ei ole suomenkielisen koulutuksen saaneilla, koska he voivat osoittaa valtionhallinnossa tarvittavan ruotsin kielen tyydyttävän taidon yliopisto-opintojen kautta. Vaatimus erillisen tutkinnon suorittamisesta sekä tutkinnon vaativuus ja kustannus asettavat suomen- ja ruotsinkieliset eriarvoiseen asemaan. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa äidinkielenään ruotsia puhuvat eivät hakeudu julkishallinnon virkoihin. Erityisenä vaarana on, että kielitutkinnon suorittaminen muodostuu esteeksi uran alussa olevien ruotsinkielisten nuorten henkilöiden hakeutumiselle valtionhallintoon.

Jotta voidaan turvata julkishallinnon palvelut molemmilla kansalliskielillä tulevaisuudessa ja saada ruotsinkielisiä hakeutumaan valtionhallinnon virkoihin tulisi ottaa tietyissä viranomaisissa käyttöön käänteiset tai mukautetut kielitaitovaatimukset. Käänteisillä kielitaitovaatimuksilla tarkoitetaan, että osaan virkoja kelpoisuusvaatimuksena on erinomainen ruotsin kielen taito ja tyydyttävä suomen kielen taito. Virkoihin, joihin sovellettaisiin mukautettuja kielitaitovaatimuksia ei vaadittaisi erinomaista suomen kielen taitoa, vaan niissä edellytettäisiin hyvää suomen ja hyvää ruotsin kielen taitoa. Ruotsinkielisten vasta valmistuneiden kynnystä hakeutua valtionhallinnon virkoihin voitaisiin madaltaa tarjoamalla mahdollisuus suorittaa suomen ja ruotsin kielen erinomaista taitoa osoittava tutkinto osana yliopisto-opintoja. Toinen mahdollisuus lisätä yhdenvertaisuutta olisi alentaa tutkinnon hintaa. Koska kielitaito kehittyy työn kautta, sitä tulisi myös voida kartuttaa uran aikana. Kielitaitovaatimusten savuttaminen tulisi olla osa urapolkua.

Viranomaisten on eri tavoin huolehdittava henkilöstön kielitaidosta ja edistettävä kielellisesti laadukasta toimintaa organisaatiossa, jotta kielellisiä oikeuksia koskeva sääntely toteutuu. Tämä voi tapahtua henkilöstöpoliittisilla keinoilla, kuten kielikoulutusta järjestämällä ja siihen osallistumiseen kannustamalla. Viranomaisten tulee myös kiinnittää huomiota palvelukseen otettavien tosiasialliseen kielitaitoon, sekä kielitaidon kehittymiseen palvelussuhteen aikana. Virkakunnan ruotsin ja tarvittaessa suomen kielen taitoon tulisi kiinnittää enenemissä määrin huomiota.

91 Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003) ja valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003).

Valtionhallinnon tulee toimia esimerkkinä työyhteisöstä, jossa on matala kynnyks käyttää molempia kansalliskieliä. Ministeriöillä on vastuu toimia kieliasioissa edelläkävijöinä ja erityisesti johtavassa asemassa olevien henkilöiden esimerkki on tärkeä. Valtioneuvostossa esimerkkiä voidaan näyttää siten, että ministeriöt ja ministerit kaikessa ulkoisessa viestinnässään (tiedotustilaisuudet ja muu tiedottaminen, sosiaalisen median päivitykset, lausunnot ja kannanotot) käyttävät sekä suomea että ruotsia.

Vahvaa ruotsinkielistä hallintoa tarvitaan myös suhteessa Ahvenanmaahan ja jotta Suomi voi ylläpitää ja kehittää suhteitaan muihin Pohjoismaihin. Ahvenanmaan maakunta on yksikielisesti ruotsinkielinen ja maakunnassa valtion-, maakunta- ja kunnallishallinnon virkakieli on ruotsi. Ahvenanmaan itsehallintolaki sisältää vaatimuksen, jonka mukaan maakunnan ja valtion viranomaisten välillä vaihdettavat kirjoitukset ja muut asiakirjat on laadittava ruotsin kielellä. Yhteistyötä Ahvenanmaan kanssa tulisi kehittää ja nähdä maakunta kieliresurssina julkishallinnon virkahenkilöille.

Päämäärä 1.5. Digitalisaatio tukee kielellisten oikeuksien toteutumista ja palveluiden saatavuutta molemmilla kansalliskielillä

Haaste: Digitaalisten palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa ei huomioida kielinäkökulmaa.

Toimenpiteet:

1. Selvitetään, onko digitaalisia palveluja koskeva lainsäädäntö tarpeen päivittää sisältämään kielinäkökulma. (Vastuu: valtiovarainministeriö)
2. Sisällytetään kielinäkökulman varmistaminen lainsäädännön soveltamisohjeeseen digipalvelujen kehittäjille. (Vastuu: valtiovarainministeriö)
3. Varmistetaan, että asiantuntijatukea digipalvelujen suunnitteluun voivat hakea myös ruotsinkieliset toimijat. (Vastuu: valtiovarainministeriö ja Digi- ja väestötietovirasto)
4. Digitaalisia palveluita kehitetään alusta alkaen rinnakkain suomen ja ruotsin kielellä, jotta kieliryhmien yhdenmukainen kohtelu turvataan. (Vastuu: kaikki ministeriöt)

5. Käynnistetään hanke valtioneuvostossa, jossa käydään läpi ministeriöiden ja virastojen ja hallinnonalojen verkkosivut kielinäkökulmasta, niin että ne noudattavat oikeusministeriön antamia käytännön ohjeita kielilainsäädännön soveltamisesta verkkopalveluissa. Suositellaan, että käynnistetään yhteistyössä Suomen Kuntaliiton kanssa samanlainen hanke kaksikielisten kuntien ja kuntayhtymien verkkosivujen osalta. (Vastuu: oikeusministeriö ja kaikki ministeriöt sekä suositus kunnille)

Digitalisaatio voi mahdollistaa kielellisesti laajempaa ja parempaa viranomaispalvelua, sekä palveluiden kielellistä saavutettavuutta. Osana siirtymistä kohti yhä digitalisempaa yhteiskuntaa valtionhallinnon vastuulla on varmistaa, että julkisissa digitaalisissa palveluissa huomioidaan eri kieliryhmien oikeudet ja palveluiden saavutettavuus ja toimivuus eri kielillä.

Kansalliskieliä koskeva lainsäädäntö on otettava huomioon, kun luodaan uusia digitaalisia palveluita ja järjestelmiä. Digitaalisia palveluita on kehitettävä alusta alkaen rinnakkain eri kieliversioina, jotta kieliryhmien yhdenmukainen kohtelu turvataan. Molempien kieliversioiden huomioiminen digitaalisten palveluiden ja -järjestelmien suunnitteluvaiheessa on myös taloudellisempaa ja tehokkaampaa kuin järjestelmien päivittäminen jälkikäteen.

Digitaalisia palveluja koskeva lainsäädäntö ei sisällä säännöksiä palvelujen kielistä. Sääntelyn kehittämistarpeiden tarkastelussa tulisi käsitellä myös kielellisiä oikeuksia.⁹² On myös tärkeää, että digitalisoinnin periaatteiden soveltamis- ja toimintaohjeet sisältävät ohjeet siitä, miten kielilain vaatimukset ja kieliryhmät huomioidaan palveluissa.

Kielilaki koskee kaikkea viranomaisten tiedottamista tiedotusvälineestä tai -kanavasta riippumatta. Suomen- ja ruotsinkielisen väestön kielilaisissa turvattu tiedonsaantioikeus on siis turvattava myös verkossa ja sosiaalisessa mediassa. Tiedonsaantitarpeesta on huolehdittu, kun kaikki oleellinen tieto löytyy verkkosivulta molemmilla kielillä. Viranomaisten tiedottamisessa ruotsin kielellä on viime aikoina ollut haasteita esimerkiksi sähköpostiviestinnän kielessä, verkkotiedottamisessa ja tiedottamisessa sosiaalisessa mediassa.⁹³

⁹² Tarkastelu tehdään osana digitalisaation edistämisen ohjelman lainsäädännön soveltamisen ja edistämisen työryhmän työtä.

⁹³ Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut: EOAK/2511/2019, EOAK/6208/2019, EOAK/4180/2017, EOAK/3402/2018 ja EOAK/3785/2016.

5.2 Suuntaviiva 2 – Kansalliskielten aseman turvaaminen

Päämäärä 2.1. Kansalliskielten käyttöala ei kavennu tieteessä ja kielten sanastotyön merkitys laajenee

Haaste: Kansalliskielten asema heikkenee erityisesti elinkeinoelämän, tieteen ja nopeasti kehittyvien alojen (kuten tietotekniikan) kielenä.

Toimenpiteet:

1. Suositellaan korkeakouluja kieliohjelmissaan tunnistamaan mekanismit, joilla pystytään turvaamaan kansalliskielten asema tieteen ja korkeimman opetuksen kielenä.
2. Suositellaan korkeakouluja laatimaan omat strategiansa siitä, miten suomen ja ruotsin kielet korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kielinä voidaan säilyttää ja niiden asemaa vahvistaa.
3. Suositellaan korkeakouluja ylläpitämään tieteellistä julkaisutoimintaa myös suomeksi ja ruotsiksi sekä viestimään tutkimuksestaan ja kehittämään tiedeviestintää kansalliskielillä.
4. Suositellaan korkeakouluja tarjoamaan vieraskielisille opiskelijoille riittävästi mahdollisuuksia kansalliskielten opiskeluun. Suositellaan tukemaan suomi ja ruotsi toisena kielenä (S2) –koulutusta.

Vastuu: Suositukset korkeakouluille, joita opetus- ja kulttuuriministeriö voi vahvistaa korkeakoulujen kautta.

Yliopistolaissa määritellään yliopistojen opetus- ja tutkintokielet, jotka ovat suomi tai ruotsi tai kumpikin. Tämän lisäksi yliopisto voi päättää muun kielen käyttämisestä opetus- ja tutkintokielenä ja opintosuorituksissa.⁹⁴ Viime vuosikymmenten aikana tapahtunut akateemisen maailman kansainvälistyminen on johtanut englannin kielen yhä lisääntyvään käyttöön yliopistoissa. Tämä on aiheuttanut huolta kansalliskielten, ja erityisesti suomen kielen aseman heikkenemisestä tieteen ja korkeimman opetuksen kielenä. Suomi on ainoa maa maailmassa, jossa suomen kieltä käytetään tieteessä ja jossa tarjotaan korkeakoulutusta suomen kielellä. Ruotsin kieltä ei koske sama haaste, koska tieteellistä tutkimusta harjoitetaan ruotsiksi myös Ruotsissa.

⁹⁴ Yliopistolaki 11§ (558/2009)

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut joutuvat kilpailemaan sekä rahoituksesta, että opiskelijoista. Jotta tieteelliset julkaisut pääsevät arvostettuihin julkaisusarjoihin, julkaiseminen tapahtuu pääosin tai kokonaan englanniksi. Vaikka on luonnollista, että monella tieteenalalla toimitaan pääosin englanniksi, tieteellisen tutkimuksen julkaiseminen kansalliskielillä on tärkeää, jotta erityisesti suomenkielinen tieteellinen sanasto elää ja kehittyy. Tulisi pohtia keinoja kansalliskielisen julkaisu toiminnan tukemiseksi ja kannattavaksi tekemiseksi rahoitusmallien kautta.

Tämän lisäksi on otettava huomioon yliopistojen yhteiskunnallinen vastuu viestiä tutkimuksesta. Mikäli tiedettä ei julkaista kansalliskielillä, on entistä todennäköisempää, että se ei tavoita tiedeyhteisön ulkopuolella olevia ihmisiä. Tässä suhteessa yliopistoilla on erityinen vastuu ylläpitää ja kehittää tiedeviestintää, niin että tutkimustuloksista voidaan käydä yhteiskunnallista keskustelua kansalliskielillä.

Kun ulkomailta halutaan saada Suomeen tutkijoita, opetushenkilökuntaa ja opiskelijoita, on mahdollista, että opetuskieli muuttuu yhä useammilla aloilla englanniksi. Korkeakoulut kouluttavat ammattilaisia yhteiskunnan tarpeisiin ja suurin osa akateemisesti koulutetuista työskentelee valmistuttuaan suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa toimitaan pääasiassa suomen ja ruotsin kielellä. Opetuskielen muuttuminen englanniksi sisältää riskin siitä, että korkeakouluista valmistuu ammattilaisia, jotka eivät kykene viestimään omasta alastaan maamme kansalliskielillä.

Ulkomailta saapuvien tutkijoiden, opettajien ja opiskelijoiden mahdollisuuteen oppia kansalliskieliä tulee myös kiinnittää huomiota. Mikäli halutaan, että nämä henkilöt voivat osallistua täyspainoisesti suomalaiseen yhteiskuntaan ja korkeakoulujen työyhteisöön, ja että opiskelijat työllistyvät Suomessa tämä edellyttää suomen tai ruotsin kielen taitoa. Tässä yhteydessä on tärkeä huomioida lisääntyvä tarve kouluttaa suomi tai ruotsi toisena kielenä (S2-opetus) opettajia. Tällä hetkellä ei esimerkiksi ole olemassa koulutusta ruotsi toisena kielenä opettajille.

Yllä kuvattuihin haasteisiin puuttumiseksi, korkeakouluilla on oltava ajantasaiset kielipoliittiset ohjelmat tai strategiat, joissa kuvataan kansalliskielten asemaa organisaatiossa, muun muassa ne kieliä koskevat periaatteet, joihin organisaatiot sitoutuvat sekä henkilökunnan ja opiskelijoiden kielelliset oikeudet.

Päämäärä 2.2. Kansalliskielet elävät rinnakkain englannin kielen kanssa

Haaste: Englannista on tulossa palvelukieli kansalliskielten rinnalle, mutta kattavaa tietopohjaa englannin kielen käytöstä ja sen vaikutuksista ei ole.

Toimenpide: Käynnistetään selvitys englannin kielestä palvelukielenä, jonka tarkoituksena on selvittää ja luoda kokonaiskuvaa englannin kielen käytöstä palvelukielenä, palveluissa, tieteen kielenä sekä elinkeinoelämän kielenä ja siitä miten kielen asema vaikuttaa suomen ja ruotsin kielten elinvoimaisuuteen ja käyttöalaan. (Vastuu: oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö)

Englanti on maailman *lingua franca*, eikä Suomessa ole mahdollista tehdä kielistrategiaa ottamatta kantaa englannin kielen asemaan.

Suomi on kansainvälinen maa, joka hyötyy globalisaatiosta. Globaalissa maailmassa kansainväliset yhteydet ovat elinehto monella alalla ja englannin kielen taito on edellytys uralla etenemiselle. Palveluiden tarjoaminen englannin kielellä voi osaltaan edistää kansainvälisten osaajien rekrytointia Suomeen ja parantaa Suomen tunnettavuutta maailmalla. Englanti on joissain viranomaisissa otettu viralliseksi palvelukieleksi kansalliskielten rinnalle. Englantia käytetään myös usein viranomaistoiminnassa silloin, kun ei ole tarjolla kääntäjää tai tulkkia sellaisessa kielessä, jota asiakas hallitsisi parhaiten. Kansainvälistymisen rinnalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että suomen ja ruotsin kielen käyttäjät voivat elää täysipainoista elämää omalla kielellään. Kaikilla aloilla, myös tieteessä ja elinkeinoelämässä, on osattava ilmaista asiat myös kansalliskielillä.

Kansalliskielistrategiassa ei aseteta kieliä vastakkain vaan pyritään hyödyntämään maamme pitkää kokemusta useamman kielen rinnakkaiselosta. Rinnakkaiselon haasteena on, että kansalliskielten asema on vaarassa heiketä, ja että kielten käytön kynnys kasvaa englannin kielen vahvistuneen aseman johdosta. Englannin kieltä koskevia linjauksia tehdään hallinnossa eri lähtökohdista, eikä kattavaa tietopohjaa englannin kielen käytöstä ja sen vaikutuksista kansalliskieliin tai muihin kieliin ole.

Jotta voidaan luoda puitteet kielten rinnakkaiselolle ja osittain myös vastata englannin kielen vahvistuneen aseman mukana tuomiin haasteisiin on selvitettävä ja luotava kokonaiskuvaa englannin kielen käytöstä. Tässä yhteydessä tulee tarkastella miten englannin kielen asema vaikuttaa suomen ja ruotsin kielen elinvoimaisuuteen ja käyttöalaan ja toisaalta, miten se palvelee niitä Suomessa asuvia henkilöitä, jotka eivät osaa maan kansalliskieliä.

Päämäärä 2.3. Suomen kielen elinvoimaisuutta vahvistetaan

Haaste: Suomen kielen asema on muuttunut viime vuosikymmeninä ja kieliympäristön nopeat muutokset vaikuttavat suomen kielen käyttöön.

Toimenpide: Luodaan suomen kieltä koskevaa politiikkaa kielen elinvoimaisuuden turvaamiseksi nimittämällä selvityshenkilö kartoittamaan ja määrittelemään suomen kielen tilanne ja haasteet sekä kielipoliittiset tavoitteet. (Vastuu: oikeusministeriö)

Suomi on ainoa maa maailmassa, jossa suomen kieli on virallinen kieli. Tämä luo valtiovallalle erityisen vastuun kantaa huolta kielen elinvoimaisuudesta. Suomen kielellä on edelleen vahva asema yhteiskunnassa ja kieleen ei kohistu radikaalia uhkaa. Suomen kielen asema on kuitenkin muuttunut viime vuosikymmeninä. Suomen kielen asema yhteiskunnan kaikilla aloilla käytettävänä kielenä ei ole enää itsestään selvä ja kielen käyttöala on kaventunut muun muassa tieteessä ja elinkeinoelämässä sekä nopeasti kehittyvillä aloilla, kuten tietotekniikan alalla. Suomen kielen käyttöalan kaventuminen johtuu ennen kaikkea kansainvälistymisestä seuranneesta englannin kielen laajentuneesta käytöstä.

Kun aiemmin on ajateltu, että suomen kielen asema säilyy itsestään, on nyt tunnustettava se tosiasia, että kielen säilyminen yhteiskunnan kaikilla aloilla vaatii valtiovallalta tietoista kielipolitiikkaa ja suunnitelmallisia toimia, joilla vaikutetaan suomen kielen asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa. Kansalliskielistrategian sisältämien toimenpiteiden lisäksi on tärkeää luoda yhtenäinen kuva suomen kielen tilasta ja haasteista, sekä asettaa suomen kielen elinvoimaisuutta turvaavat kielipoliittiset tavoitteet. Tavoitteita asetettaessa tulee huomioida, että kielipolitiikka ulottuu yhteiskunnan kaikille osa-alueille, ei vain koulutukseen ja kulttuuriin. Osana kielipolitiikkaa tulee myös huomioida miten kieli elää käytössä ja kieliympäristön nopeatkin muutokset kuten kasvava moni- ja rinnakkaiskielisyys.

Päämäärä 2.4. Kansalliskielten asema ja kielelliset oikeudet turvataan suurissa hallinnollisissa uudistushankkeissa

Haaste: Hallinnollisten uudistusten toimeenpanovaiheessa kielellisten oikeuksien käytännön toteutukseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota.

Toimenpiteet:

1. Hallinnollisten uudistusten toimeenpanon yhteydessä tehdään suunnitelma vähemmistökielisten palveluiden ja palvelupolkujen järjestämiseksi sekä kielipalveluiden koordinoinnista viranomaisessa. (Vastuu: kaikki ministeriöt).
2. Kehitetään kielipalveluiden suunnitteluun ja koordinointiin malli. (Vastuu: oikeusministeriö)
3. Uusia viranomaisia perustettaessa noudatetaan Kotimaisen kielten keskuksen periaatteita viranomaisten nimien suunnittelusta. (Vastuu: kaikki ministeriöt)

Kielilain mukaan kaksikielisten viranomaisten tulee palvella yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Viranomaisen tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä. Tämä tarkoittaa, että viranomaisen on järjestettävä palvelut siten että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, suomeksi tai ruotsiksi, ilman että niitä erikseen tarvitsee pyytää saatikka vaatia. Viranomaisten vastuulla on paitsi kielilain noudattaminen, myös asiakastilanteiden suunnittelu vähemmistökieltä käyttävän kieliryhmän näkökulmasta. Tämä voi edellyttää erillisratkaisuja tai muita lisätoimia, joilla turvataan kielelliset oikeudet.

Erityisesti silloin, kun tehdään hallinnollisia uudistuksia tai kun uusia viranomaisia perustetaan tai olemassa olevien organisaatiota uudistetaan, on keskeistä pohtia, mitä kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä vaatii. On tärkeää, että hallinnollisten uudistusten toimeenpanon suunnittelun yhteydessä löydetään ratkaisut vähemmistökielisten palveluiden ja palvelupolkujen järjestämiseksi.

Kielilain ja hallintolain vaatimukset asiallisesta, selkeästä ja ymmärrettävästä kielestä koskevat myös viranomaisten nimiä ja nimien lyhenteitä. Hyvä viranomaisnimi viestii asiakkaalle, eli kansalaiselle, mikä on viranomaisen toimiala, samalla kun suomen- ja ruotsinkielinen nimi viestii oikeudesta saada viranomaispalveluja molemmilla kansalliskielillä. Julkisten viranomaisten ja julkisten palvelujen tuottajien nimet on aina muodostettava

suomeksi ja ruotsiksi. Ruotsin- ja suomenkielinen nimi on suunniteltava samanaikaisesti, jotta nimestä tulee luonteva molemmilla kielillä. Englannin kielen lisääntynyt käyttö yhteiskunnassa on johtanut tapauksiin, joissa viranomaisen toimintayksikkö on nimetty pelkästään englanninkielisellä nimellä. Tällainen nimi on perustuslain, kielilain ja hallintolain vastainen.

Päämäärä 2.5. Selkokielen tarve huomioidaan osana esteettömyyttä

Haaste: Vaikea kieli estää monia ihmisiä toimimasta täysivaltaisina kansalaisina suomalaisessa yhteiskunnassa.

Toimenpide: Lisätään selkosuomen ja selkoruotsin käyttöä ministeriöiden ja hallinnonalojen toiminnassa, viestinnässä ja tapahtumien suunnittelutyössä sekä selkokielen ja selkeän yleiskielen käyttöön liittyvää osaamista. Hyödynnetään visuaalista ilmaisuja sanallisen ilmaisun ohella. (Vastuu: kaikki ministeriöt ja suositus kunnille)

Selkokielellä on selvä yhteys kansalaisten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Kielivaikeudet yhdistävät usein eri syistä syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä ja näissä tilanteissa selkokieli voi toimia tukikeinona, joka lisää kansalaisten yhdenvertaisuutta sekä itsenäisen elämän ja osallistumisen mahdollisuuksia. Selkokieltä tarvitsevien henkilöiden määrä on lisääntynyt viime vuosina, ja myös tästä syystä on tärkeää lisätä selkosuomen ja selkoruotsin käyttöä julkisessa hallinnossa.

Selkokielen kohderyhmille asiointi viranomaisten kanssa voi olla hyvin vaikeaa ja kieli voi muodostua etuuksien, tukien ja palvelujen hakemisen ja saamisen esteeksi. Samaan aikaan nämä ihmiset ovat usein niitä, jotka tukia ja palveluja eniten tarvitsevat. On tärkeää vahvistaa selkokielen osaamista erityisesti niissä hallinnonalojen viranomaisissa, jotka tekevät suoraa asiakastyötä. Selkokieli tulee myös huomioida, kun viranomaiset tuottavat asiakkaille erilaisia hallinnollisia tekstejä kuten päätöksiä, lomakkeita tai ohjeita.

Selkokielisen tiedon ja viestinnän tarve korostuu koko maata ja väestöä koskevissa kriisi- tai poikkeustilanteissa. Viranomaiset ovat vastuussa siitä, että kaikki saavat omaa terveyttään ja yhteiskunnan turvallisuutta koskevat tiedot ymmärrettävässä muodossa.

5.3 Suuntaviiva 3 – Elävä kaksikielisyys

Päämäärä 3.1. Vahvistetaan äidinkielen osaamista, mikä tukee myös muiden kielten opiskelua

Haaste: Puutteellinen äidinkiellentaito on este myös muiden kielten oppimiselle.

Toimenpiteet:

1. Laaditaan Kansallinen lukutaitostrategia vuoden 2021 loppuun mennessä ja laaditaan toimenpideohjelma strategian pohjalta. Laajennetaan lukutaitotyön näkökulmaa lasten ja nuorten lukutaidosta kaikenikäisten lukutaidon kehittämiseen ja suunnataan rahoitusta lukutaidon opetukseen ja materiaaleihin. Suunnataan yleisten kirjastojen kehittämisavustuksia kirjastojen lukutaitotyöhön. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus)
2. Vahvistetaan äidinkielen ja äidinkielenomaisen suomen ja ruotsin opetusta suuntaamalla voimavaroja kielitietoiseen opettajankoulutukseen ja opettajien jatkuvaan oppimiseen varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus)

Äidinkieli on perusta ihmisen ajattelulle ja tunteille. On erittäin tärkeää, että lapsi oppii oman äidinkieltensä hyvin, sillä äidinkieli on väline muun tiedon oppimiseen ja omaksumiseen. Lasten ja nuorten äidinkielen taitoa on vahvistettava varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin ja laadukas äidinkielenopetus on ensiarvoisen tärkeä. Äidinkieli on myös väline uusien kielten oppimiseen. Henkilön on ensin hallittava hyvin äidinkieltensä, jotta hän voi ilmaista itseään muilla kielillä.

Äidinkielen taitoa vahvistetaan muun muassa monipuolisen lukutaidon kehittämisellä. Suomi on ollut vuosituhaten alusta alkaen kärkisijoilla lukutaitoa mittaavissa tutkimuksissa. Heikkojen lukijoiden määrä on kuitenkin lisääntynyt ja huippulukijoiden määrä vähentynyt.⁹⁵ Lukutaidon merkitys ei rajoitu äidinkielen oppimisen edistämiseen, vaan on myös avaintekijä syrjäytymisen ehkäisyssä. Selvitäkseen arkielämästä on pystyttävä

⁹⁵ Tiedot Lukuliikkeen kotisivulta: <https://lukuliike.fi/lukuliike-suomalaislasten-ja-nuorten-lukutaidon-ja-monilukutaidon-asialla/>

ymmärtämään yhä monimuotoisempia tekstejä ja käsittelemään yhä pirstaloituneempaa tietoa. Lukutaito ei merkitse vain mekaanista osaamista tai kielioppia; yhä tärkeämmäksi on noussut monilukutaito, eli kyky erilaisten tekstien tulkitsemiseen, tuottamiseen ja arvottamiseen. Hyvä lukutaito ei siis pelkästään edistä muiden kielten ja tiedon omaksumista, vaan antaa myös pohjan pärjätä tulevaisuuden informaatioyhteiskunnassa ja työelämässä.

Äidinkielen ja muiden kielten oppimista vahvistetaan kielitietoisella opetuksella. Kielitietoisessa opetuksessa kieli ei ole vain yksi oppimisen ulottuvuus vaan oppimisen tärkein voimavara. Tämä tarkoittaa kaikkien kielten arvostamista. Kielitietoisessa toimintakulttuurissa kielen merkitys opetuksessa ymmärretään ja oppilaiden äidinkielet ja muut opiskeltavat kielet näkyvät luontevasti.⁹⁶

Päämäärä 3.2. Jokaisella on mahdollisuus oppia kansalliskieliä

Haaste: Motivaatio toisen kotimaisen kielen opiskeluun on laskussa.

Toimenpiteet:

1. Kannustetaan kuntia tarjoamaan toista kotimaista kieltä A1-kielenä ja poistamaan ryhmäkokoa koskevat rajoitteet.
2. Selvitetään mahdollisuutta lisätä toisen kotimaisen kielen (B1-kielen) opetuksen tuntiresursseja yläkoulussa.
3. Toteutetaan toimenpiteitä, joilla vahvistetaan koulussa toisen kotimaisen kielen oppimista.
4. Selvitetään, mitä toisen kotimaisen kielen pakollisuuden poistaminen ylioppilastutkinnosta on merkinnyt Suomen kielitaidon kannalta.
5. Laaditaan materiaalia, joka sisältää tietoa huoltajille toisen kotimaisen oppimisen hyödyistä.
6. Käynnistetään selvitys ulkomaisten tutkinto-opiskelijoiden suomen ja ruotsin kielen taidosta.
7. Tuetaan suomenkielisiä kuntia, jotka panostavat ruotsinkieliseen koulutukseen (nk. kielisaaret).

Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja suositus kunnille

⁹⁶ Opetushallitus (2017). *Kielitietoinen koulu - kielitietoinen opetus*. Opetushallituksen julkaisu 2017:4.

Globalisaatio ja kansainvälistyminen edellyttävät kansalaisilta yhä monipuolisempaa ja parempaa kielitaitoa, varsinkin työelämässä. Kielitaito on tärkeä valtaosalle työnantajista ja yrityksistä ja vieraiden kielten osaamisen tarve kasvaa tulevaisuudessa.⁹⁷

Mahdollisuus oppia molempia kansalliskieliä takaa kansalaisille yhdenvertaiset mahdollisuudet työmarkkinoilla. Tämän vuoksi on tärkeää, että keneltäkään ei suljeta pois mahdollisuutta oppia maamme molempia kansalliskieliä. Suomen kielen taito on käytännössä lähes ehdoton vaatimus Suomen työmarkkinoilla pärjäämisessä. Ruotsin kielen taito taas on vaatimuksena monissa tehtävissä julkisella sektorilla ja kaksikielisissä kunnissa sekä huomattava etu myös yksityisellä puolella. Työnantajien mukaan ruotsin kielen taitoa tarvitaan jatkossakin suomen ja englannin kielen jälkeen eniten.⁹⁸ Ruotsin kielen taito avaa lisäksi ovet opiskelu- ja työmahdollisuuksille muissa Pohjoismaissa.

Perustuslain ja kielilain asettamat edellytykset palveluiden saatavuudesta molemmilla kansalliskielillä luovat valtiovallalle vaatimuksen varmistaa kansalaisten mahdollisuus ja motivaatio opiskella toista kotimaista kieltä. Tiedetään myös, että hyvä toisen kotimaisen kielen taito luo myönteistä kieli-ilmapiiiriä yhteiskunnassa ja on lähtökohta kieliryhmien välisille kohtaamisille. Kielitaito antaa myös yksilölle mahdollisuuden laajentaa omaa piiriään, esimerkiksi kuluttamalla ja nauttimalla viihde- ja kulttuuritarjonnasta myös toisella kansalliskielillä.

Lasten ja nuorten kieltenopiskelua tukevia toimia tulisi vahvistaa. Kieltenopiskelun varhentaminen ei kuitenkaan aina johda kielten monipuolisempaan opiskeluun. Ensimmäiseltä luokalta alkamaan varhennettu kielenopetus on käytännössä johtanut siihen, että suomenkielisissä kouluissa A1-kieleksi valitaan (ja tarjotaan) pääsääntöisesti vain englantia.⁹⁹ B1-kielen aloitusajankohdan siirtäminen 6. luokalle nykyisen 7. luokan sijaan on suomenkielisissä kouluissa käytännössä johtanut ruotsin opetuksen viikkotuntimäärän vähenemiseen yläkoulussa, koska opetustunnit jaetaan neljälle vuosiluokalle. Aikaisemmat kokemukset eivät myöskään puolla sitä, että kielten muuttaminen vapaaehtoiseksi johtaisi niiden monipuolisempaan opiskeluun. Toisen kotimaisen kielen vapaaehtoisuutta

97 Kantar TNS Oy, Jaakko Hyry 6.7.2021. Yrittäjägallup kesäkuu 2021, Kielitaidon merkitys yrityksissä: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf

98 Yrityksissä tarvitaan eniten suomea (87 %) ja englantia (87 %). Myös ruotsin taito on olennainen: sitä tarvitaan 44 prosentissa yrityksissä. Kantar TNS Oy, Jaakko Hyry 6.7.2021. Yrittäjägallup kesäkuu 2021, Kielitaidon merkitys yrityksissä: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf

99 Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E. & Karppinen, S. (2021). *Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

ylioppilaskirjoituksissa on seurannut pitkäaikainen kehitys, jossa yhä vähenevä määrä suomenkielisiä oppilaita kirjoittaa ruotsin kielen ylioppilaskirjoituksissa. Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistuksella, jolla nostettiin pitkä matematiikan korkeakoulujen pisteytystaulukoiden kärkeen, on myös nähtävissä epäsuotuisia vaikutuksia kansalliskieliä ja muita kieliä koskevaan opiskelumotivaatioon.

Lapsille ja nuorille (sekä heidän huoltajilleen) tulee kertoa toisen kotimaisen kielen oppimisen hyödyistä. Tässä suhteessa myös kunnilla on tärkeä tehtävä elävän kaksikielisuuden edistämiseksi, tarjoamalla molempia kansalliskieliä kouluissaan pitkänä A1-kielenä. Toisen kotimaisen kielen opiskelussa tulisi tavoitella mielekästä oppimista, johon sisältyy eläviä kohtaamisia kielen ja kieliryhmän edustajien kanssa. Niin kutsutut kielisaarikoulut toimivat paikallisena motivaationa toisen kotimaisen kielen opiskelussa.¹⁰⁰ Huomioimalla ja tuemalla niitä suomenkielisiä kuntia, jotka ovat halukkaita panostamaan ruotsinkieliseen koulutukseen ja kielisaarikouluihin edistetään elävää kaksikielisyyttä.

Samalla kun kannetaan huolta lasten ja nuorten molempien kansalliskielten oppimisesta on myös huomioitava Suomeen muista maista saapuvien henkilöiden mahdollisuus oppia suomen ja ruotsin kieli, jotta heidän pääsyä kieliyhteisön jäseniksi helpotetaan. Tällä tavoin edistetään myös näiden henkilöiden kotoutumista yhteiskuntaamme.

100 Kielisaari on paikkakunta, joka on oikeudellisesti yksikielisesti suomenkielinen, mutta jossa asuu merkittävä ruotsinkielinen vähemmistö ja jossa toimii paikallinen ruotsinkielinen koulu.

Päämäärä 3.3. Molemmat kansalliskielet näkyvät ja kuuluvat yhteiskunnassa

Haaste: Alueilla, joissa toinen kieli on vähemmistössä, on usein vähemmän kulttuuri-, media- ja liikuntatarjontaa saatavilla omalla kielellä.

Toimenpiteet:

1. Tuetaan suomen- ja ruotsinkielistä kulttuurituotantoa sekä kirjallisuuden kääntämistä. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
2. Turvataan kaksikielisissä kunnissa vähemmistökielinen liikunta- ja kulttuuritarjonta. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja suositus kunnille)
3. Vahvistetaan liikunta- ja urheilujärjestöjen ruotsinkielistä palvelutarjontaa. (Vastuu: suositus kansallisille lajiliitoille, Olympiakomitealle ja Paralympiakomitealle)
4. Vahvistetaan maksutonta pohjoismaista ja ruotsinkielistä TV-tarjontaa. (Vastuu: suositus YLE:lle)
5. Valtionhallinnon viranomaiset ja ministeriöt huolehtivat tarkoituksenmukaisesta vuoropuhelusta molemmilla kansalliskielillä kolmannen sektorin kanssa. (Vastuu: kaikki ministeriöt)

Edellytys kansalliskielten kehittymiselle ja elinvoimaisuudelle sekä aidosti kaksikieliselle yhteiskunnalle on molempien kansalliskielten näkyvyys julkisessa tilassa ja niiden käyttö kaikilla yhteiskunnan eri osa-alueilla. Valtion varoja kohdennettaessa onkin varmistettava kulttuurin, median, urheilun ja liikunnan saatavuus molemmilla kansalliskielillä. Varsinkin vähemmistössä olevalle kieliryhmälle on tärkeää saada uutisia, muuta ajankohtaistietoa ja mediapalveluita omalla kielellään. Myös lapsille on tärkeää saada omankielistä tietoa eri medioiden ja tiedostusvälineiden kautta. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaan valtiolla on velvollisuus rohkaista tiedotusvälineitä kiinnittämään tässä suhteessa erityistä huomiota vähemmistöryhmiin kuuluvien tai alkuperäiskansojen lasten kielellisiin tarpeisiin.¹⁰¹

101 Yleissopimus lapsen oikeuksista, 17 artikla (SopS 59 ja 60/1991)

Osallistuminen kulttuuri-, liikunta- ja muuhun vapaa-ajantarjontaan omalla kielellä on tärkeää yksilön kieli-identiteetin kehittymisessä ja vahvistamisessa. On myös tärkeää, että sekä suomen- että ruotsinkieliset voivat osallistua tasavertaisesti kilpaurheiluun kansallisella tasolla kaikissa lajeissa. Osallistumisen osalta ruotsinkielisillä on ollut käytännön haasteita, kuten että tärkeää tietoa annetaan lajiliitoista tai joissain lajeissa kilpailuihin pääsemiseksi vaadittavia koulutuksia (erityisesti tuomarikoulutukset) järjestetään vain suomeksi. Urheilijat ja yhdistykset maksavat lisensoijia ja jäsenmaksuja kansallisille lajiliitoille, mutta eivät aina saa urheilun harjoittamiseen tarvittavia ruotsinkielisiä palveluja.

Englannin kielen vahvistunut asema erityisesti nuoriso- ja populaarikulttuurissa, pelimaailmassa ja sosiaalisessa mediassa haastaa kansalliskielten asemaa. Myös tämän vuoksi tarvitaan laaja ja monipuolinen media- ja kulttuuritarjonta molemmilla kansalliskielillä, joka antaa niin suomen- kuin ruotsinkielisille mahdollisuuden tutustua toisen kieliryhmän kieleen ja kulttuuriin. Paitsi tilaisuus laajentaa omaa kulttuuri- ja mediakulutustaan, tutustuminen toisen kieliryhmän kulttuuriin voi johtaa parempaan kieli-ilmapiiriin.

Koska media-, kulttuuri- ja liikuntatarjonnassa vähemmistökieliryhmälle on suuria paikallisia eroja, on tärkeää turvata koko kieliyhteisön tavoittavien julkisten toimijoiden suomen- ja ruotsinkielinen kulttuurituotanto. Esimerkiksi Yleisradio Oy:n, teatterilaitosten ja kirjastolaitoksen toiminnan seurannassa ja määrärahoja myönnettäessä on huolehdittava siitä, että tuetaan kulttuurituotantoa molemmilla kansalliskielillä. Myös kunnilla on velvollisuus huolehtia vähemmistökielellä toteutettavasta liikunta- ja kulttuuritarjonnasta.

Päämäärä 3.4. Kieli-ilmapiiri Suomessa on salliva ja ennakkoluuloton ja kieliryhmien välillä on luonnollista kanssakäymistä

Haasteet: Suhtautumisessa eri kieliä puhuviin on asenteita ja ennakkoluuloja.

Toimenpiteet:

1. Vakiinnutetaan ystävyysluokka-toiminta sekä kieliryhmien edustajien vierailutoimintaa varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
2. Tuetaan lasten kieltenoppimista varhaiskasvatuksesta alkaen vahvistamalla ja laajentamalla kielikylpy- ja kielisuihkutoimintaa. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)

3. Luodaan perusopetukseen oppimateriaalia ja viestitään monikanavaisesti Suomen kansalliskielistä. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
4. Selvitetään, mitä ruotsin kielestä ja ruotsin kieltä puhuvista Suomessa opetetaan suomenkielisissä oppimateriaaleissa ja kouluissa, tavoitteena näiden tietojen vahvistaminen. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
5. Selvitetään mahdollisuutta lisätä lukion historian opetuksessa Ruotsin ajan, Suomen kaksikielisyyden, Ahvenanmaan erityisaseman ja pohjoismaisen yhteistyön osuutta. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus)
6. Kehitetään ja luodaan mahdollisuuksia ja toimintamalleja kaksikielisen harrastustoiminnan vahvistamiseksi. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö sekä suositus kunnille, järjestöille ja muille harrastusten järjestäjille)
7. Luodaan audiovisuaalista koulutusmateriaalia viranomaisille kielellisistä oikeuksista ja kielen merkityksestä palvelun laadun kannalta. Rääätälöidään materiaali viranomaisen mukaan ja otetaan materiaali osaksi koulutusta eri tehtäviin. (Vastuu: oikeusministeriö (materiaalin luonti), ministeriöt viranomaisten mukaan, koulutuksen osalta myös opetus- ja kulttuuriministeriö)

On tärkeää, että Suomessa edistetään kieliryhmien välistä keskinäistä ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta tukevaa kulttuuria. Suomessa esiintyy tänäkin päivänä kieli-ilmapiiiriä koskevia haasteita ja ennakkoluuloja eri kieliryhmiä kohtaan. Usein ennakkoluulojen ja stereotyyppien taustalla on tietämättömyys toisesta kieliryhmästä, joka johtuu vähäisestä luonnollisesta kontaktista toiseen kieliryhmään esimerkiksi maantieteellisistä kielirajoista johtuen. Yhteiskunnan yleinen ilmapiiiri ja keskustelut kielikysymyksistä mediassa ovat myös voineet vaikuttaa yleiseen tunteeseen siitä, että ruotsin- ja suomenkielisten väliset suhteet ovat huonontuneet.¹⁰²

Kieli-ilmapiiiriin vaikuttaa ihmisten tietoisuus Suomen kieliryhmistä, kielellisistä oikeuksista sekä kielitaito. Toisen kotimaisen kielen taidon vahvistamisen lisäksi tarvitaan toimia, joilla lisätään tietoisuutta Suomessa puhutuista kielistä ja maamme kieliolojen monimuotoisuudesta. Ennakkoluulot siirtyvät usein aikuisilta lapsille ja tämän vuoksi on erityisen tärkeää

102 Lindell, Marina (2016). *Kielibarometri 2004–2016*. Tutkimusraportti. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 52/2016. Helsinki: Oikeusministeriö.

panostaa kieliryhmien välisiin kohtaamisiin ja vuorovaikutukseen nuoresta iästä lähtien. Luontevia tapoja edistää ruotsin- ja suomenkielisten lasten ja nuorten yhteyksiä löytyy koulujen arjesta ja harrastustoiminnasta. Tässä suhteessa on tärkeää luoda ilmapiiri, joka rohkaisee vieraamman kansalliskielen käyttöön ja hyväksyy suomen ja ruotsin käytön eri taitotasolla.

Myönteinen kieli-ilmapiiri edellyttää myös viranomaisilta aktiivisia toimia ja sen osoittamista, että viranomainen haluaa tarjota palvelua asiakkaille molemmilla kansalliskielillä. Tämän vuoksi on tärkeää, että viranomaisten kielellisten oikeuksien tuntemusta parannetaan.

Päämäärä 3.5. Kansalliskieltemme myötä Suomi on vahva osa Pohjolaa

Haaste: Kaksi- tai monikielisyttä ei nähdä voimavarana ja Suomi ei täysmääräisesti hyödynnä yhteispohjoismaisten opiskelu- ja työmarkkinoiden mahdollisuuksia.

Toimenpiteet:

1. Tuodaan jo perusopetuksessa esiin ne hyödyt, jotka ruotsin kielen osaamisesta on kotimaan ja Pohjoismaiden opiskelu- ja työmarkkinoilla esim. vakiinnuttamalla ystävyysluokka-toiminta sekä kieliryhmien edustajien vierailutoimintaa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
2. Vahvistetaan opiskelijaliikkuvuutta mm. hyödyntämällä pohjoismaista lukiosopimusta. (Vastuu: opetus- ja kulttuuriministeriö)
3. Käynnistetään pilottihanke, jossa markkinoidaan Suomea houkuttelevana opiskelumaana Ruotsissa. Lisätään muiden Pohjoismaiden tietoisuutta siitä, että Suomessa voi opiskella useissa koulutusohjelmissa kokonaan ruotsin kielellä. (Vastuu: ulkoministeriö, Business Finland, opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus)
4. Helpotetaan kansalaisten liikkuvuutta Pohjoismaiden välillä. (Vastuu: ulkoministeriö ja kaikki ministeriöt)

Pohjoismaat ovat avoimia ja demokraattisia hyvinvointivaltiota, joita yhdistävät yhteinen historia, samankaltainen kulttuuri ja yhteiskuntajärjestelmä sekä pohjoismaiset kielet. Suomi on vahvasti osa Pohjolaa niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin. Suomalaiset suhtautuvat myös hyvin myönteisesti pohjoismaiseen yhteistyöhön. Viime vuosina globaalit kriisit kuten koronapandemia, muuttoliike sekä uudet turvallisuushaasteet muun muassa hybridi-vaikuttaminen ja terrorismi ovat edelleen lisänneet pohjoismaisen yhteistyön tarvetta. Ruotsin kielellä on tärkeä tehtävä yhdistää Suomi muihin Pohjoismaihin. Yhteinen kulttuuri- ja kielitausta lisää yhteenkuuluvuutta ja luottamusta maiden välillä ja edistää yhteistyömahdollisuuksia.

Pohjoismaat muodostavat yhdessä maailman 11. suurimman talouden. Tutkimukset osoittavat, että enemmistö suomalaisista pitää Ruotsia Suomen tärkeimpänä yhteistyökumppanina maailmassa.¹⁰³ Ruotsi on myös Suomen merkittävimpiä kauppakumppaneita, toiseksi suurin vientimaa ja kolmanneksi suurin tuontimaa.¹⁰⁴ Ruotsin kielen taito antaa etulyöntiaseman yritysten pyrkiessä Ruotsin ja muiden Pohjoismaiden markkinoille, vaikka itse kaupanteossa käytettäisiin esimerkiksi englantia. Kaikenlainen yhteistyö perustuu suurelta osin kommunikointiin ja hyviin, jopa henkilökohtaisiin, suhteisiin, joissa yhteisen kielen merkitystä ei pidä aliarvioida.

Ruotsin kieli avaa myös portin yhteispohjoismaisille koulutus- ja työmarkkinoille. Pohjoismailla on avoimet työmarkkinat, jotka ovat yli 60 vuoden ajan mahdollistaneet työskenteelyn ympäri Pohjolaa ja tarjonneet työnhakijalle mahdollisuuden laajentaa työhakuaan omasta kotimaasta koko Pohjolaan. Työntekijän siirtyminen Pohjoismaasta toiseen hyödyttää vastaanottajamaata, jonka talous kasvaa ja mahdollisesti myös kotimaata, jonka työttömyys vähenee. Myös opiskelijoille on tarjolla laajemmat ja monipuolisemmat koulutusmahdollisuudet mikäli he kielitaitonsa ansioista voivat suorittaa opintonsa toisessa Pohjoismaassa. Pohjoismaisten koulutusta ja työllisyyttä koskevien sopimusten ja ohjelmien kautta edistetään nuorten liikkuvuutta Pohjolassa ja tämän kautta myös pohjoismaisten kielten ja kulttuurin osaamista ja ymmärrystä.¹⁰⁵ Positiivista suhtautumista muiden pohjoismaiden kieliin ja kulttuureihin, sekä tulevaisuuden työ- ja

103 Kuntakehityssäätö (Kaks) on tammikuussa 2020 toteuttanut tutkimuksen yhteistyö Kansallismuseon kanssa. Yhteenveto tutkimuksesta Hanasaaren ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen verkkosivulla: <https://www.hanaholmen.fi/wp-content/uploads/2020/09/Svenska-tiden-och-dess-paverkan-pa-Finland.pdf>

104 Tulli: Suomen ja Ruotsin välinen kauppa: <https://tulli.fi/documents/2912305/3331101/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019/a83480cf-f9c6-0211-7948-7294c88db59a/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019.pdf>

105 Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisten Nordplus ja Nordjobb –ohjelmien kautta suomalaiset nuoret voivat saada opiskelu tai kausityöpaikan toisesta Pohjoismaasta ja samalla tutustua toisen Pohjoismaan kieleen ja kulttuuriin.

opiskelumahdollisuuksia Pohjolassa tulisi tuoda esiin jo perusopetuksen yhteydessä. Vastavuoroisesti tulisi houkutella opiskelijoita ja työvoimaa Ruotsista ja muista Pohjoismaista Suomeen. Työntekijät muista Pohjoismaista ja ne pohjoismaalaiset opiskelijat, jotka jäävät Suomeen lisäävät ruotsin kielen taitoisen työvoiman osuutta Suomessa.

Pohjoismaisten pääministerien vision mukaan Pohjolasta tulee maailman kestävin ja integroitunein alue vuoteen 2030 mennessä. Jotta opiskelijat, työntekijät ja yritykset voivat liikkua vapaasti yli rajojen tulee liikkuvuutta haittaavia rajaesteitä Pohjoismaiden välillä purkaa ja huolehtia siitä, että uusia rajaesteitä ei synny. Jokainen ministeriö on vastuussa oman hallinnonalansa rajaesteiden poistamisesta ja siitä, että uusia liikkuvuutta haittaavia rajaesteitä ei synny.

5.4 Pääsy kieliyhteisön jäseneksi

Päämäärä 4.1. Mahdollistetaan kotoutuminen molemmilla kansalliskielillä

Haaste: Kotoutumiskoulutuksen järjestämisessä ruotsin kielellä on alueellisia eroja ja viranomaisilla ei aina ole riittävästi tietoa ruotsinkielisestä kotoutumispolusta.

Toimenpiteet: Kehitetään kotoutumisen edistämisen palveluita ja varmistetaan sujuva kotoutumispolku molemmilla kansalliskielillä:

1. tiivistämällä alueellista ja paikallista yhteistyötä ruotsinkielisten kotoutumista edistävien toimijoiden kanssa ja välillä sekä työnantajien kanssa,
2. kasvattamalla ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen tarjontaa, jotta maahanmuuttajille on tosiasialliset mahdollisuudet valita kotoutumiskielekseen myös ruotsi,
3. vahvistamalla ruotsinkielistä kotoutumista sekä ruotsinkielisen kotoutumisen edistämisen osaamista ja tietopohjaa valtakunnallisessa osaamiskeskustoiminnassa,
4. lisäämällä viranomaisten tietoisuutta siitä, että ruotsinkielistä kotoutumista tulee edistää myös käytännössä, erityisesti kaksikielisissä kunnissa yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja
5. luomalla kaksikielisissä kunnissa malleja kaksikieliselle kotoutumiselle.

Vastuu: työ- ja elinkeinoministeriö ja suositus kunnille

Kielitaito on keskeisessä asemassa maahanmuuttajien kotoutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja erityisesti heidän työllistymisessään. Kotoutumista koskeva lainsäädäntö tarjoaa maahanmuuttajille palveluita, jotka tukevat heidän mahdollisuuksiaan hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito.¹⁰⁶ Koska kielenopetus on keskeinen osa kotoutumista, lainsäädännön lisäksi tulee tarkastella niitä käytännön toimenpiteitä, joilla maahanmuuttajien kielitaitoa pyritään edistämään. Kynnystä suomalaisten kieliyhteisöjen jäseneksi pääsyyn tulee madaltaa tarjoamalla tehokasta kotoutumis- ja etenkin kielikoulutusta molemmilla kansalliskielillä.

Ottaen huomioon väestöennusteet, joiden mukaan vuoteen 2040 mennessä maahanmuuttajat vastaavat suuressa määrin maamme väestönkasvusta sekä haasteet ruotsin kielen taitoisen työvoiman saatavuudessa, tarvitaan keinoja edistää maahanmuuttajien kotoutumista myös ruotsin kielellä. Kyseessä on myös periaatteellisempi kysymys: koska Suomi ja suomalainen yhteiskunta on kaksikielinen, maahanmuuttajilla tulee olla itsenäinen ja tosiasiallinen mahdollisuus valita millä kielellä he kotoutuvat. Erityisen tärkeää on kotoutumisen alkuvaiheessa selvittää, haluaako henkilö kotoutumisen tapahtuvan suomen vai ruotsin kielellä ja tukea todellista mahdollisuutta kotoutumiseen henkilön valitsemalla kielellä.

Ruotsinkielisen kotoutumispolun valinta johtuu usein tilanteesta, jossa ruotsin kieli sopii paremmin henkilön omaan taustaan, hänen tarpeisiinsa ja tulevaisuuden suunnitelmiinsa. Se ei tarkoita, etteikö henkilö oppisi suomen kieltä. Ruotsinkielisen kotoutumispolun valinta ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton ja Suomessa on suuria alueellisia eroja siinä, miten kotoutumiskoulutusta järjestetään ruotsin kielellä.¹⁰⁷ Viranomaisilla ei aina ole ymmärrystä tarjota maahanmuuttajille ruotsinkielistä kotoutumispolkua ja kotoutuminen ruotsiksi ei välttämättä toimi edes silloin, kun päätös on tehty ruotsiksi.¹⁰⁸ Ruotsinkielistä kotoutumista voidaan edistää ja alueellisia eroja tasata tiivistämällä kotoutumisesta vastaavien viranomaisten yhteistyötä sekä lisäämällä viranomaisten tietoisuutta ruotsinkielisestä kotoutumisesta ja sen tukemisesta, erityisesti kaksikielisissä kunnissa. Tämän lisäksi tulisi kannustaa kaksikielisiä kuntia luomaan malleja kaksikieliselle kotoutumiselle.

106 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)

107 Helander, M., Kosová, M., Pötsch, T., Teikari, K., Sundbäck, L., & Airas, I. (2015). *Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland*. Helsinki: Svenska kulturfonden.

108 Tämä kanta esitetään mm. Oker-Blom, G. (2021). *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen haasteita käsitellään myös Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta 2017. Hallituksen julkaisusarja 8/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Kansalliskielistrategian päämäärä ja toimenpiteet molemmilla kansalliskielillä tapahtuvan kotoutumisen varmistamiseksi tukevat valtioneuvoston kotoutumisselontekoon sisältyviä ruotsinkielistä kotoutumista koskevia keskeisiä toimenpiteitä.¹⁰⁹ Näillä tavoitellaan ruotsin kielellä kotoutuvien määrän kasvua niin, että määrä suhteellisesti vastaisi vähintään ruotsinkielisten osuutta väestöstä.

Maahanmuuttajien kielitaidolla on myös suora vaikutus Suomen kielivarannon monipuolistumiseen. Samalla kun edistetään maahanmuuttajien mahdollisuuksia suomen ja ruotsin kielen oppimiseen, on tärkeä tukea oman äidinkielen opetusta ja oman kulttuurin ylläpitämistä.

109 Valtioneuvosto (2021). *Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. Helsinki: Valtioneuvosto.

6 Strategian toimeenpano ja seuranta

Kielellisten oikeuksien turvaaminen vaatii pitkäjänteistä työtä. Keskeinen elementti kansalliskielistrategian onnistumiselle onkin strategian määrätietoinen toimeenpano sekä suuntaviivojen ja päämäärien jatkuva seuranta, jotta strategian visio toteutuu.

Kansalliskielistrategia on valtioneuvoston strategia, joten vastuu strategian vision, suuntaviivojen ja päämäärien toteutuksesta kohdistuu koko valtioneuvostoon. Tämän lisäksi tulee muistaa, että jokainen viranomainen on vastuussa kielilainsäädännön noudattamisesta ja vastaa kielellisen oikeuksien toteutumisesta omalla toimialallaan.¹¹⁰

Strategian toimeenpano tarkoittaa kappaleessa 5 kuvattujen strategian suuntaviivojen ja päämäärien toteuttamista. Käytännössä tämä tapahtuu toteuttamalla päämäärien alla määritellyt käytännön toimenpiteet. Jokaiselle toimenpiteelle on nimetty yksi tai useampi vastuuministeriö, joka vastaa kyseisen toimenpiteen toteutuksesta. Strategia sisältää myös valtioneuvoston suosituksia muille toimijoille, kuten kunnille ja korkeakouluille.

Jokainen ministeriö vastaa, yksin tai yhdessä toisen ministeriön kanssa, strategiassa sille vastuutetuista toimenpiteistä ja niiden toteutuksesta. Vastuu strategian täytäntöönpanon seurannasta osoitetaan oikeusministeriölle, jolla on myös vastuu kielilainsäädännön täytäntöönpanon seurannasta.¹¹¹ Oikeusministeriöllä on lisäksi valtioneuvostossa koordinoiva vastuu Ahvenanmaan itsehallintolakia koskevista asioista, mukaan lukien lain kielisäännökset.

Oikeusministeriön yleiseen vastuuseen strategian seurannasta sisältyy siitä huolehtiminen, että strategian toimenpiteet käynnistetään, toimenpiteiden seuraaminen ja niistä raportointi. Oikeusministeriö kerää vuosittain muiden ministeriöiden katsaukset niiden vastuulla olevien toimenpiteiden edistymisestä valtioneuvoston kansalliskieliverkoston kautta.¹¹² Seuraavan hallituskauden aikana laaditaan evaluointi strategian toimeenpanosta

110 Kielilain 36 § 1 mom.

111 Kielilain 36 § 2 mom.

112 Kansalliskieliyhteyshenkilöistä koostuva verkosto on valtioneuvoston poikkihallinnollinen yhteistyöfoorumi, joka tukee ministeriöitä pääsääntöisesti kansalliskieliin liittyvissä asioissa. Verkoston jäseninä ovat ministeriöiden kansalliskieliyhdyshenkilöt sekä Opetushallituksen, Suomen Kuntaliitto ja Kotimaisten kielten keskuksen edustajat.

ja sen vaikutuksista. Oikeusministeriön vastuulla on myös kansalliskielistrategiasta ja sen sisällöstä tiedottaminen sekä valtioneuvoston sisällä, että ulkopuolisille tahoille, kuten muille viranomaisille, sidosryhmille ja kansalaisille.

LÄHTEET

Tutkimukset, raportit, selvitykset, päätökset, tilastot ja verkkosivut

- Ammattibarometri, Työllistymisen näkymät eri ammateissa [verkkosivu]: <https://www.ammattibarometri.fi/>
- Backman, Heidi & Englund, Kristel (2012). YRKE 2025, En prognos över behovet av svenskspråkig arbetskraft och yrkes- och högskoleutbildning för svenskspråkiga, Utbildningsstyrelsens rapporter och utredningar 2012:1. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/backman-h.-och-englund-k.-yrke-2025.-2012.pdf>
- Digi- ja väestötietovirasto: Lomakkeet ja ohjeet [verkkosivu]. Haettu 3.6.2021 osoitteesta <https://dvv.fi/lomakkeet>.
- Helander, Mika, Kosová, Magdalena, Pötzsch, Tobias, Teikari, Karollina, Sundbäck, Liselott, & Airas, Isabel (2015). Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland. Helsinki: Svenska kulturfonden. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2016/01/Kan_vi_sta_till_tjanst_mika_helander_webb.pdf
- Helsingin yliopisto: Kieliteknologia [verkkosivu]. Haettu 17.9.2021 osoitteesta: <https://www2.helsinki.fi/fi/humanistinen-tiedekunta/tutkimus/tieteenalat/digitaaliset-ihmistieteet/kieliteknologia>.
- Herberts Kjell & Suominen, Anne (2019). Suomen kieli-ilmapiiiristä: Väärään suuntaan liukuportaisa. Helsinki: Ajatushautomo Agenda. <https://www.agenda.fi/fi/Raportti/suomen-kieli-ilmapiiirista-vaaraan-suuntaan-liukuportaisa/#report-start>
- Juusola, Markku (2019). Selkokielen tarvearvio 2019. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry. <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2021/05/Tarvearvio-2019.pdf>
- Kajander, Sofia (2020). Vart försvinner den svenskspråkiga vårdpersonalen? Svenska Finlands folkting. https://www.folktinget.fi/Site/Data/1597/Files/Vart_forsvinner_den_svensksprakiga_vardpersonalen_rapport.pdf
- Kantar TNS Oy, 2020. Kuntakehityssäätö (Kaks) ja Kansallismuseon tutkimus Ruotsin ja Suomen vuorovaikutuksesta historiassa ja nykypäivänä. Yhteenveto tutkimuksesta Hanasaaren ruotsalais-suomalaisen kulttuurikeskuksen verkkosivulla. Haettu 17.8.2021 osoitteesta: <https://www.hanaholmen.fi/wp-content/uploads/2020/09/Svenska-tiden-och-dess-paverkan-pa-Finland.pdf>
- Kantar TNS Oy, Jaakko Hyry 6.7.2021. Yrittäjägallup kesäkuu 2021, Kielitaidon merkitys yrityksissä [verkkosivu]. Haettu 11.11.2021 osoitteesta: https://www.yrittajat.fi/wp-content/uploads/2021/07/yrittajagallup_kesa_2021_kielitaito.pdf
- Kotimaisten kielten keskus: Kielipolitiikka [verkkosivu]. Haettu 17.9.2021 osoitteesta: <https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka>
- Kotimaisten kielten keskus: Suomen kielen lautakunnan kannanotto 26.10.2018 [verkkosivu]. Haettu 14.6.2021 osoitteesta: https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman
- Kuntaliitto 2.11.2020. Kaksikieliset kunnat [verkkosivu]. Haettu 6.5.2021 osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/kunnat-ja-kuntayhtymat/kaksikieliset-kunnat>
- Kuurojen liitto: Viittomakieliset [verkkosivu]. Haettu 3.6.2021 osoitteesta: <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>
- Laurent, Lina (2020). En inblick i bristen på behörig personal inom den svenska småbarnspedagogiken i huvudstadsregionen. Tankesmedjan Magma, 5/2020. https://magma.fi/wp-content/uploads/2020/12/Magma-5_20-2.pdf
- Leidenius, Kia (2019). Finlandssvenskarna blir inte fler. Kommuntoget 14.1.2019. <https://kommuntoget.fi/kultur-och-fritid/finlandssvenskarna-blir-inte-fler/>
- Lindell, Marina (2016). Kielibarometri 2004–2016. Tutkimusraportti. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 52/2016. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-543-0>.
- Lindell, Marina (2021). Kielibarometri 2020. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-848-6>.
- Lukuliike: Lukuliike kaikenikäisten monilukutaidon asialla [verkkosivu]. Haettu 10.8.2021 osoitteesta: <https://lukuliike.fi/lukuliike-suomalaislasten-ja-nuorten-lukutaidon-ja-monilukutaidon-asialla/>
- Lunabba, Vava (2019). Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelman loppuraportti 2015–2019. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:17. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-755-7>
- Mannila, Linda (2019). Al och svenskan i Finland. Tankesmedjan Magma, 4/2019. http://magma.fi/wp-content/uploads/2019/10/magma4_2019_webb.pdf
- Mäkinen, Viivi & Nortio, Emma, Etnisten suhteiden sosiaalipsykologit (ESSO) -tutkimusryhmä, Helsingin yliopisto (2020). Tutkimuskatsaus myönteisten ryhmäsuhteiden edistämiskeinoista. Policy Brief 4, Syrjintä Suomessa, 2020. Helsinki: Oikeusministeriö. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/>

- OM_policy_brief_4.pdf/7caf0c07-d4dc-e37b-de2d-85027d0327f3/OM_policy_brief_4.pdf?t=1618904935150.
- Oikeusministeriö: Kansalliskielistrategia [verkkosivu]. Haettu 2.7.2021 osoitteesta <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM048:00/2020>
- Oker-Blom, Gun (2021). Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-904-2>.
- Opetushallitus (2017). Kielitietoinen koulu - kielitietoinen opetus. Opetushallituksen julkaisu 2017:4. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/15664-oph-kielitietoinen-opetus-kielitietoinen-koulu_netiversio.pdf
- Opetushallitus: Lägesöversikt, Elevernas språkliga bakgrund [verkkosivu]. Haettu 21.6.2021 osoitteesta: <https://www.oph.fi/sv/statistik/den-grundlaggande-utbildningen>
- Pyykkö, Riitta (2017). Monikielisyys vahvuudeksi. Selvitys Suomen kielivarannon tilasta ja tasosta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:51. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-535-8>
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>
- Räsänen, Matti (2019). Kielipolitiikan vuosi 2018, Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
- Saarela, Jaan (2020). Den svenskspråkiga befolkningen i Finland 1990-2040. Tankesmedjan Magma ja Svenska Finlands Folkting. <https://magma.fi/wp-content/uploads/2020/04/Den-svenskspr%C3%A5kiga-befolkningen-i-Finland-1990-2040.pdf>
- Saarinen, Taina, Vaarala, Heidi, Haapakangas, Eeva-Leena, & Kyckling, Erja (2016). Kotimaisten kielten koulutustarjonta kansainvälisille korkeakouluopiskelijoille. Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/49934/978-951-39-6632-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Sisäministeriö (2021). Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-769-0>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 8.7.2021 osoitteesta: http://www.stat.fi/til/vaerak/2020/vaerak_2020_2021-03-31_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 8.7.2021 osoitteesta: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu], Liitetaulukko 2. Väestö kielen mukaan 1980–2020. Helsinki: Tilastokeskus. Haettu 8.7.2021 osoitteesta: https://www.stat.fi/til/vaerak/2020/vaerak_2020_2021-03-31_tau_002_fi.html
- Tallroth, Paulina (2012). Kansalliskielistrategia – Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2012. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-001-8>
- Tammenmaa, C. (toim.). (2020). Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:8. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-800-4>
- Tammenmaa, Corinna & Lunabba, Vava (2017). Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelma. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 13/2017. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-570-6>
- Tammenmaa, Corinna & Soininen, Maria (2015). Kansalliskielistrategian väliraportti. Kansalliskielistrategian seuranta sekä hallituskautta 2011–2015 koskevien hallituksen toimenpiteiden toteutuminen. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 34/2015. Helsinki, Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-462-4>
- Tulli: Suomen ja Ruotsin välinen kauppa [verkkajulkaisu]. Haettu 17.8.2021 osoitteesta: <https://tulli.fi/documents/2912305/3331101/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019/a83480cf-f9c6-0211-7948-7294c88db59a/Suomen+ja+Ruotsin+v%C3%A4linen+kauppa+v.2019.pdf>
- Vaarala, Heidi, Riuttanen, Sanna, Kyckling, Eija & Karppinen, Susanne (2021). Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi –selvityksen (2017) seuranta. Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/julkaisut/pdf-julkaisut/kielivaranto-nyt_julkaisu_sivuittain-1.pdf
- Valtioneuvosto (2021). Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-622-8>
- Valtioneuvosto (2021). Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. Helsinki: Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-856-7>
- Valtioneuvoston kanslia. (2017). Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017. Hallituksen julkaisusarja 8/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-463-4>

- Valtioneuvoston yleisistunto 14.1.2021, työryhmän asettaminen OM/2020/177: <https://valtioneuvosto.fi/maatokset/paatos?decisionId=0900908f806fbc1f>
- Valtionvarainministeriö, Avoimen hallinnon strategia: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2020/12/VM_Avoimen_Hallinnon_Strategia2030.pdf
- Valtionvarainministeriö, Avoimen hallinnon toimintaohjelma 2019-2023: https://avoinhallinto.fi/assets/files/2019/09/Avoim-hallinto_IV_toimintaohjelma_LOPULLINEN_240919.pdf
- Valtiovarainministeriö, Digitalisaation edistämisen ohjelma [verkkosivu]. Haettu 21.6.2021 osoitteesta: <https://vm.fi/digitalisaation-edistamisen-ohjelma>
- Valtiovarainministeriö, Julkisen hallinnon strategia [verkkosivu]. Haettu 21.6.2021 osoitteesta: <https://julkisenhallinnonstrategia.fi/>
- VPS-työryhmä (2021). Kaksikielisten hyvinvointialueiden valmistelun tukiaineisto. Helsinki: Svenska Finlands folkting ja Suomen Kuntaliiton ruotsinkielisten asioiden yksikkö. https://folktinget.fi/Site/Data/1597/Files/Kaksikielisten%20hyvinvointialueiden%20tukiaineisto_15_10_2021.pdf
- Ålands statistik- och utredningsbyrå, Befolkning efter språk 2000-2020. Haettu 24.8.2021 osoitteesta: <https://www.asub.ax/sv/statistik/befolkning-befolkningens-storlek-och-struktur>

Lait, asetukset, kansainväliset sopimukset, hallituksen esitykset, valiokunta-aineistot sekä laillisuusvalvojen ratkaisut

- Ahvenanmaan itsehallintolaki (1144/1991)
- Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (SopS 23/1998)
- Hallintolaki (434/2003)
- Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (SopS 1 ja 2/1998)
- Kielilaki (423/2003)
- Laki julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta (424/2003)
- Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)
- Perusopetusasetus (852/1998)
- Perustuslaki (731/1999)
- Saamen kielilaki (1086/2003)
- Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä solmittu sopimus Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa pohjoismaassa (SopS 11/1987)
- Valtioneuvoston asetus kuntien kielellisestä asemasta vuosina 2013–2022 (53/2012)
- Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012)
- Valtioneuvoston asetus suomen ja ruotsin kielen taidon osoittamisesta valtionhallinnossa (481/2003)
- Viittomakielilaki (359/2015)
- Yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59 ja 60/1991)
- Yliopistolaki (558/2009)
- HE 309/1993 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta
- HE 92/2002 vp, Hallituksen esitys uudeksi kielilainiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi
- PeVL 63/2016 vp – HE 224/2016 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta
- PeVM 2/2018 vp – K 18/2017 vp, Perustuslakivaliokunnan mietintö, Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017
- EOAK/3785/2016, Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, Folkpensionsanstaltens svenskspråkiga information på sociala medier
- EOAK/4180/2017, Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, FINRAIL OY:n ruotsinkielinen verkkotiedottaminen
- EOAK/3402/2018, Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, Trafikverkets svenskspråkiga information var bristfällig
- EOAK/2511/2019, Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, Yliopisto ei turvannut kielellisiä oikeuksia tiedottamisessaan
- EOAK/6208/2019, Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, Sähköpostin automaattisen poissaoloilmoituksen kieli

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-967-0 PDF
ISBN: 978-952-383-955-7 tryckt / nid.
ISSN: 2490-0966 PDF
ISSN: 2490-0613 tryckt / nid.